

Universitätsbibliothek Mannheim

Itinera Constantinopolitanvm et Amasianvm

Busbecq, Ogier Ghislain de

Antverpiae, 1582

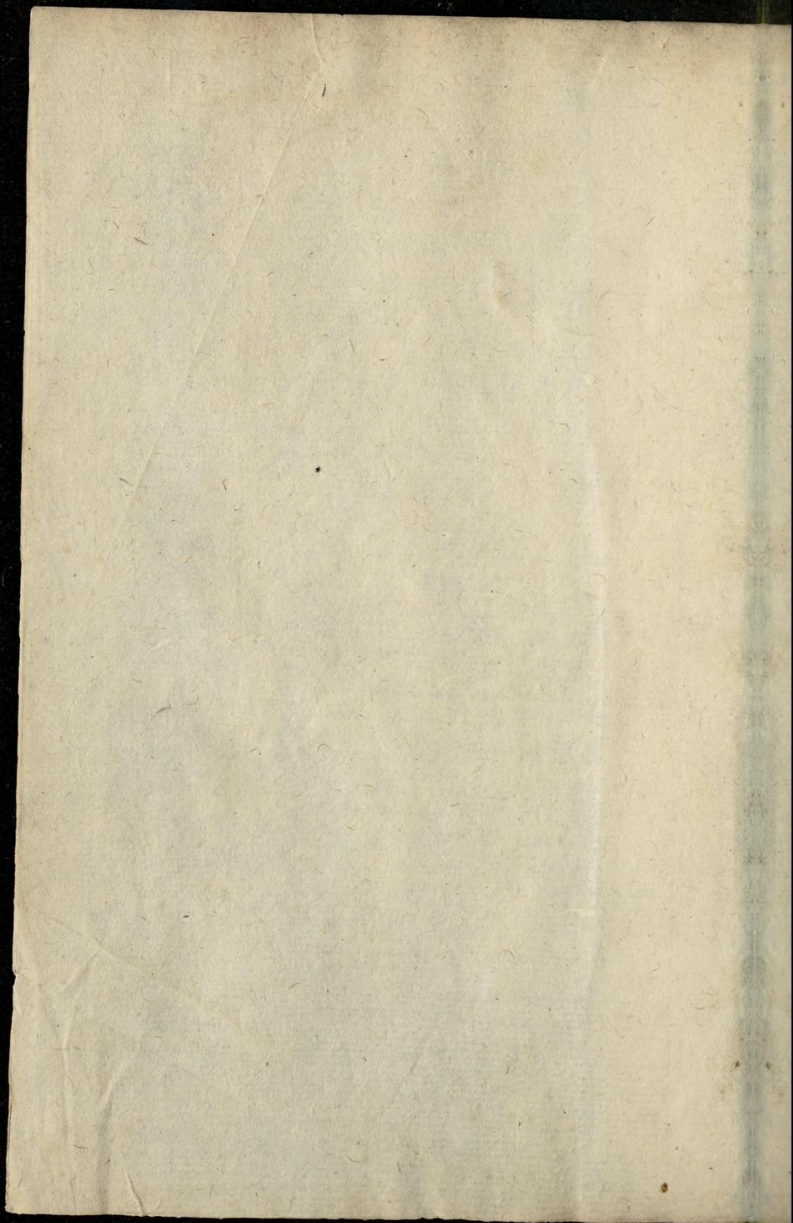
urn:nbn:de:bsz:180-digad-5711

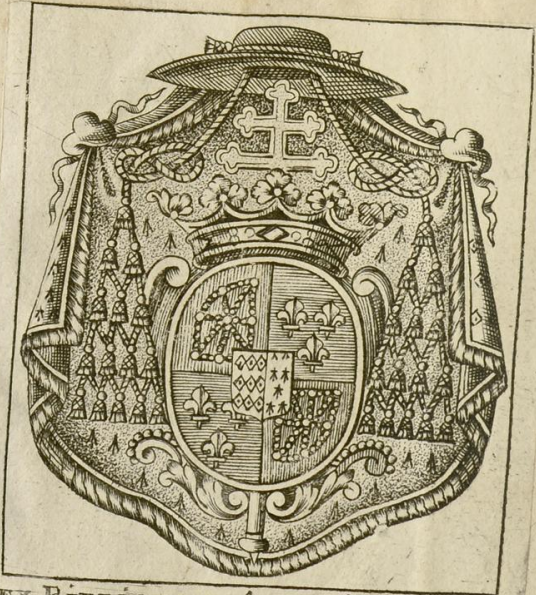
134
P. 2

UB
MANNHEIM
1871

C. B.

BIBLIOTHEK
DES BILLONS
MANNHEIM

46
134

EX BIBLIOTHECÂ ARM. JVL. PRINCIP.
DE ROHAN ARCH. DUC. REM.

H 254 D 13

B
A

ITINERA

CONSTANTINOPOLITANVM

ET

AMASIANVM

AB

Augerio Gissenio Busbequio ad Soliman-
num Turcarum Imperatorem C. M.
Oratore confecta.

*Eiusdem BUSBEQVII de re militari con-
tra Turcam instituenda consilium.*

ALTERA EDITIO.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantini.

CL. IO. LXXXII.

STERN
CONSTANTINOPOLITANVM

ET
MAGISTRVM

Agencio de la Ciudad de Madrid
donde se halla el Imprenta de S. M.
Otras cosas

Einzelne Bände
für den Verkauf

BIBLIOTHEK
DES BILLONS
MANNHEIM

Exemplum
Christoph...

3

L C A R R I O
NICOLAO MICAVTIO

I N D E V E L D I I D. R. M.

in Concilio secretiori Consiliario s. D.

IN morte filij tui Maximiliani, V. Cl. ab Arnolde Grisperio optimo & doctissimo viro mihi nuntiata, lachrymas non tenui: cui illa pleno gradu ad veram laudē properanti nuper Aureliani nimis immaturē manum iniecit. Et tamen, si verum fateri volumus, in hac fatali vniuersæ prope dixerim Europæ conuersione, ita hodie fluunt tempora, vt, si vniquam aliās, iam verissimum sit dicere, OPTIMUM esse non nasci; proximum quā citissimē denasci: vtq. eorum, qui apud plures sunt, non tam vicem dolere, quā viuorum conditionem habeamus necesse deplorare. quæ etsi in animo non nimis ad dolorem molli, sed infinitis multorum annorum exemplis probè confirmato, ad consolandum non parum videantur valere; mihi tamen neq. dicta, neque dies, neque vlla omnino alia eum luctum minuere potuerunt. Cui luctui testando hæc ad te V. Cl. mitto, vtque iis legēdis in memoria antiquissimæ amicitiaē cōquiescens, à rerū tristissimarū recordatione paulatim abducaris: & quæ olim, dum fiebant, recens cognoscebas, ea iam longo post tempore tandem legens, non sine voluptate recognoscas. Est enim Epistola Augerij Busbequij

A 2

de iti-

4
de itinere suo tam Byzantino quàm Asiatico ad te
olim, ni fallor, scripta. Cuius rei ex eo coniecturam
facio, quod de utroque vestrum sæpè meminerim
audire; cùm Busbequius nomine Imp. Ferdinandi
& Maximiliani apud Turcam oratoris partes age-
ret; túque apud Lusitanos Reginarum legatus esses;
vos vtrò citróque res, vt quæq. illarum iis in locis
erant memorabiles, perscripisse; & quasi libros
commentarios contexuisse. Addidi eiusdem Bus-
bequij de acie contra Turcam, cùm tempus ferret,
instruenda consilium: quòd & hoc non tantùm
lecturis iucundum esse, sed etiam reip. salutare pos-
se videretur. Sunt hæc quidem, quod non ignoras,
non in hoc ab eo scripta vt in publicum emitter-
rentur (alia longè ab eo viro, cuius famæ, nulla nul-
lius commendatione, quicquam potest accedere,
nulla nullius reprehensione decedere, alia sunt ex-
spectanda) sed tamen qualia qualia sunt; cùm in
manus meas incidissent, & fructum, si quis inde
ad remp. cuius Busbequius amantissimus est, per-
uenire possèt, cum aliis communicari eum non
nolle certè scirem: operæ putavi hæc typis Plantini
committere. quod ipsum etiam Busbequium non
nimis ægrè laturum spero, si tu editionis huius pe-
riculum in te receperis. quod vt facias te etiam
atque etiam vehementer oro. Vale. Auarici Bitu-
rigum. L Febr. CIO. IO. LXXXI.

AUGERII GISLENI

A BUSBEQVIO

Itinera Constantinopolitanum & Amasiannm.

VO D tibi discedens promiseram, fore, ut de toto itinere meo Constantinopolitano certior à me fieres; in eo fidem liberare volo. & quidem, ni fallor, liberabo cumulatè. nam, ad iter. Constantinopolitanum, accedet Amasianum; illo haud paulò minus tritum minúsque vulgare. Tu, si qua mihi iucunda euenisse intelliges, tuam partem voluptatis feres; quòd pro veteri nec estitudine nostra nihil habeam quod mihi non sit commune tecum. sin qua euenerunt, quod in tanta itineris magnitudine & difficultate fuit necesse, molestiora; nihil ad te pertinere iudicabis; quòd ea præterita, quo fuerunt in experiundo grauiora, eo mihi ipsi nunc fiant recordati iucundiora. Non te fugit cum essem ex Anglia domum reuersus, à Regis Philippi & Reginae Mariae nuptiis, vbi fueram inter comites Don Petri Lasi, quem honoris causa eò Romanorum Rex Ferdinandus dominus meus clementissimus, legauerat, quemadmodum idem Ferdinandus me per litteras ad hoc iter euocarit. quas cum Insulis IIII. Nouembris accepissem; tantum mora interposuim ad Busbequitum deflecterem, patrique & amicis valedicerem. inde factò per Tornacum itinere mox Bruxellam properaui. Bruxella conueni ipsum Don Petrum. qui currenti, quod aiunt, calcar addidit, Regis ad se litteris ostensis, quibus ei mandabat vt

A 3 mihi

mihi quam maturrimè proficiscendi auctor esset. Itaque conicio me in equos dispositos; quantaque possum festinatione Viennam contendo. non defuit iam huic itineri suus labor; cum propter incommoda equitationis insolentia, tum propter anni tempus ob fœdas aëris tempestates & lutum, dièsque contractiores, faciendo itineri non parum alienum; ut mihi necesse esset pleramque noctis partem eòdem assumere; & per densas tenebrarum caligines via propè inuisa non sine periculo currere. Ut verò Viennam veni: per Io. Vanderaa ad Ferdinandum cui is erat à secretis, introductus, cum ea beneuolentia significatione excipior, qua is Rex uti solet erga eos, quorum de fide & probitate opinionem aliquam concepit. prolixè commemorat; quid sibi de me promiserit; quantoperè sua intersit me hoc legationis munus non refugere, profectio nempe diutius nō differri: se ita Bassæ Budensi recepisse; oratorem, quem missurus esset, sub initium mensis Decembris sine dubio Budæ futurum: nolle se Turcas, si dies seruata non sit, causam habere cur ipsi que promiserint vicissim non seruent. Supererant ad id tempus vix dies X I I. spatium paruo itineri nedū tam longo apparando exiguum; & tamen de eo quoque dies aliquot refecandi erant dum Commaronium ad Io. Mariam Malueziū de auctoritate & sententia Regis excurrerem. magni enim referre Rex putabat; ut ego, qui neque prudentia neque vsu aliquam rerum Turcicarum cognitionem mihi comparassem, Malueziū prius conuenirem; & de moribus ingenioque eius gentis nonnulla cognoscerem; præceptaque, qua huc facerent, ex eius ore haurirem. Fuerat is aliquot annis Ferdinandi apud Suleimannum orator: ab eo nimirum tempore, quo Casar Carolus magnis de causis per Gerardum Velduicium inducias cum Turca fecerat. nam tum quoque Regis Ferdinandi nomine cum eo de induciis

ducis octo annorum conuenerat. & fuerat Maluezius in Velduickij comitatu; quem ex eo itinere reuersum Ferdinandus Constantinopolim remiserat, vt oratoris partes ageret: quò commodius Turcarum in regno Hungaria grassationibus occurreretur; cum esset, qui apud eum principem de suorum prefectorum iniuriis coram exposlulareret, & satisfactionem exigeret. Sed accidit haud ita multò post, vt, cum occisioni, qua se offerebat, Transiluanie cum reliqua Hungaria reconcilianda, Hungaris ipsis, vt id fieret, vehementer ontendentibus, quod ad eius regni dignitatem pertinere iudicarent, deesse nollet, Ferdinandus cum vidua & filio Io. Wynoda, qui aliquando nomen regium in Hūgaria vsurpauit, transigeret; Transiluaniamque cum alijs prouincijs permutatā reciperet, cumq. his de rebus, vt erat necesse, aliquid iterdum ad aures Turcarum permaneret; solebat Maluezum ad se vocare Rustanus (erat is Suleimanni gener, consiliariorum, quos Bassas Visirios vocant; princeps) ex eo quò querere num vera essent qua nunciarentur, qua ille falsasse constantissime perseuerabat: neque verò, si secus rem se habere compertum esset, cuius supplicio caput suum oigare dubitabat. sed cum iam potito totius Transiluanie Ferdinando certa res esset; neque dissimulationi locus reliqueretur: vehementer Turcarum imperator in Rustanum, quòd affirmationi Maluezij tantum fidei habuisset multò etiam magis in Maluezum Rustanus, cuius se fraus circumuentum clamabat, excanduerunt. ne longior sit: Maluezius in carcerem compingitur: pecunia familiaris publicantur. quo in carcere sub artissima custodia pòe biennium habitus morbum ex vrinae difficultate contreit, qui ei postmodum letalis fuit. neque enim quicquam introferri licebat, quo morbo mederi posset: & sunt urcae alioqui in vtramque partem nimij; siue indulgentia

dulgentia, cum pro amicis probare se volunt; siue acerbitate, si irati sunt. sed cum res eorum propter domesticas discordias pacis & quietis magis quam belli egeret, repetita^q per arma Transilvania negotium minus procederet: facile adducti sunt, vt, positis armis, de compositione per disceptationem ageretur. de Transilvania; Turcain integrum restitui volebant: Ferdinandus pacta, quae nec vi nec dolo cum Veyuoda inita fuerant, irrita fieri nolebat: neque Transilvaniam dimittebat. Quae vt Turcis probrentur; misit ed Antonius VVrantzius Dalmata Episcopus agriensis & Franciscus Zay, earum nauium, quas Hungari Nassadas vocant, Trierarcha: vterque propter fidem & industriam in primis Regi acceptus. quorum aduentu: arcere liberatus Maluezius cum Suleimanni litteris ad Ferdinandum remittitur. à quo, non multo post, cum e sponso iubetur redire Constantinopolim, facta pace edinary oratoris loco futurus. sed vt in eo itinere Communionem attigit; quae arx est ad confluentem Danubij & Vga fluminum, nostra ditionis contra Turcã vltima: morbi, quem ei carcer attulerat, sic recruduit, vt de salute diffisi subsisteret; Ferdinandumque per litteras rogaret, vt huius legationis munus ab se in alium translatum vellet. Ferdinandus Maluezio neque planè fidem habebat neq. omnino derogabat: propius tamè erat, vt suspicaretur memoria peritarum arumnarum metuque imminentium magis quam morbi magnitudine, ab hoc legationis munere retrosgere: & tamen hominem bene de se deque repub. meritum nequaquam honestum arbitratur tergiuersantem (velle cogere. mors Maluezij paucis post mensibus consecut. satis docuit eum morbo neque ficto neque ad tempus simulato laborasse. itaque ego in Maluezij locum susceptus sum. Sed cum vsu nullum nec rerum nec morum Turcicorum habem:

hem:

berem: visum est, vt dixi, regi è re fore, si ad Maluezium proficiscerer: eiuſque præceptis & monitis aduersus Turcarum captiones fierem cautior. igitur biduo cum Maluezio versatus, quantum temporis breuitas patitur, quæ mihi in consuetudine quotidiana cum Turcis sequenda quæ cauenda essent, disco. celeriter inde Viennam reuersus res ad iter necessarias omni diligentia comparare incipio. sed ea fuit negotiorum multitudo, ea temporis angustia; vt, cum præfinita discessui dies venisset, neque Rex profectionem virgere desineret; & ego à quarta vigilia totum diem negotiisque & sarcinis componendis vacassem; vix prima noctis sequentis vigilia ad iter accinctus essem: reſeratisque Vienna portis, quas ea noctis hora consuetudo clauſerat, proficiscerer. Cæſar, cum eo die ad venationem exiret, se non dubitare dicebat, quin, antequam vesperè domū redisset, ego iam in itinere futurus essem. quod quidem ita euenit, vt tamen eius reditū meus discessus non magno interuallo anteuertet. Hora noctis vndecima venimus Ficiminum, Hungaria municipium, quatuor à Vienna miliaribus: vbi cœnam sumpſimus. nam incœnati propter festinationem disceſſeramus. inde, Commaronium versus, iter fecimus. Erat in mandatis Cæſaris vt Commaronio quendam Paulum Palinai hominem rapinarum & populationum, quas Turcæ facerent, probè gnarum, mecum Budam ducere: illoque suggerente commodius de iis cum Bassa expoſtulare & satisfactionem peterem. Sed is, nihil minus suspicans quam diem discessus mei sic adamuſſim seruatum iri, domo se nondum mouerat. neque erat quisquæ qui se scire aut audisse diceret. quando affuturus esset. quod mihi permolestum accidebat. Facio ea de re Ferdinandum certiozem; & sequentem diem illi meo comiti præſtolando Commaronij do. At die tertio, traiecto Vaga, iter Strigonium versus prosequor, pri-

in Turcica ditionis arcem, adiunxerat mihi praefectus
 Commaronij Io. Paxius, tutelae causa, equites xvi. de iis,
 quos husarones vocant Hungari: usq. mādarat, ne me re-
 linquerent donec custodes Turcici conspicerentur. Strigo-
 nij praefectus suos medio itinere praesto mihi futuros signifi-
 carat. Cum iam per vastam planiciem tribus, plus minus,
 horis iter habuissem: ostendūt se procul equites Turcae iiii.
 neque eo secius comitari desinunt Hungari, donec eos, ut se
 recipere, adinonerem; veritus ne quid forte, si propius
 esset accessum, molesta velitationis incideret. Vbi Turcae me
 vident appropinquare; adequitant, adstunt ad currum,
 salutant. sic aliquantum itineris progressi, inter sermones
 nuntios (erat enim mihi puer interpret) cum praeterea nul-
 lum alium comitatum expectarem, descendimus in locum
 aliquāto depresso: vbi me repente ala equitum circi-
 ter cl. cinctum video: iucundum sanè spectaculum homi-
 ni insolenti, clypei hastaeq. pictae, gemmati acinaces, versico-
 lores plumae, capitis tegmina candidissimis spiris apta-
 ta, vestes ferè purpureae aut ferrugineae, equi egregij, pha-
 lerae pulcherrimae. accedunt praefecti; meque comiter ex-
 cipiunt: aduentum gratulantur: quā fuerit iter ex sen-
 tentia, percunctantur. respondeo quae visum est. sic deducor
 Strigonium. quo nomine arx in colle sita, cuius pedē Da-
 nubius alluit, & oppidum vicinum, quod in planicie iacet,
 designantur. In oppidum deuerto. eius loci Archiepiscopus
 inter Hungariae magnates cum dignitatis auctoritate tum
 diuitiarum amplitudine primatum obtinet. accipior hospi-
 tio planè militare in modum. pro lectis sternuntur super
 afferes crassioris generis villosi tapetes. culcitae nullae, nulla
 lenteamina. ita hic primium mea familia deliciis Turcicis
 imbuta coepit: nam mihi lectus circumferebatur. Postridie
 non destitit virgere ut ad se venirem eius loci Singiacus; sic

Turcae

Turca præfectū vocant; cui Singiaccus, hoc est globus æreus deauratus in summo hastili equitum Turme signum permittitur. ad quem etsi nihil neque litterarum neque mandatorum haberem, ea tamen fuit peruicacia, eundem ut fuerit. nec sanè aliud volebat, quàm me videre, officiosè salutare, rogare quid ferrem, ad pacē hortari, iter prosperum precari. miratus sum, dum eò profisciscor, mense Decembri, calo frigido, coaxantes ranas, id faciunt sulfure tepentes aqua quæ iis locis stagnant. Egredior Strigonio Budam versus, sumpto ientaculo, prandij vicem futuro. neq. enim erat vbi subsisterem antequam Budam peruenirem. Egreditur vnà, deducendi causa, cum omni familia equitatuque cui præerat Singiaccus: quem impedire non potui quin hoc officio defungeretur. portis effusi equites ludibundi concursant; proiecta in solum pilea equis celerrimo cursu incitatis hastarum cuspidibus attollunt; aliâque huiuscemodi ludicra factitant. Erat inter reliquos Tartarus promissa & densa coma: quem semper aperto esse capite, neq. vlla tēpestate aut prælio, aduersus cali iniuriam telorūmve casum alio quàm capillorum præsidio, caput munire affirmabant. Singiaccus, cum ei visum est, accepta redditâque salute, domum reuertit, ducibus itineris in comitatu meo relictis. Budam venienti pauci Turca ex eo genere, quos Chiausos vocant, obuiam fuerunt. hi vicem accensorum apparitorūmque implent, & mandata pleraque omnia seu principis Turcarum seu Bassarum ferunt. éstque in primis honorificum apud eam gentem officium. Deducor ad ciuem Hungarum in hospitium: vbi sarcinis, curribus & equis melius quàm mihi fuit. id enim in primis cura habent Turca, vt equi, currus, impedimēta in tuto sint: hominibus, extra cali iniuriam, cetera satis cōsultum putant. Misit ad me Bassa qui viseret & saluaret. is Tuigon vocabatur,

nomine

nomine, Turcarum sermone, illi cum ciconia communi. per
 eum excusari volebat si diebus plusculis aditum non daret,
 quod graui morbo detineretur: simul conualuisset; operam
 mihi daturum. Casus hic effecit ne mora Palinae quid ad-
 ferret incommodi, neu grauiori culpa imputaretur. qui
 quidem summus vsus diligentia, ne sero veniret, haud mul-
 to post affuit. Basse morbus diu me Buda detinuit: quem
 quidem, ex animi aegritudine, accepto de grandi pecunia,
 quam nescio quo loco condiderat, furto sublata nuntio con-
 traxisse credebatur. attentior enim ad rem & penè sordi-
 dus vulgò audiebat. interea verò, cum medicum habere me
 Guilielmum Quacquelbenum virum cum in omni philo-
 sophia versatissimum tum artis medicinae scientissimum in-
 telligeret: magno à me conatu cepit contendere ad se vt
 nitterem, qui sibi medicinam faceret. concessi non difficul-
 ter. sed nihil propius afuit, quam vt me huius facilitatis
 pœniteret. cum enim Basse morbus indies ingrauesceret,
 neque citra mortis periculum videretur agrotare: non pa-
 rum verebar ne, si ad suum Mahometem migraret, Turca
 à meo medico interfectum calumniarentur. ex quo bono
 illi viro periculū crearetur; mihi verò, veluti conscio, magna
 parata esset infamia. sed hac me cura Basse iam sa-
 nitate reddita Deus liberauit. Buda primū mihi visi sunt
 Gianizari. sic Turca pratorianum peditem vocant. eorum,
 cum plenissimus est numerus, rex Turcarum habet $\overline{\text{xli}}$
 millia. per omnes ferè eius imperij fines, vel praesidio muni-
 tionibus aduersus hostem vel tutela Christianis Iudeisque
 aduersus iniurias multitudinis futuri, sparguntur. neque
 vllus est paulò frequentior pagus, municipium, oppidumue
 in quo non sint aliquot Gianizari, qui Christianos & Iu-
 deos reliquosque opis indigos ab improborum petulantia
 defendit. Buda in arce perpetuum Gianizarorū praesidium
 est.

est. vestitu vtūtur ad talos demisso : capitis tegmen habent
ex penula manica (nam inde, vt ipsi memorāt, duxit origi-
nem) cuius parti caput insertum sit, pars retro propendens
ceruicem verberet. à fronte surgit oblongus argenteus conus
deauratus gemmisque elaboratus, sed vulgaribus. hi Gianizari
ferè bini ad me veniebant. vbi in cœnaculum erant
admissi; capite demisso me salutabant: inde properè & panè
cursum accedentes vestem mihi aut manum, veluti deoscu-
laturi, tangebant: fasciculūque Hyacinthorum vel Nar-
cissorum obrudebant: & mox, pari ferè celeritate, recessim
ad fores, ne mihi tergum obuenterent, regrediebantur. id
enim institutis eorum habetur indecorum. ibi summa cum
modestia compositis ante sinum manibus terramque in-
tuentes taciti adstabant: magis vt in iis monachos nostros
agnoscas, quàm milites. vbi verò nummulos aliquot, quod
vnum captabant, acceperant: inclinatis denuò capitibus,
actis que clara voce gratiis, omnia fausta precantes omi-
nantisque abibant. Et sanè ni Gianizaros esse præmonitus
fuissem; monachorū Turcicorum genus aliquod aut collegij
nescio cuius sodales esse facillè credidissem. hi tamen illi
sunt Gianizari, qui tantum terroris secum quocumque
circumferunt. Erant Budæ frequentes mecum in cœna Tur-
cæ, vini dulcedine illecti, cuius, quo minorem habent copiam,
eò sunt auidiores; eoque largius se ingurgitant, vbi semel
contigerit habere. in multam noctem fiebant inuitationes.
post, vbi me luditædebat, surgebam à mensa, meque in cu-
biculum recipiebam: illi, quod vino nondum obruti ire etiam
poterant, tristes abibant. sed mox puer aderat qui nomine
ipsorum rogaret, vt iis vini copiam facerem, scyphosque ar-
genteos commodarem: velle, si permittam, in aliquo angulo
noctem potando extrahere. ego verò quantum vellent vini
itèmq; vasa, que petebant, iubebam præberi. illi autè po-
tandi

tandi finem non faciebant quàm mero sopiti humi sternerentur. Vini potus Turcis magno crimini datur, præsertim atate prouectioribus: iuniores cum maiore venia & excusationis spe peccare consueuerunt. cùm verò non minores pœnas post hanc vitam sibi paratas arbitrentur si vini minimum biberint quàm si plurimum: vbi semel vinum gustauerint; potare pergunt. quòd veluti pœna iam commissæ peccent impunè; ebrietatemq; in lucro ponant. huiusmodi illi circa vini potum habent opiniones, & his etiam absurdiores. Vidi senem quendam Constantinopoli: qui cùm calicem sumpsisset in manum vt biberet, magnos prius clamores edebat. rogati à nobis amici cur ita faceret, respondebant eũ his clamoribus communitam velle animam vt se reciperet in aliquem corporis angulum aut prorsus emigraret; ne rea fieret eius delicti, quòd ipse erat admisurus, neu vino, quòd infusus erat, pollueretur. Iam verò de ciuitate Buda longum esset omnia dicere. ne planè taceam; dicam quòd satis erit non librum scribenti sed epistolam. Iacet planè Buda loco amœnissimo, fertilissimâq; regione, in collis dorsum porrecta: ita vt vna ex parte vitiferi colles eam contingant; ex altera Danubium præterfluentem & trans Danubium Pæstum latissimòsque campos despectet. Locus videtur de industria imperio Hùgarie dilectus. Ea vrbs quondam splēdidissimis optimatiũ Hungarie domibus ornabatur: quæ iam partim aut cõciderunt aut trabibus suffulta aduersus ruinam maniuntur. habitantur ferè militibus Turcis. quibus cùm diurnum stipendium vita sit, nihil suppetit quòd tantis edibus faciendis tegendis impendatur. igitur num tectum perpluat, num vitium faciat paries, non magnopere laborant; modò sit vbi in sicco equum collocent & sibi lectum sternant: quæ supra se, nihil ad se pertinere putant; & quant annis superiorem

perio rem adium partem mustelis & muribus habitandam relinquant . huc accedit quod instituti sit Turcici , vt ab adificationis magnificentia abhorreant : quod superbi elatiquae neque se suo modulo meritis animi esse iudicent studere magnificis adibus , vt si quis sibi immortalitatem & perpetuam mansionem in hac vita polliceatur : se ita domibus vti , quemadmodum peregrinantes deuersorij : in quibus si sint à latronibus , à frigore , à sole , ab imbre tuti , reliquas opportunitates non requirunt . Itaque non facile , tota Turcia , quamuis magni , quamuis diuitis viri paullo elegantius adificium reperias . vulgo tuguria & casa habitantur . magnates hortis student & balneis , & vt , pro multitudinis familia , laxas habeant edes . ceterum ibi nec porticus luculenta , nec visendum atrium , nec aliud quicquam magnificentum aut admirandum . in quo eadem ferè illis , quae Hungaris , est ratio . excepta enim vrbe Buda , & , si vis , Pausonio , vix vllam tota Hungaria paullo splendidioribus adificiis constructam urbem videas . Quam consuetudinem ex vetustate retineri puto . militia & castris & longinquis bellis assueta gens adificandi curam neglexit : nec vrbes aliter coluit quam si mox relictura . Illud quoque , dum eram Buda , videre iuuit , fontem qui est extra portam qua iter est Constantinopolim , in summo mirè feruentem , in cuius tamen fundo natantes despicias pisces ; quos inde nisi coctos eximi posse non putes . Ad Bassam vix tandem VII . Decembris à morbo confirmatum introducimur : demulcemus muneribus : querimur de insolentia & maleficiis militum Turcicorum ; repetimus quae contra fidem induciarum nobis ablata sunt , vt quaeq. se restitutum Regi meo , modò oratorè mitteret , per literas receperat . Ille nihilo leuiores querimonias regerit , de damnis & iniuriis quibus se à nostris affectum contendat . de locis verò , quae reddere debebat .

hoc

hoc se dilemmate tuebatur: aut non promisi me quicquam
 redditurum, eaque de causa nec debeo: aut si promisi;
 eo es iudicio vt intelligas me quod promisi nec posse nec de-
 bere prestare. mihi enim à domino meo augēdi eius imperij
 non minuendi partes commissa: neq. mihi licet conditionem
 eius facere deteriolem; eius non meum negotium agitur:
 quod visum fuerit, petere ab eo poteris, vbi ad eum veneris.
 adiciebat, veluti pro corollario, non debere me sibi etiam-
 num ex morbo languenti longa & inani disputatione mo-
 lestum esse. quo veluti iure dicto, ire licuit; re nulla conse-
 cta, nisi pactis inducis dum esset relatum à Suleimanno
 responsum. Animaduerti, cum ad Bassam introduceremur,
 manere apud eos morem Romanū acclamādi, FELICITER
 faustisque ominibus prosequendi; item digniorem apud eos
 haberi locum sinistrum, nisi quid aliud obstatet: cuius rei
 causam afferunt quod eam partem gladius honestet; &
 qui sit in parte dextera quodammodo gladium habeat sub
 manum eius qui sinistrum latus claudit; ille verò eum ge-
 stet liberum & expeditum. Rebus ita Buda, quantum po-
 terat, transactis, comes meus ad Regem reuertitur. ego pa-
 ratas in Danubio naues conscendo, equis curribusque atque
 omni familia impositis. ita Belgradum secundo flumine
 deportamur. Erat hoc cum ad securitatem, tum ad breuita-
 tem itineris aptius. nam id tēporis iter pedibus Belgradum
 mihi, vt minimum, x i i. dierum futurum erat, praesertim
 impedimentis graui. praeterea metuendi erant heydonum
 incurfus, latrociniāque. heydones vocāt Hungari ex armen-
 tariis milites siue pradones. Flumine nec metuebantur
 heydones, & v. diebus hoc spatium transmittebatur. nauis,
 qua ego vehebar, remulco actuaria trahebatur: in qua erāt
xxi v. remiges: relique binis remis grandioribus ageban-
 tur: nulli neque dizi neque noctis pars à nauigatione in-
 termittit.

termittebatur; exceptis iis paucis horis quibus à continuo labore cibo & quiete miseri remiges nautæq; reficiebantur. in quo mihi animaduertēda videbatur Turcarum temeritas; qui celo caliginoso, nocte illuni, ventis vehementioribus nauigare non dubitarent; cum mole frumentaria truncique arborum & rami in ripis eminentes magno cum periculo passim occurrerent. itaque non raro fiebat vt magnitudine venti cōpulsæ ad ripam nauis stipitibus arboribusq; in flumē propendētibus ita illideretur, vt iam iam in partes scindenda videretur. certē aliquot de tecto tabule magno cum fragore detergebantur. qua re excitatus lecto desiliebam; nautasq; admonēbam agerent cautiū. illi sublato clamore, aliud nihil respondebant quā, *Alaure*: hoc est, deum futurum auxilio. sic mihi licebat redire ad lectum & somnum repetere, si poteram. Equidem vaticinari hoc ausim futurum aliquando vt huiusmodi nauigatio alicui parum feliciter eueniat. Vidimus in eo itinere Toluam, non ignobile Hungaria municipium, nobis ob albi vini præstantiam & humanitatem incolarum non tacendum. vidimus item edito loco sitam arcem Valpouar, aliāq. castella & oppida; & qua parte Drauus, & qua Tibiscus ex altera in Danubium influit ipsum Belgradū sitū est ad confluentē Sauri & Danubij: in eoque veluti in extremo promontorij angulo, vrbs vetus exstat antiqua structura, multis turribus & duplici muro munita; duabus ex partibus, iis quæ dixi, fluminibus alluitur. at ea parte, qua terra iūgitur, editiore loco bene firmā habet arcē ex pluribus & excelsis turribus lapide quadrato cōstructis. ante urbē ingēs adificiorū congeries, suburbiaque amplissima: in quibus varia habitāt nationes, Turcæ, Græci, Iudæi, Hungari, Dalmatæ, alia item plures. Sunt verò serè per omnes Turcicæ ditionis fines ipsis oppidis maiora suburbia: quæ vtrāq. simul iuncta magnarū ciuitatum speciem

ciem referunt. Hic primum nobis oblata sunt antiqua numismata: è quibus, vt scis, magnā soleo capere voluptatem, quo in studio coniunctissimū habeo & ad meū sensum mirè factum, quem antea nominavi, Gulielmum Quacquelbenum. inuenimus non paucos nummos in quorum altera parte miles erat Romanus, inter taurum & equum (nam in his locis statua castra habuisse Mœsia superioris legiones satis constat) cum inscriptione, TAVRVNV M. Hac vrbs auorum nostrorum memoria magna vi bis fuit à Turcis oppugnata: primum ab Amurate, deinde à Mahomete Constantinopolis expugnatore: sed propugnantibus Hungaris & cruce signatus irriti ceciderunt barbarorum conatus. tandem anno CIO. IO. XX. cū Suleimannus initio imperij eò magnis cum copiis venisset, inuenissetque Lud. Regis adolescentis negligentia factiosorumque Hungaria procerum discordiis iusto presidio desitutam ac proinde expugnationi opportunam, non magno negotio in suam ditionem redegit. qua veluti porta patefacta satis patet malorum agmen, quo nunc vexatur, irrupisse in Hungariam; hoc aditu cæsū regem Ludouicum, captam Budam, mancipatam Transiluaniam, afflicturi regnum florētissimum, non sine metu eiusdem calamitatis nationum vicinarum. quo exemplo admoneri debet Christiani principes ne munitionibus & arcibus contra tantum hostem, si rem saluam velint, satis vnquam prouisum putent. Sunt enim Turcæ magnis fluminibus in eo non dissimiles; qua aquis inflata, si quam aggeris, quo continentur, partem percellere potuerint, longè latèque euagantur, infinitamque dant stragem. ita Turcæ, & quidem longè perniciosius, vbi semel qua sibi obstabant repagula disiecerint, longè latèque cum incredibili omnium strage grassantur. sed nos Belgradum redeamus, vt illinc porro recta Constantinopolim proficiscamur.

ficiſcamur. Poſtquàm in ea vrbe, quæ ad iter pedibus deeſſe
 videbantur, comparauimus: relicta ad manum ſiniſtram
 in ripa Danubij Symandria arte quondam Deſpotarum
 Seruie, Niſſam verſus iter facere cœpimus. oſtendebant
 nobis, tameſi procul ex locis editioribus, Turcæ albican-
 tes Tranſiluania montes; & quo ferè loco reliquæ pile
 pontis Traiani adhuc exſtabant indicibus digitis designa-
 bant. Tranſgreſſi ſtluuium ab incolis Morſuam dictum, de-
 uertimus in pagum Seruianorum Iagodnam: vbi eius
 gentis ritus funebres vidimus multum à noſtris abhorren-
 tes. Erat cadauer in templo poſitum detecta facie: iuxta
 erant appoſita edulia, panis & caro & vini cantharus: ad-
 ſtabant coniunx & filia melioribus ornata veſtibus. filia
 galerus erat ex plumis pauonis, ſupremum munus, quo ma-
 ritum iam conclamatum vxor donauit, pileolum fuit,
 purpureum, cuiuſmodi virgines nubileſ illic geſtare ſolent.
 inde leſſum audiuiſmus & neniã limentabileſque voces;
 quibus mortuum percunctabantur quid de eo tantum me-
 ruiſſent, quæ res, quod obſequium, quod ſolatiũ ei deſuiſ-
 ſet; car ſe ſolaſ & miſeras relinqueret: & huius generis
 aliã. ſacerdotes funeri præerant religionis Græcæ. erant
 in cœmiterio erectæ in palos pleraq. ceruorum & hinnulo-
 rum & ſimiliũ ferarũ de ligno dedolata effigies. cumq;
 cauſam quæreremus, aiebant maritos vel patres eo monu-
 mento voluiſſe teſtari coniugum aut filiarum in obeundis
 domeſticiſ officiis celeritatem & diligentiam. erant item ad
 plura ſepulchra appenſa comæ; quas mulieres aut puella in
 funere neceſſariorum luctus indicium poſuerant. morem
 quoque eſſe in ea regione audiebamus, vt, poſtquàm inter
 maiores de nuptiis iuuenis & puella conuenerat; ſponſi
 puellas raperent. neque enim decorum videri, conſentire in
 primos concubitus virginem. Haud magno interuallo à Ia-

godna occurrit nobis fluuiolus, quem accola Nissum vocant: habuimusque eum ferè ad dexteram manum comitem donec Nissam veniremus: & post aliquanto, vidimus in eius ripa (vbi veteris via Romana vestigia supererant) etiamnum existentem marmoream columellam litteris inscriptam Latinis, sed ita mutilatis vt legi non possent. est autem Nissa non ignobile neque infrequens illis gentibus oppidulum. Tempus est, vt, de deuersoriis, quibus vtebamur, aliquid dicam. nam id quidem fortasse iamdudum requiris. Hic deuerii in deuersorium publicum. Carauasarai Turca vocat. hoc genus in ea regione vsitatissimū: vastum est adificiū longius aliquāto quā latius: in cuius medio patet area ponēdis sarcinis & camelis, mulis carrisq; collocandis. hanc areā plerumq; circūcirca murus ambit, tres plus minus pedes altus, parieti, quo totū adificiū clauditur, hārens & ineditatus. eius muri summa superficies aqua est; patetq; in latitudinē pedes quatuor. hic Turcarum cubilia sunt; hic cœnacula; hic rem expediunt culinariam (nam in pariete, quo totū adificiū contineri dixi, foci subinde sunt ineditati) nulla re à camelis, equis, reliquisque iumentis alia seiuncti, quā eius muri spatio. quinimò ad muri pedem ita ligatos habent equos, vt capite & tota ceruice supra eum emineant; dominisque se calefacientibus aut etiam cœnantibus adstent, velut ministri; interdum panem vel malum siue quid aliud, de manu eorum capiant. in eodem muro lectos sibi sternunt: tapetē inprimis explicant, quem ea de causa aptatum ephippiis ferè circumferunt. huic iniiciunt panulam: cervical præbet equestris sella: veste talari pellibus suffulta, qua vestiuntur diu, teguntur noctu. sic illi somnum capiunt nullis lacepsitum blandimentis. nihil ibi secreti. omnia fiunt in propatulo: neque quicquam ab omnium conspectu, nisi noctis tenebris, submouetur. Ab hoc
deuersory

deuersorij genere abhorrebam, vt à qua re maximè: quòd Turcarum omnium oculi in nos conicerentur, nostros ritus nostramque consuetudinem admirantium. itaque operam dabam vt potius miselli alicuius hominis Christiani tecto reciperer. sed tanta sunt tuguriorum illorum angustia, vt sæpè collocando lecto deesset spatium. itaque quietem capiebam modò sub tentorio, modò in meo curru; aliquando deuertebã ad Turcica xenodochia: qua sanè commodissima sunt, non ineleganter constructa, suisque distincta cubiculis. neque enim ab iis arcetur quisquam siue Christianus, siue Iudæus, seu diues seu mendicus sit. ex æquo patent omnibus. Bassa quoque & Singiaci cum peregrinantur illis vtuntur. in his, tamquam in aliquo regio palatio, magnificè mihi videbar accipi. Mos ita fert illorum; vt singulis, qui eò deuertunt, cibum prabeant. ergo vbi venerat cœna tempus: aderat minister cum ingenti ligneo disco; qui mensa instar videri poterat. in cuius medio patina erat plena decocti ad cremorem ordeï, addito carnis frusto; circumque eam patinam aliquot panes. & nonnumquam faui aliquid. primò verecundabar accipere, & mihi cœnam meam parari dicebam; admonens vt ea darentur egenis. instabat ille, ne tenuem apparatus fastidirem: hæc Bassis quoque solita præberi; ita ferre loci consuetudinem; superesse quod distribueretur egentibus. si ipse nollem, famulis relinquerem. ita, nisi parum cõmodus haberi vellem, necesse erat accipere. agebam ergo gratias; & gustabam aliquando. neque displicebat. nam id genus pulvis, præterquam quod, veluti valde salubre, commendatur à Galeno; gustu insuaue non est. fas est peregrinantibus, illis epulis eoque apparatu toto triduo frui. post illa mutare hospitium necesse est. In hæc, vt dixi, commodissimè deuertebam. sed ea non occurrunt passim. interdum, si

domus deerat vbi hospitarer; stabulabar. querebatur aliquod stabulum amplum & capax; in cuius parte altera focus & caminus erat; altera pars armento & pecori erat destinata. ita enim ferè est illorum stabulorū ratio, vt sub eodem agant tecto armentum siue grex & eius custodes. hanc partem, vbi focus erat, parietibus tentoriij mei à reliqua discludebam. ibi collocata ad ignem mensa lectulòque vinebam ipsis monarchis beatior. familia, reliqua stabuli parte, in multo mundòque stramine volutabatur. nonnullos apud ignem, ad quem in horto aut prato aliquo cœna cocta erat, somnus opprimebat. hi presidio ignis cum nocturno frigore contendebant. neque minor illis cautio erat ne exstingeretur; quàm olim Romæ virginibus Vestalibus. Subiit fortassis hic percunctari, quoniam solatio familia tam incommoda hospitia tolerauerit. suspicaberis vini, quod malarum noctium solet esse remedium, nobis in media Turcia copiam non nimiam fuisse. neque sanè absurde. nam neque vinum passim reperitur omnibus in pagis, & verò minimè omnium vbi non incolant homines Christiani. fit enim sæpè vt insolentia fastusque Turcarum pertesi à via Regia se subducant in loca aua, minus fertilia quidem illa sed securiora; meliorūmq. possessione potentioribus cedant. Huiusmodi locis vino defectis vbi nos appropinquare videbant Turca; monebant desideratum iri vinum. itaque pridie mittebatur œconomus, adiuncto Turca, qui peteret è proximis Christianorum pagis. sic familie miseriarum lenimen non deerat: mollèsq. culcita & pulvinaria, & quicquid præterea conciliando somno queritur, in vino apportabatur. nam me lagena, quas in meo curru melioris notæ vini plenas habebam, quod biberem desiderare non patiebantur. sic erat de vino & mihi & meis prouisum. restabat vnum incommodum vini penuria panè grauius.

gravius; quod nobis somnus miserè interrumpēbatur. nam cum surgendum esset bene manè & quidē aliquanto ante lucem vt possemus ad opportuniōres stationes mature peruenire: fiebat sēpē vt duces nostrī Turcæ, splendore luna diaculum mentientis decepti, non multò post mediā noctē magno tumultu nos excitarent. neque enim horæ sunt Turcis, quibus temporum, neque miliaria quibus locorum spatia distinguant. Talismannos habent hominum genus templorum ministerio dicatum. hi mensuris vtuntur e: aqua. quibus, postquā aduentare auroram cognouerunt, clamorem tollunt è celsa turri in eum vsū constructa; quo homines ad venerandum deum hortantur & arcessunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum solis & meridiem; & item inter meridiem & occasum: postreud, sole occidente, voce vtuntur acutissima, eam non inuicunda modulatione vibrantes; quæ longius, quā credi possit, exauditur. sic totus dies Turcis in quatuor spatia diuiditur, maiora aut contractiora; vt anni fert tempus, noctis omne tempus incertum est. Decepti, vt dixi, fulgore luna nostrī duces, cum procul abesset solis exortus, vasa conclamabant. surgebamus ergo prope ne essemus in mora; neve nobis imputari posset si quid euenisset sinistri sarcina colligebantur; lectus, tentoria, coniciebantur in currum; equi ungebantur; accincti paratique profectiōnis veluti signum expectabamus. at nostrī Turcæ, animaduerso errore, sua cubilia somnūque repetierant. cumque aliquamdiu expectassemus; neque illi venirent; mittebant qui nunciari parata nobis esse omnia; ipsos morari. referebant, quæ miseram, Turcas denuò se in suos tapetes reclinasse; dicere à luna deceptos perperam de discessu indicasse; longè desse proficiscendi tēpus; suadere vt nos quoque redormiremus. sic mihi magno molimine erant retexenda

omnia; quæ iam erant composita: aut pleraque noctis pars in gravi frigore, magna cum molestia, traducenda. Huic malo ut occurrerem, interdico Turcis ne mihi deinceps molesti sint: mihi fore cura ut suo tempore euigilemus, modo pridie tempus profectiois indicent; habere me horologia quæ non fallerent; ea me explicaturum; dormirent ipsi pro periculo; neque dubitarent surgendi negotium cura mea relinquere. his illi quidē acquiescebant, sed tamen sollicitudinē deponere non poterant, aderat manē; experges factum cubiculariū meū rogabāt, ut ad me uiseret, videretq. quid illi temporis indices loquerentur. quod cum ille fecisset; significabat eis pro eo ac poterat aut multum aut parum superesse temporis ad exortum solem. cui cum semel atque iterum fidem habuissent, neque falsi essent: nostro deinceps stabant arburio; fidemque horologiorum admirabantur, nobis verò licebat somno integro, nullo tumultu interrupto, frui. Nissa venimus Sophiam, itinere & calo, pro anni tempore, tolerabili. satis illud magnum incolisque & peregrinis frequens oppidum; & olim fuit regum Bulgarorum, post, nisi fallor, Despotarum Seruia, dum domus illa manebat, nequedū Turcarū armis cōciderat. Post hæc pluribus diebus fecimus iter per amœnas & non insugiferas Bulgarorū conualles; quo ferè tēpore pane vsi sumus subcinericio. fugacias vocant. eum puella mulieresq. vendunt. neq. enim sunt in ea regione pistores. illa ubi hospites aduenisse sentiunt, vnde lucelli quid sperent: subactā sibi dō cum aqua sine fermento farinam calidis cineribus sibiiciunt; atque ita feruentes etiamnum à foco panes paucos pretio venales circumferunt. sunt illic & reliqua edulia satis vitia. Veruex xxxv. asperis, singuli pulli gallinacā gallinacq. singulis comparantur. asperi L. coronatum constituunt. Non est prætermittendus illarum mulierum ornatus. ferè solis

solis indusiis siue interulis vestiuntur. ea linea sunt, filo haud subtiliore quam quo apud nos sacci textuntur, sed multiplici acus pictura variis coloribus rudi & ridendo opere elaborata. quo tamen mirum in modum sibi placent. itaq. cum nostra indusia intuerentur, tametsi ex praestantissima tela; tamen mirari se aiebant tantam in nobis modestiam; quod simplicibus nullo colore neque opere variatis indusiis vteremur. sed nihil tam nouum occurrebat, quam turritum caput & galeri, si sic vocari potest, planè inusitata forma. est ille ex stramine, inducta tela; figura planè contraria ei, qua apud nos vtuntur rusticanae mulieres. hic enim in humeros demittitur, & qua infimus, ibi latissimus est; deinde in pyramidem fastigiatur: contra ille infima parte est angustissimus; deinde supra caput surgit in turbinem, ferè ad dodrantem; qua verò supinus calum spectat, capacissimus est, & apertus: vt nō minus videatur ad imbrem & solem accipiendū factus quam noster ad arcendum. eo verò spatio quod est inter eius inferiorem & superiorem oram nummuli & imaguncula & frustra vitri diuersi coloris, & quicquid nitet quamuis vile, pro ornamento dependet. Huiusmodi galericum ad proceritatem adiuvant, tum ad grauitatem quamuis leui iactatione ad casum faciles & parati. ita ergo se inferunt vt Clytemnestram aliquam aut Hecubam (sed Troia florente) in scenam prodire putes. Hic mihi in mentem venit quam leuis & infirma res sit, qua vulgo perhibetur, nobilitas. nam cum de puellis quibusdam, qua liberaliore erant forma, scire vellem num quo essent genere: audiebam eas à summis eius gentis satrapis originem ducere; aut etiam regium esse genus; iam bubulco aut opilioni desponsas. sic in regno Turcarum iacet nobilitas. vidi item postea aliis locis Catacuzenorum & Palaologorum, imperatorij generis, reliquias, contemptius inter Turcas

degentes, quàm vixit olim Dionysius Corinthi. nam Turca neminem, ne suorum quidem, nisi ex se pendunt; sola domo Othomanorum excepta; qua suis censetur natalibus. Gentem Bulgarorum, à flumine Scytharum Volga, cum pleraque nationes aut spontè aut vi coacta, sedes mutarent, huc commigrasse existimant, dictosq. Bulgaros tanquã Volgaros, ab eo, quem dixi, fluuio. montes Hæmi, qui sunt inter Sophiam & Philippopolim, infederunt; loca sanè natura enunita: vbi diu Græcorum imperatorũ potetiam contempserunt; Balduinum maiorem Flandriæ comitem Cõstantinopolis imperio potitum tumultuario prælio captum interfecerunt: Turcarum vim ferre non potuerunt, à quibus deuicti miserimæ seruitutis iugum subierunt. lingua vtuntur Illyrica, vt Seruiani & Raziani. Antequàm in eam planiciem descendatur, qua Philippopoli obiacet, per saltum asperrimũque montis iugum euadendum est. hunc saltum Turca CAPI DERVENT vocant; quasi dicas portam angustiarum in ea, quam dixi, planicie fluuius Hebrus mox occurrit, haud procul è Rhodope ducta origine. cuius quidem montis verticem alta niue rigentem, antequàm eas, quas dixi, angustias superaremus, spectauimus. quem quidem accola, mi fallor, Rullam vocant. ex hoc, vt attestatur Plinius, fuit Hebrus. quod & ex illo Ouidij carmine notum est:

Quà patet vmbrosũ Rhodope glacialis ad Hæmum,

Et facer amissas exigit Hebrus aquas.

quo videtur poëta fluminis eius breuitatem & aqua inopiam innuere voluisse. nam et si magnus & celebris fluuius; tamen plerumque vadosus est. ac memini, cum rediremus, proximè Philippopolim nos Hebrum vado traicere, vt transiremus in insulam: in qua & pernoctauimus sub tentoriis.

toris. sed, aquis ea nocte auctis, postridie non sine molestia
 rursum eo transmissio in viam rediimus. Sita est Philippo-
 polis in vno ex tribus collibus, à reliquis montibus disjunctis
 & tamquam diuisis; quibus quidem collibus ea vrbe tam-
 quã corona imposita quasitus honos videtur. Fuimus Phi-
 lippopoli apud Gracum sacerdotem, hominẽ antiqua probi-
 tatis, qui gentis suae seruitutẽ miseriasq. valde deplorabat.
 Digressi Philippopoli vidimus in locis palustribus & aquo-
 sis orizã instar tritici crescentem. est ea tota planities tumu-
 lis terrestribus veluti cõsita: quos Turca de industria excita-
 tos fabulatur vt essent monumẽta pugnarũ; quas olim cre-
 bras iis in cãpis fuisse pugnatas credi volũt, hominũq. quos
 belli furor hausit sepulchra. Ita ferẽ secuti Hebrĩ ripã ali-
 quandiu à dextra nos prosequẽtis, Hamõq. ad sinistrã di-
 missio, qui in pontũ excurrit, ac demum per praclarũ Mu-
 stapha pontem Hebro transmissio venimus Hadrianopolim,
 Turcis Endrene dictam. Hæc vrbs priusquã ab imperatore
 Hadriano nomẽ & incrementũ acciperet, Oresta vocaba-
 tur. sita est ad confluentes Marizæ siue Hebrĩ & fluiolo-
 rũ Tunse & Hardæ. qui simul deinde suũ cursum in mare
 Aegæũ deflectunt. Ne huius quidem vrbs, quantũ mœnibus
 antiquis cõtinetur, capacitas maxima est; suburbis tumet;
 usque adificiis, quæ Turca adiecerunt, in molem excrescit.
 Vnũ diem Hadrianopoli cõmorati progredimur Constanti-
 nopolim versus iam propinquam; veluti extremum nostri
 itineris actum confecturi. per hæc loca transeuntibus ingens
 vbiq. florum copia offerebatur, Narcissorum, Hyacintho-
 rum & eorum quos Turca Tulipan vocant; non sine ma-
 gna admiratione nostra, propter anni tempus, mediã planẽ
 hieme, floribus minimè amicam. Narcissus & hyacinthis
 abundat Græcia miro fragrantibus odore; sic vt, cum mul-
 ti sint, homini rerum huiusmodi insueti, caput offendant;

Tuli-

Tulipanti aut nullus aut exiguus est odor; à coloris varietate & pulchritudine hominibus commendatur. Turca flores valde excolunt: neque dubitant, alioqui minimè prodigi, in eximio flore aliquot asperorum sumptum facere. Mihi quoque illi flores eaque dona non paruo constabant. erant enim semper aliquot asperi promendi, quos cõtra rependerem. neque aliter rationem instituere oportet eum, qui sit cum Turcis versaturus; quàm vt simul ac eorum fines ingressus sit, aperiat marsupium; neque antè claudat quàm iam illinc egressus: intereà perpetuam nummorum sementem faciat, vimam ne infrugiferã. sed tamen, vt alius fructus desit, hac vna ratio est Turcarum ingenia, fera alioqui & à reliquis auersa gentibus, mitigandi. hoc, veluti cantu, Turca cõsopiuntur, alioqui non futuri tractabiles. absq. hoc foret; non magis ea loca externis hominibus frequentari possent, quàm qua propter nimium æstum aut frigus esse perpetue solitudini damnata creduntur. Medio ferè inter Constantinopolim & Hadrianopolim itinere oppidulum est quod Chiurli vocant; memorabile aduersa Selimi cum patre Baiazete pugna. quo ex prælio equi beneficio, quem Carabouluck, hoc est nubem nigram vocarunt, Selimus seruatus est, versa ad Tartaros Procopienses, vbi focer dominabatur, fuga. Antequàm veniremus Selimbriam, quod est ea via oppidulum ad mare situm; vidimus non obscura veteris aggeris & fossa vestigia; qua ab illo mari ad Danubium vsque à posterioribus Græcorum imperatoribus ea de causa perducta ferunt; vt qua intra eam munitionem continerentur, agri, possessionesque Constantinopolitanorum, tuta essent ab incurso barbarorum. quo tempore memorant senem quendam dixisse se nõ tam existimare ea extra periculum barbarorum, qua essent intra ambitum eius aggeris; quàm, qua extra essent, barbaris
prodi

prodi & relinquere. quod maior is animus ad ea oppugnanda, Græcis verò ad defendenda minor futurus esset. Selimbria tenuit nos iucundus placidi maris aspectus: inuaitque alludentibus vndis in littore conchas legere, & Delphinorū spectare choros, caliq. illius tepore frui. Nam dici non potest quæ fuerit ibi temperies, quàm mite clemensque cælum: Chiurli quidem vsque, horridior aliquanto, nescio quid Threicium spirās aura: inde incredibilis cæli clementia. Proximè Constantinopolim duos amœnissimos maris sinus ponte traiecinus. quibus locis si qua cultura accederet, naturæque artis auxilio paullulum modo iuuaretur, baud scio an nihil pulchrius sol aspiceret. sed videntur illi suam lugere sortem, quòd barbaro domino fastidiente negligantur. implemur hic sapidissimis marinis piscibus, nostro in conspectu captis. Cùm in Xenodochiis quæ Turcæ Imaret vocant, hospitarer: animaduerti fortè plures scedas parietum rimis insertas. quas dū curiosus exemissem, non temerè hoc fieri suspicans; libuit ex Turcis meis sciscitari, quid continerent. sed comperi nihil habere cur ita reponi mererentur. eò auidior cognoscendi sio, qua tamen re ibi seruarentur. nam antea quoque pluribus locis id factum videram. Turcæ nihil mihi respondere; nec causam velle aperire, an quòd puderet rem narrare fidem apud me non habituram, an quòd tantum mysterium homini profano aperiri nollent, incertum. postea ex iis, quibus factus sum familiarior, cognoui Turcas multum honori deferre chartæ, quòd in ea Dei nomē scribatur. itaque chartulam nullam humi iacere patiuntur. & si in aliquam incidunt, subito attollunt; rimæq; alicui aut foramini indunt, ne pedibus proteratur. in quo fortasse nihil est hætenus quod reprehendas. sed audi reliqua. Supremi iudicij tempore, cùm Mahumetes suos sectatores ex iis locis, ubi pro admisis

crimi-

criminibus poenas dant, in celum vocabit, vt sempiternis
 beatitudinis participes faciat: alia ad eum via nulla patebit,
 quam per ingentem ferream craterem igne feruefactam &
 candentem; per quam nudis pedibus incedendum erit quo
 dolore, tu cogita: & tibi ob oculos pone gallū gallinaceum
 per prunas gradatim subsilientem. ecce verò hic mirabile
 dictu, charta illa omnis, quam ita ab iis à contumelia pe-
 dum asseruatam diximus, improvisa aderit; seque eorum
 pedibus substernat, magno futura auxilio quominus noxam
 candentis ferri sentiant. tantum erit meritum vindica-
 te ab iniuria chartæ. & memini, cum aliquando meis fa-
 mulis grauiter duces nostri irascerentur, quòd eos vide-
 rent ad sordidissima quæq. ministeria charta vt, id ad me
 tamquam magnum flagitium deferri. quibus ego nihil id
 mirum esse respondi meis infamulis; quippe qui suillis etiam
 carnibus vesci consueuissent. Tales quidem in sua religione
 sunt Turcæ. immane apud eos piaculum, si quis eorum vel
 imprudens Alcorano (qui diuino legis habetur liber) insi-
 deat; homini verò Christiano etiam capitale. sed nec rosa-
 rum folia humi iacere patiuntur: quòd, vt veteres rosam ex
 sanguine Veneris, sic isti ex sudore Mahumetis natam sibi
 persuaserint. sed iam desino, ne tibi in his nugis nimius vi-
 dear. Constantinopolim veni ad diem $\overline{x}$ x. Ianuarij: ibiq;
 collegas repperi, quos dixi supra, Antonium VVrantium &
 Franciscum Zay. Eo tempore aberat cum exercitu Tur-
 carum princeps in Asia: nec erat quisquam relictus Con-
 stantinopoli præter Ebrahimum Bassam Eunuchum, qui
 vrbi præisset, & Rustanū sed honore abactum. quem nos
 nihilominus & veteris auctoritatis & iam sperata breuiq;
 reditura memores, officiosè inuisimus, salutauimus, & do-
 nis honestauimus. Non erit fortasse ab hoc loco alienū re-
 ferre, quæ fuerit caussa cur sic Rustanus muneris dignitate
 priua-

priuaretur. Sustulerat Suleimannus ex cōcubina, nī fallor,
 Bosphorana, filiū nomine Mustapham, qui tum atatis flore
 & militari gloria maximè vigebat. sed erant eidem Sulci-
 māno complures alij liberi ex Roxolīna, quam ita amabat
 vt in vxoris haberet loco, dicta etiā dote, ex quo Turcis cer-
 ta matrimonij fides. & hoc quidem preter morem superio-
 rum Imperatorum; quorum nullus, à Baiazete maiore,
 iustam in matrimonio coniugem habuit: nam cū ille
 praelio victus in Tamberlanis potestatem vnā cum vxore
 venisset; multa quidem indigna tulit; sed nihil visum est
 indignius, quā corā videre ludibria & cōtumelias, qui-
 bus in eius oculis vxor afficiebatur. cuius quidem rei me-
 moria imperatores, qui Baiazeti in imperiū successerunt,
 ad hunc vsque omnes à ducendis vxoribus se abstinuerunt:
 vt, quicumque casus incidisset, similem fortunam ne pate-
 rentur; tantumq; liberos, ex seruilis conditionis mulieribus,
 in quas minus iniurie cadere, quā in vxores legitimas,
 posse videbatur, susceperunt. neque verò Turca minus hono-
 ris deserunt natis ex cōcubinis aut pellicibus quā ex vxor-
 ibus; neque illi minus in bona paterna iuris habent. Cū
 ergo Mustapha propter egregiam indolem atatisque op-
 portunitatē, gratia militum & populi suffragio post mor-
 tem patris iam senescentis haud dubius imperij successor
 designaretur: vt liberis regnum assereret contra nitebatur
 nouerca; studebatque Mustapha virtutem & atatis prae-
 rogatiuam auctoritate matrimonij eleuare. quam in rem
 adiutore & consiliario vtebatur Rustano; cum quo illi for-
 tuna cōmunis: quod eius filiam ex Suleimanno susceptam
 Rustanus haberet in matrimonio; vt nihil alteri ab altero
 separatiū posset euenire. Idem Rustanus inter Bassas, apud
 Suleimannū, principem gratie & auctoritatis locū tenebat;
 vir acri ingenio praeclitus, & perspicaci, magnum Suleimāni
 laudis

laudis instrumentum. si de natalibus queras; subulcus: nec
 tamen indignus eo dignitatis gradu, si nullis anaritia sor-
 didibus contaminaretur. hoc vno nomine imperatori suspe-
 ctus ceteroqui valde carus & probatus. quamquã id ipsum
 vitium domino in bonum vertit, iussus procurare fiscum
 & rem pecuniariam tractare: à qua plerumque laborabat
 Suleimannus. in ea procuratione nullo lucro, quamuis mi-
 nimo, neglecto, dum etiam ex herbis, rosis & violis, quæ in
 hortis principalibus erant, pecuniam corradi; dum cuiusq;
 captiuu galeam, loricam, equum diuendit, ceteraque pari
 ratione administrat; id consecutus est, vt magnos num-
 morum acervos conderet; ararium Suleimanno amplum
 conficeret, planèque rem eius ea parte constabiliret. Qua
 etiam de causa memini, quod in Turca mirere, magnum
 quendam virum Rustano vehementer infensum ita dicere;
 se Rustano, etiamsi posset, nocere tamen nequaquam velle;
 quod eius cura, studio, & diligentia, res pecuniaria domino
 suo constituta esset. camera est in Regia peculiaris, vbi hu-
 iusmodi pecunie seruantur, cum hoc titulo; Pecuniæ
 Rustani diligentia acquisitæ. Hic ergo Rustanus cum
 esset Visiriorum primus, penes quem rerum Turcicarum
 administrat ionis summa est, nullo negotio, quam in par-
 tem vellet, vt consiliorum omnium auctor animum volun-
 tatèmq; sui regis poterat impellere. Vnde ea Turcaru men-
 tibus inhaesit opinio, cum Rustani criminationibus tū vxoris
 Roxolane veneficiis, quorum infamia laborabat, ita aba-
 lienatum à filio Mustapha patrem fuisse, vt de eo tollendo
 consilium caperet. pauci credunt Mustapham, cum Rusta-
 ni consilia noueræq; artes non ignoraret, vtrò occupare
 voluisse; patrique imperio & vitæ insidiatum. Nihil est
 omnino miserius Turcicorum imperatorum filiis: è quibus,
 si quis patri successit, reliquos ineuitabilis mortis necessitas

manet.

manet. nam neque Turca imperij amulos ferunt; nec per milites pratorianos omnino ferre possunt. qui si quis fortè fratrum sit, præter eum qui regnat, superstes; congiariorum petendorum nullum finem faciunt. si recusantur; statim audus; saluus frater sit. fratrem deus nobis seruet. quo verbo designari illum imperio non est obscurum. adèd, vt fratrum sanguine manus polluere & à parricidio regnum auspiciari Turcis imperatoribus sit necesse. Hunc ergo casum aut in se timens Mustapha; aut Roxolana à liberis suis in Mustapham volens auertere, certè Suleimanno parricidij occasionem dedisse comperitur. Erat ei bellum cum Rege Persarum Sagthama: quod missus erat cum summa imperij Rustanus. is cum ad Persarum fines appropinquaret; subitò constitit: Suleimannumque per litteras trepidè certiozem fecit, rem in magno versari discrimine: omnia esse insidiarum plena: corruptos militum animos vni Mustapha studere; illum imperio, se non esse malo parem; eius præsentiam atque auctoritatem requiri; veniret, si saluum vellet imperium. his litteris turbatus Suleimannus, subitò aduolat; Mustapham per litteras arcescit; vtq; de criminibus, de quibus in suspicionem vocabatur, & iam palàm accusabatur satisfaciat, sedulò monet: si id fiat; nihil manere periculi. anceps deliberatio Mustapha animum huc illuc agebat: si ad patrem infensum veniat & inimicum; discrimen certum. sin detrectet; manifesta cogitati criminis confessio. vicit tamen ea sententia in qua plus erat animi & tamen periculum amplius. itaque profectus Amasia cui præerat, venit ad patrem, an innocentia sua fretus, an quòd consideret presente exercitu nihil sibi euenturum mali, certè ad ineluctabile exitium venit. sententiam de filij morte iam antè conceptam domo Suleimannus attulerat, consulto prius, nequis religioni locus re-

C

linquere-

linqueretur, suo Muffti. is est apud Turcas sacerdotum
 supremus; vt apud nos Romanus pontifex. eum verò, ne-
 quid ad gratiam responderet, hunc in modum fuerat ag-
 gressus: Constantinopoli quendani haud postremi inter
 mercatores loci, cum domo aliquandiu esset afuturus, ser-
 uum, cui præcipuè indulserat, rei suæ familiæq; toti præ-
 posuisse, vxorémq; & liberos eius fidei credidisse: illum verò
 statim absentis domini rem interuertere, capitique vxoris
 & liberorum insidiari cœpisse: quin ipsimet domino cer-
 tam perniciem machinatum esse: se, quid in illum iure sta-
 tui posset, velle ab eo intelligere. respondit Muffti; illum, vt
 per cruciatum necaretur, meruisse videri. id, siue ex ani-
 mi sui sententia ita dixerit, siue Rustani Roxolanæve frau-
 dibus in hoc allegatus, certè reboventer animū Suleiman-
 ni confirmavit, vltro iam in necem filij mirum in modum
 propendentis. non enim minus in se filij scelus, quàm serui-
 illius in dominum, esse existimabat. Cum ergo venisset Mu-
 stapha in castra, suspensio expectatione euentus magnoperè
 exercitu: introducitur in patris tentoriū. vbi pacata vide-
 bantur omnia; nullus miles; spiculator nullus; nullus lictor;
 insidiarum nihil, quod timeri posset. at erant muti ali-
 quot, quos Turcæ habent in deliciis, validi & robusti homi-
 nes, ad eadem Mustaphæ destinati; qui, receptum in ten-
 torium interius, magno impetu aggredierentur, laqueumq;
 illi omni vi iniicere conarentur. ille strenuè se defendere
 (neque enim erat inualidus) & non modo de vita sed etiam
 de imperio contendere; cum dubium non esset quin, si pe-
 riculo elapsus inter GianiZaros se coniecisset, illi rei indigni-
 tate & misericordia eius, quem summè amabant, commo-
 ti non modo seruaturi, verùm etiam imperatorem fuerint
 salutaturi. Hoc ipsum metuens Suleimannus, qui linteis
 modo tentoriij parietibus ab eo theatro, in quo illa agebatur

trage-

tragedia, disjungebatur, cum præter spem incepto suo moram iniectam videret: ea tentoriij parte caput exserens, toruos & minaces oculos in mutos torquet: illorumque segnitiem atrocibus signis grauiter increpat. tum verò muti, redintegratis terrore viribus, miserum Mustapham sternunt; iniectoque neruo gulam ei frangunt: moxque in tapetem porrectum, ante tentorium explicant; vt esset Gianizaris videre, quem habere imperatorem tantoperè expetiuisent. Quæ res vbi per castra vulgata est: commiseratio & dolor omnem exercitum peruasit. neque fuit quisquam, qui ad tam triste spectaculum non accederet; præsertim Gianizarorum, quorum ea fuit consternatio & rabies; vt ad quoduis facinus impelli, dux modò adesset, possent facillimè. nam quem ducè sperauerat, eum iam, veluti truncū, humi videbant iacere. vnum supererat; moderatè vt ferrent, quod nequaquam poterat mutari: igitur mæsti silentesq; & lachrymarum pleni se in sua tabernacula referebant: vbi, quantum libebat, etiam licebat infelicis iuuenis casum miserari. itaque modò vt delirum & insanum senem Suleimannum accusabant; modò fraudem & crudelitatem nouerca, modò Rustani scelus detestabantur, quòd tantum lumen Othomannicæ domus extinxissent. sic illum diem ieiuni, ne aqua quidè sumpta, traduxerunt. neque defuerunt qui in ediam diutius etiam continuarent. certè totis castris luctus, pluribus diebus, frequentauit. quin neq. desiderij neque lugèdi modus futurus videbatur; nisi Suleimannus Rustanum de illius ipsius, vt est credibile, consilio exurum dignitate, priuatūque, Constantinopolim relegasset. in cuius locū suffectus est Achmat Bassa. qui tenente principem locū Rustano inter Visirios secundus, maioris animi vir quàm cōsiliij, fuerat. Quæ rerum mutatio luctū minuit, militūque animos mitigauit: quibus facillè probabatur,

vt est vulgus credulum, Suleimannum scelera Rustani & philtra coniugis deprehendisse; & iam, quamuis serò, respiscere; Rustanumque ea de causa exegisse; ac ne coniugi quidem parsurum, vbi Constantinopolim redisset. Rustanum quidem ipsum magnam tristitiam, &, quasi nulla sibi pristina dignitatis recipienda spes esset reliqua, præseferentem Constantinopoli conuenimus. At verò non satis Roxolana fuit sublatum esse è medio Mustapham; nisi etiam filius (quem reliquerat vnicum) adhuc impuber existingeretur: neque enim sua liberorumque securitati satis consultum arbitratur, quàm diu ex illo proles superesset. sed tamen causa nescio cuius obtentum ad eam rem videbat desiderari, neque verò difficile eam inuenire. defertur ad Suleimannum quoties nepos eius Prusiade (nam illic educabatur) prodiret in publicum, solere illius ciuitatis pueros omnia ei fausta precari, optarèque vt diu patri superstes viveret: neque id aliò pertinere, nisi vt imperio aui & patris vindicta destinaretur: neque enim defuturos filio Mustapha Gianizaros: ita nihil eius mortem ad regni & status tranquillitatem contulisse: religione nihil esse debere cuiquam antiquius, ne liberorum quidem salutem: religionem Musulmanam (sic illi suam vt optimam vocant) tutela regni & dominatu Othomannica familie contineri: qua domo afflicta religionem stare non posse: à re verò nulla certiore imminere illi domui ruinam, quàm à domestica discordia: vt ergo & domus & imperium ac proinde religio conseruarentur, quacumque ratione vel cum parricidio liberorum, discordiis intestinis occurrendum esse; nec magni ducendam liberorum iacturam, qua religionis incolumitate compensetur: Mustaphæ filio èd minus parcendum videri, quòd contagione paterni sceleris iam nocens esse cœpisset: neque dubitari debere, quin se mox du-

cem paternæ causæ daturus esset. His rationibus impulsus Suleimannus, facile in cædem nepotis subscripsit, deditque Ebrahimo Basse negotium vt Prusiadem ad infantis pueri exitium properaret. is postquam eò venit: inprimis sibi dandam operam putauit, vt pueri mater deciperetur. nimis enim facinus inhumanum videbatur sciente matre & penè in eius oculis filium necari. quin etiam motus aliquis populi atque ex eo impedimentũ timeri poterat. hoc ergo mulierem circumuenit artificio. fingit se venisse à Suleimanno; qui & ipsam & filium eius visat: quem quidem Suleimannum non optimis vsu consiliis in occidendo Mustapha fuisse; quòd iam quidem sed serò deprehenderit: eò tamen sibi cariorem fore eius filium, quòd in patrem fuisset iniustior. multa addit huius generis, quòd fidem faciat credule matri, iam præsertim Rustani casu nonnihil confirmata. blanditiæ postremò munusculis cumulantur. post vnum atque alterũ diem iniicitur sermo de prodeundo extra urbem, mutandi calis, liberiorisque aëris captandi causa. tandem placet, postridie vt domum suburbanam adeant; ipsa curru veniat; filius in equo currum precedat. res extra omnem fraudis suspicionem videbatur. assentitur illa. instruitur currus; sed ita composito axe vt, cum ad aspera viarum veniretur, frangi eum necesse esset. sic illa inauspicatum iter ingressa extra urbem venit. Eunuchus cum puero, veluti per occasionem colloquij, longius antecedit. sequitur, quanta potest festinatione, mater. sed vbi ad salebrosa illa & petricosa loca ventum est; impacta vehementius saxi rota axis rumpitur. quo illa, vt pessimo augurio perterrita, diu retineri non potuit, quin, curru relicto, natum pedes prosequeretur, aliquot ancillis tantum comitata. sed iam quòd volebat peruenerat Eunuchus. qui non moratus diutius, quàm dum subiret limen destinata ad cædem

pueri domus, funestam sententiam pronunciat: mandatum esse imperatoris ut moriatur. ad quae puer, ex disciplina gentis, respondisse dicitur; non se hoc uti. Tum imperatoris, sed ut Dei, cui parere sit necesse, accipere, itaque ceruicem laqueo offert, sic summa spei innocens puer strangulatur. quo perpetrato; Eunuchus postico elabitur, & quantum potest, profugit. mox adest mater, eius quod iam euenerat, quodammodo praesaga. fores pulcat. ubi commodum est; admittitur. inuenit filium etiamnum calentem à vita, palpitantem, & tantum non spirantem. sed hoc loco velum obtendere melius est. nam qui fuerit materni animi, in illo filij casu, affectus, cogitari facilius potest quam exprimi. Prusidem deinde se recipere coacta, venit eò passis capillis, scissa veste, magno eiulatu, magnisque lamentis omnia complens. accurrunt undique Prusienses matres, liberae, ancillaeque: & audito tam saeuo facinore, in rabiem aguntur; Bacchantumque in morem consternata portis effunduntur; vnum Eunuchum requirunt; vnum sibi offerri optant, dira in eum, si detur, exempla editura. verum ille, futurum prouidus, veritúsque, ne ut alter Orpheus frustratim à furentibus illis conciperetur, nihil in fuga diligentia pretermisit. sed iam ad institutum reuertor. Nuncius cum litteris de meo aduentu ad Suleimannum mittitur. interim verò dum responsum expectatur, urbis Constantinopolis per otium inspiciendae facultas datur. in primis diua Sophiae templum adire placuit: quò tamen, non nisi singulari beneficio, sum admissus. Turcae sua templa prophanari credunt, si quis Christianus ingrediatur. est ea sanè moles magnifica & digna quae spectetur; maximo cum fornice siue hemisphaerio in medio; quod à solo impluuium lumen habet. Ad huius templi formam omnia serè Turcarum templa sunt

constructa. sunt qui fuisse multò maius, multisque appendicibus latè se extendisse, easque iam pridem recisas omnes, & adyta sola, quodq; fuit in templo medium remansisse asserant. Iam ad ipsius vrbis situm quod attinet; videtur vrbi dominatura facta à natura sedes. est in Europa; habet in conspectu Asiam; Aegyptum, Africámque à dextra. quæ tametsi contiguae non sunt; maris tamen nauigandique commoditate veluti iunguntur. à sinistra verò Pontus est Euxinus & palus Meotis; quæ circumcirca multis gentibus habitantur, & multis vndique fluminibus influuntur; nihil vt longè latèque iis in regionibus ad vsum humanum nascatur, cuius non sit maxima Constantinopolim nauibus vehendi opportunitas. ab vna parte, mari alluitur Propontide: ex altera portum efficit flumen; quod à similitudine, cornu aureum vocat Strabo. tertia reliquo continenti iungitur; vt ferè peninsula similitudinem quandam referat. & perpetuo promontorij dorso in mare sinuümque, quem à fluuio marique eo recedente fieri dixi, excurrat. Igitur è media Constantinopoli iucundissimus est in mare albertémque perpetuis niuibus Olympum Asia prospectus. mare piscibus omni ex parte refertissimum, modò demittentibus se ex Meotide Pontóque per Bosphorum & Propontidem in mare Aegæum mediterraneúmque; modò ex illo subeuntibus in ipsum Pontum, sicuti natura fert piscium: tantis agminibus tamque densis, vt interdum etiam manibus capiantur. Itaque frequentissima est scombrorum, pelamydum, capitonum, synodontum, xiphiorum iis locis piscatio. in qua se præcipuè exercent Graeci; magis quidem quàm Turcæ: tametsi nec isti positos in mensa pisces aspernantur, modò ex eo sint genere quos mundos putant. alios non magis attingunt, quàm venenum letale. nam, vt hoc quidem obiter dicam,

sibi linguam potius aut dentes euelli patiantur, quàm quicquam gustent quod sibi immundū esse persuaferint, veluti ranam, limacem, vel testudinem. qua in re pari superstitione laborant Græci. Receperam in familiam puerum religionis Græcæ, quo dispensatore siue œconomo utebar. hunc reliqui famuli numquam inducere potuerant, vt cochleis vesceretur. tandē verò ita coctas conditâsque apposuerunt, vt ille aliud piscium existimans esse genus, auuidissimè se illis expleret. sed postquam de risu & cachinnatione reliquorum, proiectis etiam testis, sibi fuisse illusum cognouit; dici non potest quantoperè commotus, se in cubiculum recepit; ibique vomendi stendique & sese afflicti finem nullum fecit: vix duorum mensium salarium satis huius peccati veniæ redimendæ futurum. nam hunc morem habent sacerdotes Græci, vt pro genere & magnitudine delictorum maius minúsre absolutionis pretium iis, qui sua peccata sunt confessi, statuunt: nec absolutos nisi, quantum stipulati sint, abstulerint, eos pronuncient. In extremo eo, quod dixi, promontorio palatium est Regum Turcicorum; haud vlla, quantum videtur, structuræ magnificentia aut operis artificio visendum. nam ipse eò quidem nondum sum ingressus. sub palatio, loco demissiore atque adeò in ipso litore, eorundem principum horti mari prætenduntur: qua maximè in parte fuisse olim vetus Byzantium arbutantur. Noli hic exspectare vt tibi narrem, cur olim dicti fuerint cæci Chalcedonienses, qui sedem è regione Byzantiæ habuerunt; quorum hodie vix existant parietina: neque de natura eius maris perpetuo agmine defluentis, neque vmq̃uam reciprocantis; neque item de salsamentis, quæ Constantinopolim à Meotide aduehuntur, quæ Itali moronellas, bortargas, & cauiarum vocant. neque enim hæc epistole sunt; cuius iam nunc in istū modum sum egressus: & alioqui tam

ex antiquis quàm huius temporis equalibus scriptoribus cognosci possunt. Nunc ad situm Constantinopolis reuertor; quo nihil vel ad adspectum iucundius, vel ad vsum opportunius esse potest. adificiorum elegantiam, vt dixi, in vr-bibus Turcarum frustra requiras, vti etiam platearum: quippe angustiores amœnitatem omnem excludunt. sunt multis in locis non contempnenda veterum monumentorum reliquie: nec tamen tam multe vt potius mirandū non sit tot à Constantino Roma allatis non superesse plures. de quibus singulatim dicere non est presentis instituti. pauca tantum attingam. Exstat veteris hippodromi area: vbi gemini serpentes aenei visuntur. est itidem insignis obeliscus. item due visuntur Constantinopoli memorabiles columnæ; altera est e regione carauasarai, vbi nos hospitabamur: altera in foro, quod Turca auratbasar vocant; hoc est, forum mulierum. ei ab imo ad summum insculpta est historia cuiusdam expeditionis Archadij, qui eam construxit; cuiusque diu in summo positam statuam habuit. quam tamen cochleam rectius dixeris quàm columnam; propter structuram graduum, quibus intus ad summum descenditur. ea penes me depicta est. at columna, quæ sita est ex aduerso deuersorij, in quo Casareos oratores hospitari mos est, ea tota præter basim & epistylum cõstat octo lapidibus solidis porphyreticis, ita coniunctis, vt vnum saxum videatur. quemadmodum etiam vulgo creditur. nam vbi lapis lapidi committitur, sertum prominet laureatum, quod integram ambit columnam: quo infernè spectantibus compaginis adspectus occultatur. Ea columna crebris terramotibus concussa & vicino incendio vstulata multis locis agit rimas, & ne desiliat, crebris circulis ferreis reuincitur. in ea ferunt aliquando fuisse Apollinis, deinde Cõstantini, postrenò Theodosij senioris statuas, sed omnes vi ventorū aut terramotu

deiectas. De obelisco, cuius supra memini, qui est in hippo-
 dromo, sic Græci commemorant: à basi conuulsum multis
 à sæculis iacuisse humi: tempore posteriorum imperatorum
 reperitum architectum, qui operam suam in eo sua basi re-
 stituendo deserret: illumque, postquam de pretio conuen-
 tum esset, ingentem apparatus organorum ex trochleis &
 funibus præsertim instituisse; quibus lapidem illum ingen-
 tem erexerit, sublimemque eò euexerit ut vno tantum di-
 gito abesset à dorso astragalorum, quibus imponi debebat:
 tum iudicasse populum spectatorem oleum illi & operam
 tanti apparatus pernisse; magnisque denud laboribus & im-
 pensis opus instaurandum: at illum minimè diffisum, petito
 à rerum naturalium scientia subsidio iussisse afferrì im-
 mensam aqua vim: qua multis horis in machinam illam
 iniecta funes, quibus obeliscus librabatur, sensim madefa-
 ctos rigentésque, ut eorum est natura, se contraxisse: sic
 ut obeliscum altius sublatum in astragalis statuerent; magnè
 cum admiratione & plausu vulgi. Vidi Constantinopoli
 diuersi generis feras, lynces, siluestres feles, pantheras, leo-
 pardos, & leones, adèd quidem domitos & cicures, ut, me
 spectante, obiectam pecudè vnus sibi à magistro ex ore pate-
 retur eripi; rictumque modò cruore delibuto placaretur. vidi
 etiam elephantum planè iuuenem, mirè lepidum; ut qui sal-
 taret & pila luderet. hic credo, vix temperabis risu. ele-
 phantum, inquires, ludentem pila & saltantem? qui minus
 quàm funambulæ Senecæ, itémque Græcarum littera-
 rum peritum, Plinij testimonio notos? sed audi tamen, ne
 me quicquam fingere existimes, aut perperam intelligas.
 cum saltare iuberetur; mouebat ita alternis pedes toto cor-
 pore coruscans ut non obscure tripudiare velle videretur.
 pila verò palmaria ita ludebat; ut pilam in se comiectam
 proboscide scitè exciperet, longèque repercuteret, quod nos
 palma

palma facimus. si tibi hoc non est satis ut dici possit saltasse & pila lusitasse; querendus est qui planius & magis diserè fabuletur. fuerat & camelopardalis inter eas feras, paullo antequàm venirem Constantinopolim. sed eam iam exspirauerat. ossa tamen, quæ sub terra condebantur, eruenda curauit, ut inspicerem. est hoc animal longè in antica parte procerius quàm in postica; ut vel ferendo oneri vel portando homini ea de causa non sit aptum. quòd caput & ceruicem camelo similem habeat, pellem verò pardi instar maculis sparsam, camelopardalim vocant. Non vidisse Pontum, cum eò nauigandi daretur facultas, nimie desidia imputari potuit; quando non minoris negotij esse veteribus vidisse Pontum quàm Corinthum nauigasse credebatur. eò itaq. iucundissima nauigatione profectus admissus sum in aliquot principis domos voluptati & oblectationi dicatas: in quarum vnus valuis spectauit opere tessellato graphicè reditã clarã illã Solim cum Ismaele Persarum rege pugnam. vidi item cõpluria in amœnissimis conuallibus principis vireta, minimũ arti debentia, natura ferè omnia. ô Nympharum domos! ô sedes Musarum! ô loca litteratis apta secessibus! ea me herclè, ut paullo antè dixi, lugere nunc videntur, & operam cultumque Christianorum requirere. sed multò magis ipsa Constantinopolis, vel tota potius Græcia: quæ quondam florentissima, nunc indigna premitur seruitute; bonarum olim artium omnisque liberalioris doctrina inuentrix humanitatem, quam nobis tradidit, reposcere videtur, & opem pro iure communium sacrorum aduersus Scythicã barbariem implorare: sed frustra, euntibus in alia omnia Principum Christianorum animis. neque verò grauiore imperio Turca Græcos premunt, quàm nobis dominantur vitia, luxus, crapula, desidia, libido, superbia, ambitio, auaritia, odium, inuidia, emulatio: quæ nostros

animos

animos ita depressos & sepultos tenent, vt neque celum suspicere, neque præclarum quicquam meditari & ad rem magnam adspirare valeant. debuerat quidem nos pietas & officium impellere vt afflictis sociorum rebus succurreremus. sed si nec laudis nec honesti pulchritudo animos torpentes inflammauit; certè vilitas, cuius hodie prima ratio ducitur, mouere potuit, vt loca tam præclara tantisque cōmoditatibus & opportunitatibus plena, Barbaris erepta à nobis potius quàm ab illis vellemus possideri. nunc per immensa maris spatia Indi petuntur & Antipodes. quia enim facilis ibi præda opimæq; exuuiæ sine sanguine hominibus incallidis & simplicibus detrahuntur; pietas obtenditur, aurum queritur. Lōgè aliter maiores nostri: qui nequaquam sibi, tamquam si mercatores essent, ea loca duxerunt querenda, vbi auri plurimū; sed vbi virtutis officiiq; exercendi maior facultas offerebatur. laboris & periculorū & lōginque expeditionis præmiū non vtilitas erat sed honor. neque illis è bellis locupletior quisquam, sed gloria cumulatorum dominum reuertebatur. sed hæc tibi; ne quis sit fortasse qui nefas esse existimet quicquam in sæculi nostri moribus desiderare. Vt cumque tamen erit: acui sagittas in nostram perniciem video; metuoque futurum vt si pro gloria nolimus, de salute tamen cogamur dimicare. Redeo nunc in Pontum quem Turca Caradenis vocant; hoc est mare nigrum. demittit se per angustas fauces in Bosphorum Thracium. vbi multis vorticibus & flexibus occursum promontoriorū agitat; itinere vnus diei, descendit Constantinopolim; ibique paribus panè angustis erumpit in Propontidem. In medio ostio, quo in Bosphorū influit, saxum est cū columna. in cuius basi nomen Romani cuiusdam Latine inscriptum extat. inde in litore Europæo edita turris est, quæ noctu lumen nauigantibus prælucere solet. Pharum dicunt. à quo loco

non ita procul fluuiolus in mare labitur. in cuius alueo lapillos onychibus sardonichibusque haud multò deteriores legimus. certè eundem ferè, si expoliantur, nitorem referunt. paucis ab eo, quod dixi, ostio miliaribus angustiae monstrantur; quibus Darius exercitū contra Scythas Europaeos traiecit. at medio circiter spatio inter utrasque Bosphori fauces arces duae sunt: quarum vna in Europa est; altera ex opposito in Asia. hanc diu ante oppugnatam Constantinopolim habuerunt Turca: illa validis turribus est edificata à Mahumete, paucis aliquot, antequam Constantinopolim expugnaret, annis. hodie Turca pro carcere insignium captiuorum vtuntur. Ex ea paulò antè elapsus retractusque Lazarus ductor Epirota apud castrum nouum vnà cum Hispanis captus, conto ab anis in humeros transfixus dederat crudeles poenas: quas tamen summa animi aequitate pertulit. Voles fortasse hoc loco, vt tibi aliquid de natantibus insulis Cyaneis siue Symphlegadibus referam. ingenuè fateor me paucis iis horis, quibus sum ibi versatus, nullas insulas Cyaneas (nescio an aliò quopiam tunc defluerint) cognoscere potuisse. de quibus si curiosior es, à Petro Gillio istarum omnium rerum exacto inuestigatore mox certiora disces. mihi obuia modò & exposita comemorare satis est. Illud nefas reticere, valde falli Polybiū variis argumentis colligentē fore vt labentibus annis Pontus arenarum cumulis ita exaggeretur, vt propter illuuiem, quam Danubius, Borysthenes aliàque flumina in ipsum inuehant, nauigationi reddatur inutilis. neque enim hodie pilo minus nauigabilis Pòtus est quàm fuit olim tempore Polybij. sic saepè sententias, quae nullis rationibus refelli posse videbantur, dies atque vsus refellit. Quis olim ratiocinantibus inhabitabiles esse terras sub zona torrida non assensit? cùm tamen satis constet ex narratione

eorum, qui ea loca adierunt, haud ferè minus eas quàm alias habitari: quinimò eo ipso tempore, cum iis sol est altissimus radiosque ad perpendicularum in terram dimittit, æstum tum maximè pluuiarum perpetuitate, quibus ea loca adumbrentur refrigerenturque, temperari. Postquam, vt dixi, de meo aduentu Turcarū imperator certior factus est: litteræ ad præfectum Constantinopolitanū afferuntur, quibus nos in Asiam traicere & Amasiam, siue, vt est in antiquis numismatibus Amazeiam, mittere iubetur. Itaq. rebus ad iter compositis & acceptis ducibus, die Martij $\overline{1x}$. tramissimus in Natoliam. sic enim Turca hodie Asiam vocant. nec sumus eo die longius quàm Scutarium vsque progressi. is pagus est in litore Asiatico, veteri Byzantio oppositus; eò loci vbi olim, aut certè paullo superius, Chalcedonem nobilem ciuitatem fuisse existimatur. quòd equos, currus, impedimenta, familiam, & nos eo die traieceramus, satis itineris confecisse Turcis visi sumus: maximè quòd è propinquo, siquid, vt solet, Constantinopoli quod ad iter pertineret neglegitum aut omissum esset, facile posset repeti. inde postridie digressi per campos herbis odoriferis ac præsertim Stœcade refertos iter fecimus: magnumq. vidimus iis locis errantem, sine metu, maximarum testudinum multitudinem. erat ea nobis grata futura præda, nisi Turcis, quos comites habebamus, parcere maluissemus. siquidem illi, si eas attigissent, aut omnino in mensam nostrā inferri vidissent, adeo pollui sese existimassent, vt nullis aquis satis possent abluī. dixi enim iam antè, quanta cum superstitione cum Græci tum Turca ab huiusmodi animalium contactu refugiant: vnde fit, vt, cum bestie minimè malefica nemo tendat insidias, testudinū ibi plena sint omnia. Ex quibus vnā bicipitem pluribus diebus alui; victuram etiam diutius, nisi mea culpa interisset. Eo die ventum est in pagum quem

Cartali

Cartali vocant. neque enim me pigebit deinceps omnium mansionū nostrarum nomina adscribere. nam Constantinopolitanum quidem iter iam plerisq. est vsurpatum; Amasianum haectenus, quod sciam, nostrum nulli. ex Cartali venimus Gebise, Bithyniae oppidulum: quod olim Libyffanuisse putant, Hannibalis sepulchro celebrem. inde iucundissimus patet in mare sinuq. Nicomediensem prospectus. vbi etiam admiranda proceritatis & crassitiei cupressi visuntur. quarta, postquam Constantinopoli discesseramus, mansione venimus Nicomediam; vetus & fama clarum oppidum. in quo nihil vidimus spectatu dignum, praeter parietinas & rudera; hoc est, epistyliorum & columnarum fragmenta, sola ex veteri splendore reliqua. arx est integrior in colle sita. paullo antequam eò veniremus, longus ex candido marmore murus sub terra fodientibus detectus fuerat; pars, vt opinor, antiquae Regum Bithyniae domus. Nicomedia transmissio montis Olympi iugo in pagū Kasockli venimus; ex hoc Nicæam; sed serius coepta iam prima vigilia. non procul inde audio magnū clamorē & veluti hominum iridentium insultantiūque voces. interrogo quid sit; & num fortasse qui nautae (nam ripa lacus Ascanij haud longè aberat) nos irriderent, quod praeter eorū consuetudinem illi noctis iter faceremus. narrant mihi vlulatū esse bestiarum, quas Turcae ciacales vocant. lupi sunt vulpibus maiores, communibus lupis minores; voracitate tamen edendiq. ingluuie pares: gregatim incedunt; hominibus armentisq. innoxij, furto magis & dolo quam vi victū quarentes. ab harum ferarum ingenio Turcae homines fraudulentos & versipelles, maxime Asiaticos, ciacales vocant. tentoria Turcarum aut etiam domos noctu subeunt; in quibus quicquid inueniunt esculentū, vorant. quod si aliud deest; quicquid est operis coriacei rodunt, veluti calceos, ocreas, cingula, gladio.

gladiorum vaginas, & quicquid est huius generis. neque deest ad furtum sollertia, nisi, quod in illis ridiculum est, suo se proderent iudicio. nam cum maximè sunt in ipso furto occupati; si quis fortè gregalium, qui foris remansit, vlulare incipiat: mox ipsi idem faciunt, parum memores ubi versentur. quo clamore expergefacti homines arreptis armis fures manifestarios male mulcant. Nicæ sequenti die mansimus. puto me eadem in aula quieuisse, in qua olim habitum fuit concilium Nicænum. iacet Nicæa in ripa lacus Afcanij. oppidi eius mœnia & portæ satis integræ sunt. quatuor sunt omnino, quæ ex medio foro despicì possunt: in quarum singulis veteres sunt inscriptiones Latina, quæ ab Antonino quo, non memini, sed certè ab Antonino Imperatore urbem eam instauratam testantur. Eiusdem quoque exstant thermarum reliquie. è quibus dum Turcæ lapidem eruerent, struendis Constantinopoli publicis ædificiis, cum adessemus; statuam inuenerant egregiam panèq. integram armati militis: sed eam mox malleorū ictibus deformarant. quod cum egrè nos ferre ostenderemus, deridiculo habebamur, rogitantibus operis nū eam venerari & adorare, vt noster esset mos, vellemus. Profecti Nicæa venimus Ienysar: ex Ienysar. Ackbyuck, inde Bazargyck; ex Bazargyck Bosouick siue Cassumbasa, in artissimis angustiis montis Olympi situm. nā à Nicæa ferè hæctenus per cliuos montis Olympi nobis iter fuit. hic deuertimus in Turcicum Xenodochium. è regione saxum erat paulò editius: in quo excisa erat quadrata scrobes, eaque ampla: à cuius imo canalis in viam publicam perducebatur. hanc scrobem veteres illi incolæ hiberno tēpore niibus complebant, vt per eum, quem dixi, canalem demissa in viam stillans ex niibus aqua perquam frigida prateruentiū siti subueniret. huiusmodi opera Turcæ pulcherrimas elemosynas iudicant; vt quæ publicè & in

commune

commune profint. Non procul ab hoc loco Otmanlick ad dextram ostenditur; receptaculum, vt puto, Othomanni illius, qui princeps Othomannam domum nobilitauit. Ex his angustiis in latissimos campos descendimus. in quibus primam noctem sub tentoriis egimus. id enim visum ad tollerandum calorem aptius. locus dicebatur Chiausfada. vidimus hic subterraneam domum, cui per solum impluuium lumen infundebatur. vidimus item capras illas, ex quarum vellere siue pilo (ne de lana caprina mihi controuersia sit) pannus ille textitur quem cymatilem siue vndulatum vocant. est earum tenuissimus mirèque nitens pilus, ad terram vsque propendens. hunc non tondent sed depectunt caprarum; non multum pulchritudine cedentem serico. caprae saepius in fluminibus lauantur; gramine pascuntur per eos campos exili & sicco; quod ad lanae tenuitatem multum conferre certum est. nam constat aliò translatis non manere eandem, sed vnà cum pabulo mutari; totasque ita degenerare capras, vt vix agnoscantur. deductum ex huiusmodi vellere ab eius regionis mulieribus filum Ancyram portatur Galatiae vrbe, vbi & textitur & tingitur, vt posterius dicetur. Est quoque frequens iisdem locis genus illud ouium (neque enim ex alio ferè constant greges) quod pinguem & ponderosam caudam trahit; quae modo trium aut quatuor, modo etiam octo aut decem librarum est. quinimò in eam aliquando magnitudinem excrescit in ouibus vetustioribus, vt duas rotulas cum media tabella subiici necesse sit, in quam illa recumbat; vt oves trahant quod ferre non possunt. hoc tu fortasse vix credes: nec tamen quicquam mentior; quamquam, vt non negauerim talibus caudis non deesse suum vsu propter copiam pinguedinis, ita caro tamen reliqua mihi durior & insuauior, quam sit ouium nostrarum, videtur. Qui his gregibus pastores praesunt,

D

noctem

noctem & diem degunt in campis; vxoresque & liberos circumuectant in curribus; quibus pro domiciliis vtuntur: nisi quod aliquādo exigua tabernacula tendant. longè verò lateque vagantur, modò campos, modò editiora loca, modò valles, vt ratio temporis & pabuli postulat, persequentes. videor mihi deprehendisse in ea regione aues nonnullas nobis inuisas adeoque incognitas: inter alias, genus quoddā anatum est, quod non immerito quis inter cornicines retulerit. ita voce cornuum sonitum imitantur quæ inflare solent per dispositos equos iter facientium duces. Est ea avis, quamuis inermis, audax & strenua: quam etiam malos demones terrere Turcis persuasum est: certè libertatis adè retinens, vt etiam per totum triennium in corte nutrita, facultatem naçta, libertatem saginæ anteponat; sedesque naturales & suetos alueos volatu repetat. Ex Chiausada venimus in Karaly; ex hoc in Haçdengri, deinde in Mazotthoy: ex Mazotthoy transmissio Sangario fluuio, qui defluit in Pontum, ex Phrygia, venimus in Mahathli; ex eo in Zugli; inde Chilancyck; ex Chilancyck in Ialanchich; ex Ialanchich in Potughin: inde attingimus Ancyram, quam Turcæ Angur vocant. Ancyra mansimus vnā diem in magnis caloribus parum properabamus. nec caussæ esse credebant Turcæ, cur amplius festinaremus, morante adhuc oratore Regis Persarum; cum quo nos eodem ferè tempore volebant venire Amasiam. In tot pagis, quot supra nominauimus, nihil admodum vidimus admiratione dignum; nisi quod inter sepulchra Turcarū nonnumquam incidimus in columnas aut lapides antiquos ex egregio marmore: in quibus inscriptionum Romanarum aut Grecarum exstabant vestigia, sed ita mutila vt legi nequirent. nam in eo quidem omnis oblectatio mea consumebatur, cum attigeram hospitium, quod vel inscriptiones antiquas vel numismata Ro-

mana

maha aut Graca vel certè rariores plantas anquirebam. solent verò Turcæ procul comportatis ingentibus saxis sepulchra suorum, alioqui inania, nulla iniecta terra, tegere: ea quidem de caussa, vt malo damone accusante & rationem vitæ à mortuo exigente, nam ita credunt; defendente verò bono Genio, locus sit vbi mortuus sedere & se caussæ commodius dicendæ possit erigere. idcirco verò grauis lapis iniicitur; vt tutiora sint cadauera à canum, luporū, reliquarumq; bestiarum iniuriis: in quibus inprimis est hyana regionibus iis satis frequens. illa sepulchra suffodit, extrahitq; cadauera, portatq; ad suam speluncam: iuxta quam videre est ingentem cumulum ossium humanorum, veterinariorum, & reliquorū omne genus animalium. Bestia est hyana lupo aliquanto humilior; sed nihilo breuior: pellem habet lupi similem; nisi quòd pilo sit horridiore & grandibus maculis nigris distinguatur. caput ei spina dorfi contiguum; sine vllis vertebris: vt cum respicere velit, totam se vertere necesse habeat. pro dentibus os habere dicunt continuum. in amatoriis ei vim magnā Turcæ, vt etiam veteres, tribuunt. cumque essent duæ eo tempore Constantinopoli; mihi tantum vendere grauabantur, quòd se Sultana, hoc est, principis uxori, eas reseruare dicerent. quippe quas philtris & magicis artibus animum mariti retinere recepta in vulgus, vt dixi, opinio est. fallitur verò Bellonus qui hyanam putat quem Cattum siue selem Zibettum vocant. Iam ride quantum lubet; si vnumquam risisti. fabulam audies, quam ex ore populi referam. Aiunt hyanam, quam ipsi Zirtlan vocant, sermonem intelligere humanum. (veteres etiam imitari dixerunt) proptereaque à venatoribus hunc in modum capi. accedunt ad eius cauernam: quam ex ossium, vt dixi, cumulo deprehendi facile est. subit vnus cum fune: cuius partem extremam sociis tenendam foris

relinquit; ipse identidē pronuntiās, Ioctur Ioctur vcala; illam se non reperire, illam non adesse, introrepat. at hyena, quæ se latere nescirique ex eius sermone putat, manet immota donec sibi crus fune vinciat, subinde venatore illam non adesse clamitante. deinde cum iisdem verbis retrocedit. sed ubi iam ex spelūca euasit, derepēte clamore magno hyenam intus esse pronuntiat. quo illa intellecto, vehementi impetu, vt fugam capiat, nequiquam profilit, venatoribus per funem, quo crus ei implicatum diximus, retinentibus. sic eam vel occidi vel adhibita industria narrant viam captam animal seuum est & quod se impigrè defendat. sed de hyena satis. Veterum numismatum ibidem magnam passim copiam reperiebamus, præsertim posteriorum imperatorum; Constantinorum, Constantium, Iustinorum, Valentium, Valentinorum, Numerianorum, Proborum, Tacitorum, & id genus similitum. quibus multis in locis Turcæ pro ponderibus utebantur nimirum vnius drachmæ vel dimidiæ, vocant Giaur manguri: ac si dicas, nummos paganorum siue infidelium. præterea multa erant vicinarum Asia ciuitatum Amysi, Synopsis, Cumanorum, Amastris; & ipsius denique Amasiæ quò tendebamus, nonnulla; in quo faber quidam erarius mihi magnoperè mouit stomachum, à quo cum numismata requireremus, ingentem se aulam paucis antè diebus plenam habuisse narrabat; ex quibus lebetes aneos aliquot conflasset, quòd nullum eorum aut vsum aut pretium putaret esse. sanè magno mihi erat dolori tantum periisse antiquitatis. sed ego illum ita vltus sum vt dicerem, me centum aureos pro iis, superessent modo, numeraturum. sic illum non minus amisso eo è faucibus bolo tristem à me amissi, quam ille me ea vetustatis iactura propè consternerat. Plantarum quidem, quæ iter faciebamus, nobis incognitarum non maxima copia occur-

rebat.

rebat. pleraq; eadem erant cum nostratibus: nisi quòd pro-
 ratione soli latius aut malignius proueniebant. Amonum,
 quod Dioscorides etiam in Ponto nasci scribit, nequiquam
 magno studio requisuimus: vt nesciã stirps ne ea interierit
 an solum verterit. Ancyrã venimus, mansione, à Constan-
 tinopoli, $\overline{\text{xx}}$. Est id oppidum Galatia, Gallorum aliquan-
 do sedes, Tectosagum Plinio & Straboni non ignotum:
 quamquam illud fortasse, quod nunc exstat, veteris oppidi
 pars tantum fuerit. Canones Anquiram vocant, hic pul-
 cherrimam vidimus inscriptionem; & tabularum illarum,
 quibus indicem rerum à se gestarum complexus est Augu-
 stus, exemplum id, quatenus legi potuit, per nostros homines
 transcribendum curauimus. exstat incisum edificij, quod
 olim fortasse pratorium fuerit, diruti & tecto carentis mar-
 moreis parietibus; ita vt dimidia pars intransibus ad dex-
 tram, dimidia ad sinistram occurrat. suprema capita ferè
 integra sunt, media lacunis laborare incipiunt, infima ve-
 rò clauarum & securium ictibus ita lacerata, vt legi non
 possint. quod sanè rei litterariæ non mediocre damnum, est
 à doctis merito deplorandum: idque eò magis quòd urbem
 illam ab Asia communitate Augusto dicatã fuisse constet.
 hic etiam spectauimus quemadmodum & tingèretur &
 affusa aqua vi preli vndas illas imprimeretur, à quibus &
 nomen habet & commendatur, pannus ille cymatilis, è la-
 na caprarum, de quibus dixi, contextus. is optimus & præ-
 stantissimus habebatur qui latissimarum vndarum vestigia
 receperat, constantè que referebat, quòd si qua in parte
 vnda minores disparèsque intercurrebant, quamuis idem
 color & eadem esset materia; tamen aliquot aureis, propter
 vitium, minoris estimabatur. eo ferè panno honestior inter
 Turcas senectus ornatur: neque verò Suleimannus in alio
 vestitu magis spectari se gaudet, quàm cymatili, eoque vi-

ridi; colore nostris moribus ab ea atate alieno. sed eum Tur-
cis cōmendat religio prophetæque eorum Mahumetes: cui is
etiam atate senectæ vsitatus & familiaris fuit. niger apud
eos color vilis infaususque habetur. itaque apparere ibi
aliquem in veste nigra, scædi scauique ominis est; aded vt
aliquando Bassæ nos cum veste nigra ad se accedere & mi-
rarentur & serid conquererentur. nec quisquam ibi cum
nigro vestitu in publicum, nisi erumnosus, prodit; quemq;
vel insignis paupertas vel grauis alioqui calamitas premar.
color purpureus egregius quidem, sed cædis & belli in tem-
pore nuntius. auspiciatior, albus, luteus, caruleus, ianhi-
nus, murinus, cæteri q;³, nam Turcæ quidem non parum au-
guriis omnibusque tribuunt. constat aliquando amotos ab
officio Bassas propter equi lapsum: ac si magni alicuius in-
fortunij id portentum esset; quod abrogatione officij à publi-
ca calamitate in caput priuatum auerruncaretur. Ancyra
venimus in pagum Balygazar. hinc in Zarekuet, mox in
Zermeczij, inde venimus ad ripam fluuij Halys. in pagum
Algeos transeuntibus per hæc loca procul videbantur Syno-
pi propinqui montes, rubrica, quæ ab ea nomen habet, colo-
rem referentes. hic est ille Halys de quo exstat vetus illud:
perdet Croesus Halym. erat ad eius ripam fluuila: quam
primò, vt ignoti fruticis, mirati sumus. sed mox deprehen-
dimus glycyrrhizam esse; cuius radicum succo nos affatim
expleuimus. adstabat fortè ibidem homo rusticanus; ex quo
per interpretem quæsuius num is fluuius piscibus abunda-
ret & quemadmodum caperentur. respondit ille, piscium
esse satis sed capi non posse. cùmque id miraremur; si quis,
inquit, manum iniicere conetur, illi se proripiunt, neque
captantem expectant. & iam antè cùm in aues nobis in-
cognitas incidissemus, eaque de causa quomodo capi possent
interrogassemus, alius nescio quis capi negauit; quod auo-
larent

larent si quis capere conaretur. Habebat alter è meis collegis Franciscus Zay retia; quæ mox ad piscationem expectari iussit. capti cum alijs pisces tum frequens Danubio silurus. multi præterea in eo flumine cancri marini, aut certè marinis perquam similes. Turcæ qui aderant tantam Cbristianorum industriam satis nequibant mirari. Quid ergo? inquires, nulline sunt in Turcia piscatores? sunt sanè. sed in illis locis oppidò quàm pauci. ac memini alio loco magno cachinno rideri nos cum pisciculos, quos vulgo fundulos vocant, deducto riuo captaremus. quid enim tam minutum piscem sectaremur? quem vsu aut fructum ex eo speraremus? neque fatui animaduvertebant ex magna horum pisciculorum copia ingentes nobis struices patinarum coaceruari: quæ multis hominibus satiandis suppeterebant. sed ea et eorum frugalitas, gula minimè studentium: quibus si salit & panis alliumque aut cepa aut acidi lactis genus Galeo non ignoti, quod ipse Oxygalam, isti Iugurtham dicunt, nihil requirant præterea. lac illud diluunt aqua frigidissima; panemque interunt: eoque vtuntur in magno usu & siti. cuius sanè vtilitatem nos quoque in magnis caoribus sæpè experti sumus. cibus is cum palato & ventriculo gratissimus est; tum ad extinguendam vehementiorum sitim vim habet admirabilem. magna eius copia passim venalis est vbicumque sunt Carauasciaray, hoc est, vt lixi, Turcarum diuersoria, quemadmodum & aliorum obsoniorum. nam Turcæ calentes cibos aut carnes, dum peregrinantur, non desiderant. obsonia ergo sunt ista, oxygala, caseus, siccata pruna, pyra, persica, cydoia, ficus, vna passa, corna. hæc omnia exponuntur in magnis fictilibus scutellis, ex aqua pura cocta. vnuiusque, quod magis arriserit, sibi comparat; vesciturque illis fructibus cum pane pro obsonio.

quibus absumptis, aquam, quæ superest, vertit in potum. sic illis minimo impendio cibus & potus constant; adeo ut affirmare non dubitem vnum aliquem nostratem maiorem sumptum in cibos facere vno die, quam Turca faciat duodecim. quinimò sollemnes eorum epulæ ferè non sunt nisi è libis, placentis, & reliquis dulciariis; item orizæ multis ferculis. huc caro veruecina & gallinæ accedunt. nam capus, animal adhuc ignotum est Turcis. Phasianorum verò, turdorum, sicularum, & similibus, ne auditum quidem nomen. ad aquam, quam bibunt, si mel aut saccarum admisceatur, Ioui non inuideant suum nectar. Vnum tamen pitionis genus, nequid indictum relinquam, non præterierim. capiunt vuam passam. eam mola subigendam curant; ta subactam & contritam iniiciunt in vas ligneum; deinde uersifundunt certam portionem calentis aquæ; miscētque: & tecto diligenter vase patiuntur feruere vno atque altero die. quod si remissius quàm opus sit ferueat, adiiciunt vii fecem. primò vbi feruere cœperit; si gustes: inspidum videndum & nimia dulcedine odiosum videatur. postea accedit nonnihil acidi saporis: quod dulci mixtum vehementer palato blanditur. itaque tribus aut quatuor diebus ea pito est gratissima, præsertim vbi multa niue, quæ Constantinopoli nullo tempore desit, fuerit refrigerata. Arab sorbet vocant, hoc est, potionem Arabicam. sed ea diutius seruari non potest. mox enim planè acefcit. tentat caput, pedèque non minus quàm vinum: ideòque Turcarum religioe damnatur. hoc genus potus fateor mihi non displicuisse: quemadmodum etiam mirè me nonnunquam refecit; uamquam multis locis in æstâte seruant. eius verò, ut ex istis audiui, hæc est ratio conseruanda. accipiunt vuam gaudioribus acinis, bene maturâ: quod ab illius regionis sole facile præstari potest. illam collocant in vase ligneo siuisctili, sub-

strato

strato prius in fundo vasis multo semine sinapi molito: cui vvas imponūt; stipāntque cōspersas subinde eadē sinapi farina. postremò vva ad oram vasis ita perducta, inuiciunt mustum quàm recentissimum; implētque: ac postremò claudunt. atque ita manere patiuntur donec tempus anni sitim adducat; sic citatisque. & calorē remedia poscat. tunc vas relinunt; vvaūque proponunt venalem, vnā cum iure. neque verò minus eo delectantur Turcæ, quàm ipsa vva. mihi sapor ille sinapi placere non poterat. itaque curabā diligenter eluendā vva: vtebārque in magnis caloribus summa cum iucunditate & fructu. præposteri Aegyptij hortorum suorum olera, quorum beneficium senserant, pro deis adorabant: quare ne mirare, si ego illa quæ mihi profuerunt, grata memoria apud te celebros. sed tempus in viam monet redire. A ripa fluminis Halys (Turcis aytoszu dici puto) venimus ad Goukurtboy, inde Choron; post in Theke Thioy. hic multa didicimus à monachis Turcicis quos Deruis vocant, qui eo loco insignem habent adem, de heroe quodam Chederle summa corporis atque animi fortitudine: quem eundem fuisse cum nostro D. Georgio fabulantur; eadēque illi ascribunt quæ huic nostri: nimirum vasti & horrendi draconis cade seruasse expositam virginem. ad hæc alia adiciūt multa; & quæ libitum est, comminiscuntur; illum per longinquas oras peregrinari solitum, ad fluiuium postremò peruenisse; cuius aquæ bibentibus præstarent immortalitatem. qui quidem fluiuius, qua in parte terrarum sit, non dicunt; nisi si fortassis in Vtopia collocari debet: tantum affirmant illum magnis tenebris multā que caligine obductum latere; neque cuiquam mortalium post Chederlem, vti illum videret, contigisse: Chederlem verò ipsum mortis legibus solutum, huc illuc in equo præstantissimo, qui similiter eiusdem aquæ haustu mortalitatem exuerit,

D 5

diuagari:

diuagari: gaudentem præliis, adesse in bello melioribus, aut
 iis qui eius opem implorauerint, cuiuscumque tandem sint
 religionis. quæ cum sint ridicula, tum istud magis maiorem
 risum meretur; illum fuisse vnum de comitibus & amicis
 Alexandri magni. nullam habent Turcæ chronologia ra-
 tionem; miræque historias omnes misceat & confundant:
 cum iis in mentem veniet, non verebuntur affirmare Regis
 Salomonis magistrum curia fuisse Iobum; eius exercitus
 præfectum Alexandrum magnum, aut his etiam absurdio-
 ra. est in ea Moschea (sic Turcæ vocant sua delubra) fons
 aque purissima, eximio marmore constructus. hunc credi
 volunt initium duxisse ex Chederlis equi lotio; quod eo in
 loco profuderit. narrant præterea multa de Chederlis co-
 mitibus, de stabulario eius deque nepote ex sorore, quorum
 sepulchra vicinis locis ostendunt: vbi multa quotidie opem
 illorum inuocantibus diuinitus beneficia conferri persuadere
 nobis conabantur. quinimò ramenta lapidum & terram
 ipsam, vbi constitit Chederles, dum præstolaretur dra-
 conem, in potu sumptam aduersus febrem dolorémque capi-
 tis & oculorum prodesse eadem superstitione commemora-
 bant. sunt autem omnia ea loca draconum viperarumque
 plena: ita vt nonnulla, adultis caloribus, propter multitu-
 dinem apricantium ferarum, hominibus inaccessa sint. Ne
 hoc quidem prætermittam, Tarcas magno cum risu specta-
 re in Græcorum templis D. Georgium. quem, vt dixi, suum
 Chederlem esse volunt, ita in tabellis depictum, vt illi puer
 ex equi clunibus, in quibus post dominum sedet, vinum
 misceat ac ministret. hoc enim habitu passim diuus Geor-
 gius à Græcis pingitur. sed iam propè est vt ex longo itine-
 re conquiescamus, ab hoc loco mansio vna tantum inter-
 fuit, nimirum Baglison, vt veniremus Amasiam. quam
 quidem attigimus trigesimo die postquam discesseramus
 Constan-

Constantinopoli. Aprilis septima. venientibus aliquot occurrerunt Turca, qui gratularentur aduentum & honoris causa deducerent. Amasia vrbs ferè præcipua est Cappadociae: praefectusq; eius prouincia ibi ius dicere & statina castra habere solet. sed nescio quid infaustum ea sedes iam à Baiazetis temporibus habere visa est, & nunc miserabilis Mustaphæ casus comprobauit. Strabo eam patriam sibi fuisse scribit. iacet sub aduersis collibus ad vtramque transfluentis Iridis ripam (nam is urbem mediam secat) sic vt ferè tanquam ex theatri gradibus vndique ex locis pronis despectus in flumen vnâque pars alteri tota pateat & conspicua sit. collibus quidem ita cingitur, vt vna tantum via curribus aut iumentis aditum & exitum praebeat. Qua nocte eò venimus; magnum fuit incendium: quod Gianizari suo more vicinarum adium ruina exstinxerunt. optanda certè Turcicis militibus sunt incendia. nam cum eorum opera nec ferè nisi contiguarum adium, vt dixi, ruina restinguatur: non modo, quorum domus conflagent, bona rapiunt, verum & contiguarum: itaque illi ipsi saepe ignem occultè subiiciunt vt furti occasio nascatur. quemadmodum, cum essem Constantinopoli, fieri memini. nam pluribus ortis incendiis cum satis constaret ea non esse fortuita, neque tamen auctores deprehenderentur; vulgo in exploratores Persicos culpa conferebatur. sed tandem diligentiore habito examine socios nauales, qui erant eo in portu, suscitasse compertum est, vt obtentu incendiij furandi occasionem haberent. In colle, qui editissimus Amasia imminet, arx est non contemnenda; qua perpetuo praesidio Turcico tenetur seu contra Asiae populos imperio Turcarum non nimis equos, vt dicam postea, seu contra Persam: qui solet nonnumquam huc vsque excursiones facere, interuallo sanè maximo. in eo colle
sunt

sunt non pauca veterum monumentorum vestigia, fortassis ipsorum Cappadociae regum. ceterum nec domus nec plateae Amasiane pulchritudine vlla visenda sunt. domus ex argilla, eadem ferè ratione qua in Hispania, edificata. quinimò ipsum domus tectum argillaceum planum est & sine vlllo fastigio: columna alicuius veteris fragmentum habent pro cylindro. quo huc illuc impulso. si quid in tecto pluuia vel vento luxatum est, denno stipetur aqueturque. in iis tectis incole, tempore aestatis, sub dio, somnum capiunt, pluuia iis locis nec magna nec frequentes: sed tamen, si quando sunt, stillante passim ex tectis luto, pratereuntium vestes sordibus valde contaminantur. Vidi ibi in vicinia nostra iuuenem quendam Satrapam more veterum de lecto coenantem. Vbi venimus Amasiam: ad supremum Bassam Achmat reliquosque salutatum ducti sumus. nam princeps ipse aberat; egimusque de mandatis que habebamus à Caesare, Bassis ne cause nostrae statim viderentur iniquiores haud admodum auersantibus, & totam rem ad principis sui voluntatem reiicientibus. qui postquam venit: sumus ad eum introducti. sed ille nec orationem nec rationes nostras nec mandata animo aut fronte satis benigna suscepit. sedebat ipse in folio perquam humili; ab humo haud altiore vno pede. erat illud instratum pretiosissima plurimaque veste stragula, puluinisque exquisito opere elaboratis. iuxta erant arcus & sagittae. frons, vt dixi, minimè leta; tristisque in vultu. sed tamen plena maiestatis seueritas. singuli; vt ingressi sumus; ad eum à cubicularius eius deducti sumus brachia nostra tenentibus. ita enim fert eorum consuetudo ab eo tempore, quo Croata quidam, in vindictam domini sui interfecti Marci despota Seruiae, petito colloquio Amuratem occidit. posteaque, veluti deosculata eius manu, ad parietem oppositum cecissim ita sumus reducti; ne illi tergum aut vllam

vllam posterioris corporis partem obuerteremus. tūc ea me,
 qua volui, dicentem audiuit. sed cum expectationi eius non
 responderent (erant enim Cas. Maieſtatis postulata plena
 dignitatis & libertatis; ideoque ab eo, qui sibi nihil negari
 debere putabat, minus equis auribus accipiebantur) veluti
 fastidians, nihil aliud respondit, quam; Guisel, guisel: hoc
 est, pulchrè pulchrè. ita sumus domum dimissi. erat eius
 aula perquam frequens. aderant magnis muneribus præ-
 positi multi. aderant prætoriam equites omnes Sphai Ga-
 ripigi, vlsagi. Giamzarorum magnus numerus. sed nul-
 lus in tanto conuentu nobilis, nisi ex suis virtutibus & for-
 tibus factis; natalibus nemo à reliquis distinguitur: honos
 cuique pro muneris & officij, quod administrat, ratione
 defertur: nullum ibi de loco certamen; muneris genus,
 quo fungitur, suum cuique locum assignat. munera verò
 & officia princeps ipse distribuit. in quo non diuitias,
 non sumum nobilitatis pendit, non gratiam cuiusque
 aut multitudinis iudicium moratur, sed merita consi-
 derat; sed mores ingeniumque atque indolem intuetur.
 ex sua virtute vnusquisque ornatur. Ita muneribus,
 qui sunt ad ea obeunda idonei, præficiuntur. suos ibi
 quisque natales, suam fortunam, quam fingat pro arbitrio,
 in manu habet. qui rerum primas à principe tenent, ferè
 sunt pastorum aut bubulcorum filij: de quo, tantum abest
 vt eos pudeat, etiam inter se gloriantur; eoque plus sibi
 tribuunt, quominus maioribus aut natalium fortuna de-
 bent. neque enim aut nasci aut propagari traducive virtu-
 tem, putant: sed partim à Deo dari, partim bona disci-
 plina multoque labore & studio comparari: vtq; paternam
 artem nullam, non musicam, non arithmeticam, non geo-
 metriam, sic nec virtutem ad filium aut heredem transire;
 nec animam ex semine paterno suscitari, vt filium patris
 similem

similem nasci necesse sit; sed calitus in corpus infundi cre-
 dunt. igitur ea in gēte dignitates, honores, magistrātus, vir-
 tutum & meritorum pramia sunt: improbitas, ignauia,
 inertia nullo honore pensantur, iacent contemnuunturque.
 Ergo illi rebus bene gestis florent; dominantur; imperij fines
 quotidie proferunt. apud nos aliis viuatur moribus. virtuti
 nihil est relictum loci: omnia natalibus deferuntur: opi-
 nione natalium omnes honoris aditus occupantur. sed de his
 rebus aliās fortasse plura: & hæc ipsa soli tibi dicta existi-
 mato. Nunc ades & mecū maximā multitudinem turbi-
 natorum capitum spectā; multis candidissimæ bombycinæ
 tela spiris inuolutorum nitidissimum ex omni genere &
 colore vestitum; fulgentia omnia auro, argento, purpura,
 serico & holoserico. longum esset omnia persequi: nec ta-
 men liceret spectaculi nouitatem dicendo consequi. nihil
 vniquam vidi quod iucundius oculis occurreret. In tanto
 tamen luxu, magna simplicitas & parsimonia: vestium
 omnium cuiusque ordinis vna forma: nihil limborum, nihil
 nugarum, vt apud nos solet, assuitur; quod certè magno
 constat & triduo deteritur. pulcherrimæ illic vestes sericæ,
 holosericæ, vel aded palmatæ; quibus vtuntur plurimis. ma-
 nuprecium est ducatus. illi nostram vestiendi rationem non
 minus mirabantur, quàm nos illorum. vestitu vtuntur pro-
 lixo & ferè ad talos demisso. qui, vt est honestior, ita pro-
 ceritatem eis conciliare videtur. vestitus contra noster aded
 curtus & breuis, vt eas partes aperiat quas natura latere
 voluit; eaque re parum decorus. huc accedit quod, nescio
 qua ratione, demere aliquid de statura & breuitatem ad-
 dere videtur. Inprimis verò, in tanta multitudine, silentium
 & modestia non mediocrem mihi laudem mereri videban-
 tur. nullæ ibi voces: nullum murmur; quale incompositæ
 multitudinis esse solet: nulla concursatio. summa quiete
 quisque

quisque sui ordinis locum tuebatur. sedebant summa capita, quae ipsi Aga vocant; praefecti, chiliarcha, tribuni, centuriones. reliquum vulgus stabat. digna erant praecipue quae spectarentur aliquot Gianizarorum millia; qui longo ordine seiuncti à reliquis, tam immoti stabant, ut me diu iudicij incertum redderent hominésne essent an statuae. aberant enim aliquāto à me longius. donec, ut eos salutarem, sicuti mos est, admonitus, simul omnes ut salutem redderent capita inclinantes viderem. postquam inde sumus digressi: magna denuò cum voluptate spectauimus equitem praetorianum, domum redeuntem, in equis non pulcherri-
mis tantum & praestantissimis, sed etiam egregie cultis & ornatis. ita nos quidem cum exigua spe quicquam eorum, quae postulabamus, obtinendi discessimus. Venerat Maij decima orator Persicus: secumque attulerat multa & praeciosa munera, peristromata melioris nota, tentoria Babylonica, variis intus coloribus acu depicta, phaleras & ephippia exquisiti operis, gemmis ornatos à Damasco acinaces, & mira elegantia clypeos. sed omnia superabat Alcoranus. qui liber continet eorum ceremonias legésque quibus aflatum diuinitus Mahumetem credi volunt. cuiusmodi munus magno est apud eos in honore. Persarum oratori pax ilicò data; quò nobis, quibuscum plus futurum videbatur negotij, maior cura iniiceretur. Erga ipsum verò oratorem nullum honoris genus praetermissum; ut nos de veritate pacis minus dubitaremus. Ceteroqui, ut dixi ante, in vtramque partem Turca solent esse immodici, siue honorem amicis deserant, siue hostes per contumeliam dedignentur. Hally Bassa Visiriorum secundus, Persis prandium dedit in hortis. quem in locum, quamquam à nobis interposito fluuio satis longè disitum, tamen prospectu penetrare poteramus. ita enim loci situs decli-

decli-

declinuit atque ferebat, ut nullus esset ferè ea in vrbe locus, quò nò vltro citroque cõspectus pateret. est verò Hally Bassa natione Dalmata, vir elegantis ingenio, & quod in Turca mirandum, in quo nihil desideres humanitatis. sub velo mensam inumbrante Bassa vnà cum oratore accubuerant. mensæ ministrabant centum iuuenes, pari eodẽque omnes vestitu: epulãque hoc ordine mensæ inferebant. Procedebant primùm paribus distãtes spatii ad mensam vsq₃, vbi accumbebant conuiuæ; vacuis manibus: quò nihil salutationem impediret; quæ positis super femora manibus flexisq₃ in terram capitibus fiebat. qua salutatione perfuncti, qui culinæ proximus constituerat, acceptas lances proximo tradebat; ille tertio; tertius quarto; ac sic deinceps; donec ad eum peruenirent, qui stabat mensa proximus. de cuius manu acceptas arbitriclinus mensæ apponebat. sic centum aut eo plura fercula sine tumultu in mensam, ut ita dicam, influebant. quo factò iuuenes illi conuiuas denuò venerati, eodem quo venerant ordine, degrediebantur: nisi quòd, qui vltimi fuerant, in recessu primum locum tenerent; & qui mensæ proximi steterant, nunc ipsum agmen clauderent. eadem ratione reliqua etiam in mensam inferebantur. adèò Turcis, vel vbi parui refert, ordinem esse placet, quem nos in rebus quantumuis grauibus negligimus. haud longissimè ab oratoris mensa eius comites Turcaq₃ epulabantur. Pace, ut dixi, cum Persis confirmata, nihil nos, quod quidem æquitatis speciem haberet, à Turcis potuimus impetrare. tantùm de semestribus induciis, dum deferri responsum referriq₃ possit, inter nos conuenit. Veneram ordinarij oratoris loco futurus. sed cùm nihil etiamnum esset de pace confectum; visum est Basis ut cum litteris Suleymanni ad Regem meum, cum eiusdem responso fortassean rediturus, abirem. ita denuò ad principem

cipem introducitur. iniiciuntur mihi palmae duae, ampla ta-
 lares: quibus ferendis par esse vix poteram. meis quoque
 famulis omnibus donantur diuersi coloris vestes sericae, qui-
 bus induti me comitabantur. procedo cum hac pompa, vel-
 uti Agamemnonem aut similem aliquem in tragœdia a-
 cturus: & principem, acceptis eius litteris, panno aureo te-
 ctis & obsignatis, valere iubeo. ex famulis quoque hone-
 stiores salutatum ad eum admissi. postremò Bassis similiter
 valere iussis, discedo Amasia vnà cum collegis postridie kal.
 Iunias. Mos quidem est, vt discessuris oratoribus prandium
 in Diuan (sic illi vocant locum vbi Bassa ius dicunt) prabea-
 tur; sed amicis. nostra res nondum erant pacata. De Su-
 leimanno fortasse, qualis mihi visus sit, requires. Aetate iam
 est ingrauescente: oris dignitate toriusque corporis habitu
 tanta imperij magnitudine digno: frugi & temperans sem-
 per habitus, etiam cum per aetatem Turcarum instituto
 peccare citra reprehensionem, posset. nam ne in adolescen-
 tia quidem aut vino se deditit, aut fœdis puerorum amori-
 bus indulsit. quæ ferè Turcarum deliciae sunt. nec quicquam
 illi etiam ab iniquioribus obiici grauius potest, præter ani-
 mum nimis vxorium, ac proinde in morte Mustapha for-
 tassis etiam incautiorem: quod vulgo poculis amatoris &
 incantationibus imputabatur vxoris. quam quidem postea-
 quam in iusta vxoris locum duxit; satis constat nullam eum
 postea pellicem, tamen si per leges nihil prohiberetur, atti-
 gisse. Religionis carimoniarumq; suarum custos seuerissimus:
 nec minus illarum, quam imperij propagandi, cupidus. pro
 aetate (nam ad sexagesimum annum iam accedit) satis in-
 tegra vitur valetudine; nisi quòd coloris vitium, latentis
 alicuius mali indicium est. vlcus immedicabile siue gan-
 grenam in crure esse in vulgus creditum est. sed ille coloris,
 quod dixi, vitium fuco inductoq. genis purpurisso corrigit.

E

quotiens

quotiens oratores cum magna bona valetudinis sua opinio-
 ne vult dimissos. quod quidem eò pertinere putat, vt eum
 externi principes valentem & robustū magis reformident.
 cuius etiam rei non obscura indicia tum deprehendi. neque
 enim, cum parum diuerso vultu abeuntem me dimisit, ab
 eo quo venientem exceperat. Ergo in summis Iunij calori-
 bus itineri nos dedimus. quos cum vix ferrem, statim in fe-
 brem incidi, remissam quidem & lentam sed tamen conti-
 nuam: ad quam capitis grauedo & catarrhus adiungeba-
 tur. ea me Constantinopolim vsque profecuta est. eodem
 die, quo nos discessimus, orator quoque Persicus Amasiam
 reliquit; eademque via profectus. vna enim est, vt dixi, qua
 sit aditus atque exitus ex ea vrbe; asperitate circumiecto-
 rum collium à reliquis partibus itineris commoditatem ex-
 cludente. sed ea via mox in duas scinditur: quarum vna in
 orientem ducit, quam Perse; altera in occidentem, quam
 nos tenuimus. Amasia egressus videre erat passim circum-
 circa per latos campos explicata Turcarum castra, multis
 referta tentoriis. hic non puto mihi faciendum vt narran-
 do reditu pluribus te morer; cum serè per eadem loca eaf-
 demque mansiones reditus fuerit, per quas fuerat accessus:
 nisi quòd aliquanto celerius redierimus, atque aliquot die-
 rum itinera conduplicauerimus. Itaque venimus Constans-
 tinopolim die Iunij ^{xxi}v. quod iter quàm mihi graue acci-
 derit febre continua laboranti; tibi cogitandum relinquo.
 extenuatissimus redij: sed tamen posterius quietem nactus
 auxilio balneorum tepentis aquae, quibus auctore medico
 meo Quaquebeno sum vsus, facile vires amissas recupera-
 ui. idem me è balneo exeuntem frigida perfundebat. quae
 res etsi erat molesta, tamen magnoperè iuuabat. Dum es-
 sem adhuc Constantinopoli, quidam è castris Turcicis re-
 uersus narrauit; (nec me pigebit adscribere quod magno
 argumento

argumento sit quàm populi illi Asiatici religionem imperiumque Othomannorum grauatè ferant) redeuntem Suleimannum vsu fuisse hospitio hominis cuiusdam Asiatici; inq; illius domo pernoctasse. at illum, vbi princeps migrasset, laustralibus aquis multòque suffitu, & certo carimoniarum ritu, domũ suam vt pollutã & contaminatam contagione talis hospitis expiasse. quod vbi Suleimanno innotuisset; iussisse hominem interfici, domũque solo aquare. sic ille magnas auersi à Turcis propensiorisq; in Persas studij pœnas dedit. Constantinopoli ad XIV. circiter dies moratus, dum me reficio; iter ingredior Viennam, sed initio, vt dicam, non satis auspicato. egresso Constantinopoli statim occurrerunt plaustra puerorũ puellarũque; quæ ex Hungaria Constantinopolim venales ducebantur. quo genere mercis nullum frequentius. neque aliter quàm Antuerpia exeuntibus varia mercium sarcinæ solent occurrere; nobis subinde obuiam fiebant omne genus misera mancipia Christiana; quæ in diram seruitutem abducebantur; iuuenes, prouectiorisq; ætatis homines gregatim agebantur, aut ita catenæ illigati, quemadmodum apud nos venales equi, longo ordine trahebantur. Quæ cum viderem; vix lachrymas tenebam, & infelicem populi Christiani conditionem miserabar. hoc si satis non est, vt inauspicato iter ingressus videar: accipe aliud. commendarant mihi collega quosdam de suo comitatu, longioris in Turcia moræ impatientes vt eos mecum reducerem. cum his ergo bidui iter progressus, video qui inter eos erat caput, quẽmque ab officij nomine Veyuedam vocabant, ferri in curru, agrotum nudato pede; in quo pestilentem anthracem habebat, dolorisq; alleuationem quærebat. ea res nos omnes quidem vehementer commouit, verentes ne hic morbus, vt solet, latius serperet. neque diutius cum hoc morbo est conflictatus,

quàm dum Hadrianopolim, quæ non longè aberat, venire-
 mus. quo ex loco migravit ad plures. ecce hic aliud ex alio
 malum. reliqui Hungari in mortui exuias inuolant: alius
 caligas, alius thoracem, alius ne quid periret, interulam,
 alius linteamina arripit: neque prohiberi possunt quin se no-
 bis cum vnà in apertissimũ periculum coniciant. circum-
 cursabat medicus, pèrque deos obtestabatur ne illa tange-
 rent, ex quorum contagione certum paratum esset exitium.
 sed surdus canebat. ergo altero, quàm Hadrianopoli disces-
 seramus, die illi iudem frequentes medicum meum circum-
 sistere; aduersus capitis dolorem totiùsque corporis graue-
 dinem cum animi quadam tristitia & deiectione coniun-
 ctam remedium petere; pestis esse initia suspicari. ad hæc
 medicus: non se frustra monuisse; habere eos quod tanto-
 perè expetiuisent; nolle quidem iis deesse: sed quam, qua-
 so, facultatem rebus omnibus necessariis in itinere destituito
 dari? eo ipso die cum ambulatum, vti mos meus erat, simul
 in hospitium veneram, siquid fortè dignum cognitu reperi-
 re possem, prodissemus: in prato quodam herba incognita
 sese mihi offerebat. ex qua folia decerpta cum naribus ad-
 mouissem, odorèmq; allij percepissem: medico, si fortè
 cognosceret, in manus dabam. quam ille diligentius inspe-
 ctam scordion esse pronuntiat; sublatisque in calum mani-
 bus Deo gratias agit, quòd nobis remedio tam opportuno
 aduersus pestem subuenisset: dehinc vim magnam colligit;
 eamque in grandem ollam conicit igniq; admouet vt de-
 coquatur: Hungaros bono animo esse iubet, atque in eos
 decoctum hoc partitur; vt iam cubitum ituri bene calens
 cum terra Lemnia electuariòque diaiscordij sumant; mo-
 nètque ne somnum antè capiant quàm sudorem multum
 sudarint. qua re obseruata, illi postridie redeunt; sibique
 melius esse narrant. eandem potionem denud flagitant. qua
 hausta

hausta planè conualescunt. sic nos Dei benignitate omnem
 terra illius luis timorem effugimus. sed ne sic quidem, quod
 erat uineris reliquum, sine incommodo conficere potuimus.
 transmisiss iam Thracibus & Bulgaris, qui in Nissam ex-
 tenduntur: item Seruianus, qui à Nissa Simandriam vsq.
 pertinent, vbi Ratziani incipiunt, perueneramus Belgra-
 dum, per aestum & calores intentissimos; Leone nimirum
 & Canicula furentibus. offertur nobis eo in loco, die, quo
 nobis piscibus vesci statum erat, ingens optimorum piscium
 copia: inter quos erant magna proceritate plurimòq. ado-
 mine Cyprini aliquot, in Danubio (quod genus maximè
 commendatur) capti. quibus dum mei auidius sese infer-
 ciunt, siue ea causa fuerit siue occasio, complures in febrim
 incidunt. ea omnis piscium copia qua satiandis $\overline{x}$ l. homi-
 nibus satis fuit dimidiati talleri pretio constitit. sic reliqua
 ferè res paruo veneunt. scæni inprimis nullum pretium: su-
 mere cuique licet, è plenis campis, quantum velit; secandi
 modò labor & vectura imputantur, quo magis admirati
 sumus, cum Sauum traiecimus, priscorum Hungarorum
 iudicium: qui Pannoniam felix omnium rerum copia do-
 micilium sibi delegerunt. Magnum spatium terrarū emen-
 si eramus, cum trans mare tum citra; quò tamen nihil
 præter torridum & exile & tantum non ariditate enectum
 gramen, ordeum, auenam, segetem videramus. at Hunga-
 riam ingressis ea altitudine gramen fuit, vt præcedentem
 currum sæpè posterior non videret. qua res magno erat ar-
 gumento bonitatis soli. à Simandria, vt dixi, Ratziani in-
 cipiunt, pertinentque ad Drauum fluuium: genus homi-
 num bibulum, nec, vt putant, satis fidum. qui aut vnde no-
 men aut originem traxerint, mihi incompertum. plenà cer-
 tè studij voluntatem nobis ostendebant. per eorum aliquot
 ignobilia loca venimus Esseck sæpè magna ex parte luto

inducta clausum, nobile clade Ratzianeri & nostri exercitus internecione oppidulum. hic me corripuit febris tertiana, vim caloris ferre nequeuntem; quo per apertos & patentes Hungaria campos torrebamur. ab Esseck transmissio Drauo venimus in Lasqueu: vbi cum fessus astuque & febre confectus quieti me dedissem, adueniunt interea eius loci decuriones vt aduentum gratulentur, afferuntque grandissimos pepones pyrâque & pruna varij generis; vinum præterea & panem; omnia sanè exquisitissima, quibus nescio an quicquam melius ferat illa decantata & ab vbertate soli tantoperè celebrata Campania. his oneratur longa mensa in cubiculo vbi quiesco, Hungaros ad cœnam mei retinent; quod ad me non admitterentur morbum excusantes. vbi expergiscor; conicio oculos in illam mensam, incertus an vigilans an per insomnium. mihi cornucopie videor videre; donec medicum vnde illa sint, percunctor. narrat ille se eo loco exponenda curauisse, vt saltem ad spectu recrearer. num gustare liceat rogo, non prohibet dum gustentur modo. sic scisis omnibus & leuiter degustatis, non leuiter recreatus sum. postridie adsunt Hungari: sua officia deserunt: seque Casari, conquesti de vicinorum nonnullorum iniuriis, commendant. hinc venimus in Mohacz funestum clade Ludouici Regis Hungaria locum. vidi non procul ab eo municipio riuiulum valde depressum & profundum præruptis ripis: in quem cum equo delapsus, perit. infelix iuuenis! qui nescio imprudentiore an inauspiciore consilio, cum exigua militum tumultuariorum & magna ex parte rusticorum inermium manu, contra ingentes easdemque exercitatissimas Suleimanni copias stare non dubitarit. Ex Mohacz veni Tulnam, ex Tulna Felduar. inde traieci in insulam Danubij, bene magnam, quæ à Ratzianis incolitur: Copbin vocant. vnde rursus traiecto

iecto

iecto Danubio veni Budam 11. die postquam Belgrado profectus eram, Augusti 15. multis in eo itinere amissis equis, pastu recentis ordeï & aqua frigidioris potu suffocatis, multis item elapsus periculis propter atrocitiam, quibus totus ille tractus infestatur, præsertim ab heydonibus. qua de re postmodum constitit confessione quorundam quos Bassa Budensis supplicio affecit: qui facti sunt se in alveo lati torrentis, cui pons erat impositus pessimè constructus, ut nos ex insidiis adorirentur, delituisse. nihil est minoris negotij, quam plures à paucioribus in huiusmodi pontibus circumueniri. cum enim propter vitium pontium hiantesque rimas siue lacunas non possis sine magno equi lapsus periculo, quantumuis aduertas, incedere; si sint à fronte qui occurrant, alique à tergo instent; latera verò infestentur ab iis, qui pugnant ex alveo & in fruticibus pluàque abduntur, cum, ut dixi, propter vitium pontis in equo vix te mouere queas, non est dubium quin peius quam illi quondam in furcis Caudinis capi vel occidi possis. Mihi tamen non constat, an multitudo nostra; an conspectus Hungarorum quos habebam mecum; an quòd longo agmine incederemus, neque eodem tempore omnes in ponte consisteremus, an quid aliud eos terruerit, quicquid id verò fuerit, Dei gratia incolumes venimus Budam. quo in loco Bassam non offendimus. tendebat è regione in campis prope Pæstum. vbi, more Hungarorum, comitia militaria habebat: Racos vocant, aderant cõplures vicini Singiaci: nonnulli expectabantur. ea causa, cum admitti ad eum postularem, in diem tertium sum reiectus: quo maior esset Singiacorum & militum frequentia, arcessitus, traicio in eius castra. multa conquestus est de Hungarorum quorundam iniuriis. Est hoc omnino vtrique genti cõmune non minus Turcis quam Hungaris, ut cum ipsi iniuriã fecerint,

vltro exoptulent. addidit etiam vindicta minas: & for-
 tasse presentis terrore exercitus se multum proficere arbi-
 trabatur. respondi paucis, quam ille culpam in Hungaros
 conferret, iustius posse Turcis imputari: me vel in itinere
 incidisse in eius milites qui fortunas miserorum Christiano-
 rum R. M. colonorum ferrent agerent; quemadmodum
 acciderat. respondebat, se quosdam contumaces Christia-
 nos domino suo subditos puniendos diripiendosque militibus
 obiecisse. post huiusmodi altercationem, ego ab illo dimissus
 sum tantum non animo & corpore confectus, cum eo die
 paroxysmus me premeret. altero iter Strigonium prosequi-
 mur accepto aliquot equitum Turcicorum presidio. eras
 mihi animus, transmissio Danubio, pernoctare in pago qui
 est in aduersa arci Strigonio ripa, quod postridie maturius
 Commaronium peruenirem; atque ita febrem eo die, vs
 putabam, redituram facilius tolerarem. igitur ducem no-
 strum vt aliquis qui pontonem in hanc ripam traduceret
 pramitteretur obsecrabam, quod celerior esset traiectus. id
 tametsi fieri pluribus de causis vix poterat; tamen, partim
 quod mihi satisfaceret, partim quod Singiaco aduentum
 meum significaret, duos pramittit. cum illi vnus hora
 spatio iam precessissent; vident adstare equites i v. sub
 umbra arboris paulum extra viam. illi Turcas rati, quod
 erant eo habitu, desleatunt. accedunt propius; percunctan-
 tur num iis locis satis pacata sint omnia. illi nihil respodent;
 sed strictis gladiis faciunt in eos impetum, vniue vulnus in
 aduersum os insigunt; quo nasum ita incidunt, vt maior
 pars in mentum propenderet. quo facto, equum, quem lo-
 ro ducebat, arripiunt: cui vnus insiliens suum macilentum
 & nullius pretij pro illo relinquit. qua permutatione facta,
 capeunt fugam. at Turcæ magno cum eiulatu & fædo
 spectaculo eius qui vulnus acceperat, ad nos se recipiunt:

mone-

monemurque ut ad pugnam parati simus; quo detectas infidias perumpamus. ego quoque in equum, quo meis animum adderem, inferor. sed serò, iam depugnato praelio, venimus. illi de praeda, quam erant nacti, conseruanda magis quam de pugna solliciti precipiti fuga Giaurinum nostræ ditionis oppidum, cuius erant præfidiarij, repetebant. Turca eos nobis procul ostendebant cursu colles vicinos, qua itur Giaurinum, transmittentes. Ita ventum est Strigonium. vbi postero die humaniter me Singiaccus conuenit; monetque inter cetera, meminerim insolentia militum Hungaricorum: quos ne presentia quidem mea R. M. oratoris reuerentia, quominus ingenio suo vterentur, retinisset: darem operam ut equus, qui esset abductus, reduceretur. Stabat interim meus Turca, qui vulnus acceperat, in eius atrij angulo, capite obuoluto, ob consutum nasum raucum & miserabile quiddam sonans; postulansque ut casum suum munere aliquo consolaretur. dixi daturum quod sanando vulnere esset satis. Dedi itaque duos aureos ducatos. ille petebat amplius. sed eum Singiaccus reprehsit, idque illi sanando satius superque esse confirmauit; fatale eius infortunium non debere in me transferri. ita dimissus venio eo die Commaronium. vbi cum diu stato suo tempore meam febrim expectasset; illa postremò me liberatum sensi; neque ausam fuisse Turcicam febrim in fines Christianorum transire. Itaque Deo egi gratias, qui me & morbi & longæ difficilisque peregrinationis molestiis eodem tempore liberauisset. Biduo post veni Viennam: vbi Romanorum Regem Ferdinandum Dominum meum clementissimum non inueni. est Vienna eius loco Rex Bohemia Maximilianus; cuius humanitas præteritorum laborum memoriam magna ex parte mihi abstulit. Ceterum ita etiamnum squalore & macie confectus sum & itineris & morbi incommodis, ut ferè ornes

arbitrentur mihi infusum à Turcis venenum. Nuper certè, cum hìc esset Ferdinandus Archidux, cumque salutarem: ex quodam de suis quis essem rogauit: ille, quod quidem audire potui, me esse cum, qui recens ex iis locis, è quibus ita affectos redire mos esset, venissem, respondit: boletum fortasse, qualem olim Claudius, deglutiuisse volens innuere. sed ego horum nihil esse scio. nec dubito quin postquam aliquamdiu conquiero, & colorem & vires & pristinum totius corporis habitum sim recuperaturus, quemadmodum sensim fieri quotidie experior. Interea feci Regem Romanorum de meo reditu, semestribusque induciis & summa rerum gestarum certiozem. vbi ex comitiis, in quibus nunc abest, domum redierit: singillatim omnia exactiusque ei commemorabuntur. Multi, qui vnà mecum ire Constantinopolim metu aut re alia deterrebantur, magno nunc vnà redisse redemptum vellent. sed appositè Plautinus ille: Qui nucleum esse vult frangat nucem. neque enim itinerū huiusmodi fructus cum eo communicari debet qui & in laboris parte non fuerit. Habes iter meum tam Amastanum quam Constantinopolitanum crasso filo deductum, quemadmodum, si præsens esses, coram narrarem. ad excusationem styli debebit valere, quòd tibi pròproperè petenti morum gesti: neque te à festinante & vehementer occupato elegantiam orationis, quam ne meditatus quidem & orōsis afferre possem, æquum est requirere. mihi sufficit animus nullius sibi mendacij conscius: quod in huiusmodi narrationibus precipuè spectandum existimo. Bene vale, Vinnia Austriae kal. Septemb. CIO. IO. LIIV.

FINIS.

AVGERII BVSBEQVII

EXCLAMATIO :

S I V E

De re militari contra Turcam instituenda
Consilium.

CAPTIS à Cyro, Persarum Rege, Sardibus; cùm ea vrbs diriperetur, multaq. passim cades fieret: memoria proditum est, vnum de Cyri militibus in ipsius Lydorum Regis Cræsi cubiculum penetrasse; ignarumque quis esset, stricto gladio, mortem ei asferre voluisse: qua re commotum puerum Cræsi filium, qui aderat, ad id tempus mutum & elinguem, soluto derepente linguæ impedimento clamorem sustulisse: eaque primùm verba protulisse, quibus militem ab occidendo Rege deterreret: ita pietatem in patrem & periculi magnitudinem sermonis potentem fecisse eum, cui vsus eius ad id tempus natura negauisset. Atque haud scio an mihi quanquam in re dissimili, simile quiddam vsu veniat: vt quem pietas dicendi rudem & imperitum, & qui publicè verbum nullum vnquam fecerim, diutius mutum esse non patiatur: sed in grauissimo patriæ discrimine vociferari & exclamare cogat; non vt hostem eius iugulo ferarum intentantem deterream (neque enim id eius immanitas patitur) sed vt eam moneam vt sibi caueat: & simul ciues meos commones faciam, vt, dum tempus est, ei opem ferant & saluti eius consulant. Nam (Dyvestram fidem!)

quid

quid hoc, malum, infelicitatis? qua hac miseria est? saui-
 mus hostis Turca innumeris panè gentibus deuictus per tot
 regum regnorùmque stragem atque cadauera ad nos iter
 sibi patefecit, patria nostra iugulo mucronem admouet, ne-
 que tamen cū uemur, aut saluti eius consulimus. In vrbe
 si quod ortum est incendium; nemo est qui non relictis rebus
 ad restinguendū concurrat; qui non pro viribus opem ferre
 conetur. at nos qui patria ciues amantes haberi volumus,
 in tanto eius periculo, otiosos duntaxat & inertes specta-
 tores nos prebemus; nec eius aspectus turpissimè deforma-
 dus, non sacra, non religio mox abiuranda, non coniugum
 & liberorum tacite voces, ne se in fœdissimam seruitutem
 abripi patiamur, deprecantiū, commouent. ignauissimum
 quodque animal, ubi prolem periclitari sentit, nulla vi re-
 tinetur; per ferrum & flammam opitulatum ruit. contra
 nos viri fortes, posteritatem nostram, nefariis hostibus, ad
 omnem iniuriam & turpitudinem, ope nostra destitutam,
 prodemus? nam quæ reliqua nobis spes, quod columen, quod
 presidium? num in eius hostis bonitate atque clementia spei
 aliquid reponemus, qui postquam ex suis latebris erupit;
 humani sanguinis riuus fluere nunquam destitit? an in eius
 cœcitate & moderatione? qui pacem, qui fœdera, nunquam
 pili fecit; apud quem nulla valent communes reliquarum
 gentium leges; quem nullus pudor, nulla honesti ratio con-
 zinet; qui si dem, qui iusurandum, homini Christiano da-
 tum, violare, ubi rationibus suis conducit, non modò nul-
 lum nefas, verùm etiam pium & sanctum putat. quem in
 nos profana stimulat religio, armat maiorum emulatio,
 regniquæ propagandi cupiditas, rapit denique sacra & in-
 explebilis bonorum nostrorum sitis. nam tota quidem nos
 erramus via, si aut patientiam nostram, aut iniuriarum
 obliuionem, vel tantillum, ad securitatem nostram, profu-
 turam

TURAM

turam speramus. quo nos modestiores, quo pacis atque pa-
 ctorum, quóque equi & boni obseruantiores ostenderimus;
 eò magis in nos eius hostis insolentiam prouocabimus. qui
 hæc omnia non virtuti, non bonitati nostræ, refert accepta,
 sed timiditati, sed ignauiæ, sed desperationi rerum nostrarum
 imputat. in hoste non est quod spem vllam collocemus;
 in nobis si nulla est: neque sanè restat aliud, quàm vt so-
 lent homines, iudicum sententia morti addicti vt placidè
 ad supremum casum nos componamus, & tanquam clausis
 oculis ferrum in præcordia recipiamus: nisi fortè vires, aut
 fortunam ei defuturam putemus; quem ex ignotissimo, tot
 victoriæ tam terra, quàm mari, breuissimo temporis spatio
 partæ, tantoperè nobilitarunt. Quo velut igne, à paruis
 initiis orto, omnes iam ferè totius orbis terrarum partes
 conflagrarunt. quem bellis fracti reformidant Orientis po-
 puli, Assyrii, Persæ, atque Armenii: cuius vim atq. arma,
 ipsi quoque Scythæ sæpè iam senserunt, & qui suis ex al-
 tera parte caloribus tuti esse poterant, Aethiopes. nam de
 nostra Europa quid dicam? captum vidimus Belgradum,
 obsessam Viennam, & prædas Lintzio vsque hostiliter aba-
 ctas. tantos progressus ad nostram perniciem, præter alias
 victorias, vnus Suleimannus facere potuit. Nostrorum re-
 gum est, pro terræ cespite, ab stirpe vltima ad seros vsque
 nepotes inter se bella continuare: Othomannorum singuli
 (vtinam ne tam verè quàm dolenter dicam) suis victoriis
 regna regnis semper accumularunt, ita vt quicquid olim
 florentissima nationes imperiis suis complexæ sunt, Assyrii,
 Persæ, Macedones, Romani; soli iam sua ditione conti-
 nuasse videantur. & nescimus adhuc quo versetur in pe-
 riculo? quod mare, qui montes, quæ solitudines, aut qui
 populi in medio relictæ, quorum præsidio nos ab horum in-
 iuria tutos fore, speremus? amissa, prostrata omnia. hærent

in cer-

in ceruicibus nostris, quos procul perhorrescere debebamus.
 patria sanguine, atque vltimo spiritu, litandum est hosti
 cruentissimo. nam ne id quidem solatium relinquatur, quod
 ferè solet in grauisimis mortalium cladibus, vt cum bona
 spe simus, hac mala non fore diuturna. sapè quidem Bar-
 bara nationes, multis prouinciis, tanquam subita aliqua
 procella, graue calamitatem intulerunt: sic Gotthi, VVan-
 dali, Alani, Hunni, Tartari multas regiones inundarunt,
 magnisque cladibus affecerunt. quæ tamen ed tolerabilio-
 res videri potuerunt, quòd certa spes perpetuas non fore re-
 linqueretur. itaque postquam illa veluti tempestas præter-
 ierat, quæ afflictæ imò penè deleta videbantur, mox re-
 creata reuiresebant. sed hic hostis ea est vigilantia, eam
 seruat disciplinam, ea vitur in conseruandis iis quæ sibi ad-
 iunxit ratione, ita regnat, ac dominatur, vt vbi semel ve-
 stigium fixerit, inde se moueri nunquã patiatur; nunquam
 se attollat seges quàm semel illa calamitas depresserit:
 adeoque difficile dictu videtur, sit ne in acquirendo acrior,
 an in tuendo quæ acquisierit firmior atque validior. Tanto
 igitur in periculo positi, cur non consulimus in medium,
 cur non molimur, non omnia tentamus? cur stupet in nobis
 ingeniosa illa necessitas admirabilium effectrix operum?
 Feras equidem videmus, extremo casu deprehensas, quàm
 multa pro sua libertate fortiter conentur; nihil non audeant;
 omnia periclitentur; si quam fortè euadendi viam inueni-
 re possint. neque antè cessent quàm vitam vnà cum sangui-
 ne profundant. Sed hic fortassè, dicet aliquis: Quid est
 ergo tui consilij? nam presentem rerum statum deplorare,
 de periculo atque imminentibus malis declamare, cuius fa-
 cile est: remedio est opus, id exquiritur. de eo dic si quid ha-
 bes. Dicam & quidè paucis. Armis opus est: opus est armis:
 contra vim atque arma, sine armis fieri nihil rectè potest.

horum

horum praesidio salus patria munienda, aut nobis omnibus
 ad vnum pereundum. nullum hoc verius oraculum. sed dii
 meliora! arma capeffamus potius; quae quidem non intimis
 terra visceribus abdita latent (& si laterent, magna qua-
 uis molitione eruenda essent,) neque aliunde procul ex vl-
 timis terris arcessenda: sed sunt parata, sunt in promptu,
 sunt, si velimus, in manibus. nascuntur etiamnum apud
 nos viri. est copiosa iuuentus, bello apta. pro patria, pro aris
 & focus sanguinem fundere parata. non equi, non ferrum,
 non aurum, non opes, non machinae tormentaque, non reli-
 qui ad bellum apparatus desunt. omnia quaecunque ad res
 magnas & suscipiendas, & conficiendas requiruntur, nobis
 larga manu suppeditauit diuina benignitas: modò ne sume-
 re recusemus. voluntas, inquam, nostra & manus tantum
 desiderantur. quas mature admoueamus, dum iusta adhuc
 vires supersunt; antequam debilitata ruant omnia; alioqui
 serò & nequiquam consilia praetermissa respectabimus; no-
 bisque idem eueniet, quod agrotis, qui dum tempus est, &
 vires sunt integrae, ad medicina mentionem nauseant, neq.
 possunt vlla ratione adduci vt salutaribus in tempore potio-
 nibus vtantur: sed vbi opportunitas praeteriit; morbisque
 adeò inualuit, vt debilitatis viribus medicamento non sit lo-
 cus: frustra à medici fidem, neglectaque remedia requirunt.
 Quorum exemplo nobis cauere debemus; & antequam
 pluribus illatis vulneribus nos hostis planè conficiat, dum
 plaga nulla lethalis est, dum nondum omnis profluxit san-
 guis, remedium in tempore adhibere, hoc est, arma expedi-
 re, totòsque nos ad defensionem comparare. Quae meditan-
 tes atque agentes, Deo ritè supplicabimus; eumque preces
 nostras haud auersaturum meruò sperare poterimus. Quòd
 si per simulationem pietatis, inertia nostra velificari vole-
 mus, & malè quaesito compendio à Deo sine opera, sine stu-
 dio,

dio, sine labore nostro, impendentibus malis opem solis precibus impetrare: ne illa iniusta petitioni nostrae se haud facile aequum praebeat. ipsi in primis nostro fungamur officio: & partes diligentiae, constantiae, virtutis & fortitudinis, in hunc potissimum usum ab eo nobis datas, impleamus. nisi ariet, serat, ac metat agricola, frustra à Deo copiosam messem postulet. certum in istis rebus inferioribus ordinem statuit Deus, quem haud temerè neglectum vult. labori, diligentiae, assiduitati, sollertiae, virtuti multa praemia proposuit: quae negavit inertiae. Vis scire litteras, Musicam, Astronomiam, Mathematica: discite, labora, nervos contende. haec otioso tibi nullum inspirabit numen: per eam viam, eosque gradus quos Deus posuit, tibi persequenda sunt. instrumenta ad ea consequenda, modo tibi ne desis, largitus est; ea adhibe, is utere; dabit ille benedictionem, & incrementum. Vis tueri patriam, hostem profligare, potiri victoria? non hoc consequeris sedens, non iners, non otiosus: insurgendum est; arma capienda, tractanda, adhibenda exercitatio: assuescendum est labori, soli, pulveri, siti atque inedia. his armatus atque instructus, diuinam opem implora. atque ita bonae spei plenus, procede in aciem. munere tuo functus es, is instrumentis quae tibi Deus dedit ritè usus es. seruasti eius ordinem, neque positas ab eo leges contempstisti; rei exitum piis precibus, vitaeque integritate eius clementiae & bonitati commenda. Non est nostri arbitrij neque facultatis victoria; sed Dei solius beneficio contingit, cuius tamen non legitimè neque ordine petentem haud saepe cōpotem fieri videmus. & si secus quandoque fiat (quod sanè fit rarissimè) id tribuendum est miraculo. at nos DEVM tentare non debemus, neque temerè quicquam conari. Nec malè, meo quidem iudicio, Cato apud Sallustium, Senatum adhortatus, vt contra Catilinam arma capiat, his verbis viuitur!

viuitur!

virtut' Scilicet res aspera est: sed vos nō timetis eam. in dō
 verò maximè, sed inertia & mollitia animi, alius alium
 expectantes, cunctamini, videlicet Diis immortalibus
 confisi, qui hanc Rempub. sæpè in maximis periculis ser-
 uauere. Non votis neque supplicii muliebribus auxilia
 Deorum parantur. Vigilando, agendo, bene consulendo,
 prosperè omnia cedunt: vbi socordia te atque ignauia
 tradideris, nequiquam deos implores; irati, infestique
 sunt. Nos ergo, quod est partium nostrarum, exsequa-
 mur; eodèmq; tempore non iniustis precibus diuinam
 opem atque misericordiã imploremus, armati, in castris,
 in opere atque negotio. Sed occurritur mihi à bonis atque
 prudentibus viris; istam publicæ calamitati medendi ra-
 tionem, aliquoties tentatã minus feliciter euenisse, nosq;
 quoties ad arma & manus cum Turcis ventum sit, infe-
 riores discesse. Audio: neque nihil est quod dicitur, atq;
 eò vt veniremus, hæc ferè mihi erat instituta oratio. Ar-
 mis (inquis) contra Turcam hæctenus parum profecimus:
 esto, sed quibus tandem armis? hoc nos expendere, & in
 eo aliquantum morari est operapretium. Quum Turca
 fines nostros infestaret, aut cum numeroso exercitu ad
 nos ascendere nuntiaretur; dedimus operam, vt nos quo-
 que copias cogeremus. sed quas copias? quem militem
 coëgimus? num veteranum? num eum cuius virtutem,
 multis iam antè documentis, cognitam habebamus? quo
 vincere consueueramus? non opinor, sed potius huic dissi-
 millimum. Pulsata longè latèque tympana: ad eorum
 strepitum conuenère, lucelli spe, quibus visum est. tertius
 fortasse quisque qui lorica aut thoracem numquam in-
 duerat, nec hostem vel à belli limine salutarat. reliqui
 quales? homines luxu perdit, decoctores, ganeones, alea-
 tores, obarati, exsules, atque his similes (paucis exceptis)

F ferè

ferè reliqui, quos eò perduxit nō patriæ caritas, non aequitas causa, non religionis studium, non amor exercenda virtutis; sed ebrietas, alee, rapinarum, sacrilegiorum, stuprorum, & (vt vno verbo dicam) scelerum & flagitiorum omnium impunitas atque licentia. Cum huiusmodi turba, nullo dilectu collecta, vel potius cum face perditorum hominum, Deo pariter atque hominibus iniurorum, contra tantum hostem, sacrum videlicet auspiciamur bellum. itaque non tam militum conuentus quàm Bacchanalia, nostra castra videri possunt: vbi luxuria, corruptelis, libidine, impietate, crapula, tumultu, rixis, atq. cædibus, strepūt, & permiscetur omnia. hic tamen tā bellus miles, magnis impendis, procul est è suis sedibus excitanus, magnaque cum iactura temporis, vbi etiam res summam celeritatem exigit, perducendus. Fortem & assuetum laboribus, Hannibalis militem, Campania luxus & deliciae fregerunt. nobis nulla opus est Campania; imbelles, eneruati, perditii, in castra venimus. Itaque si hostis defuit, mora paucorū mensium, aut Canicula feruor, aut primorum frigorū morsus quantumuis magnas copias nostras mactant & iugulant. & nos miramur, cum hoc tali milite, nihil nobis contra exercitatissimum hostem procedere? Si quas priuatim paullo periculosiores similitates gerimus, aut per loca latrocinii infesta, nobis faciendum sit iter; non temerè, nisi spectatissimis comitibus, corporis nostri custodiā committimus: sed nec si grauioris quicquam negotij incidit, id nisi hominibus experientibus & peritis mandare solemus. Hic vbi tanta res, communisque omnium salus agitur, tam sumus negligentes, vt copias non modò non idoneas, sed iam panè profligatas, antequam in aciem producantur, hosti tot victoriis claro, obicere non vereamur. Reuertor itaque eò, quod

inid

inuicem dixi, aut idoneorum armorum praesidio, publicam incolumitatem tuendam, aut nullam rem relinqui, quae nos ab vniuerso exitio vindicare possit. Quem igitur militem requiro? Nostrum imprimis; in nostris sedibus natum; de nostris popularibus dilectum. nam cum in rebus bellicis plurimum valeat celeritas, eaq. vel maximè, contra Turcam hostem expeditissimum, necessaria sit; militare opus est eo, qui non procul arcessendus, diùque expectandus sit: sed sit in promptu & tanquam ad manum semperque nostrae potestatis. Atque hunc non temerè, neque casu oblatum, sed percensitis omnibus, qui arma ferre possunt, magno iudicio dilectum. in quo maximè cauendum, ne is eligatur, qui molliori cultui atque victui assueuerit, aut quem praua educatio vitiis infecerit, aut fregit otium; ne vecors, ne insanus, ne contumax, ne turbulentius, ne seditiosus. sed sit adhuc à deliciis integer, aptus tolerando labori & cum bono corporis habitu: tum verò qui simplicitatem, probitatem, animique magnitudinem quandam, toto vultu atque omnibus oris lineamentis praeseferat ac spiret. qua de causa, arti alicui laboriosae, quam sedentariae, assuetum, rusticum quam urbanum, in monte quam in planitie, in re tenui, quam in medijs diuitijs natum malim. hunc ita electum militari- bus praecipis armorumque scientia erudiri velim. Armatus hastam vibrare & versare, gladio item, & minore Bombarda scienter vti, seruare ordinem, & sub armis ad multum spatium decurrere consuescat. veram laudem appetere, flagitium peius letho odisse, pietatem colere, & ab omni in Deum verborum contumelia sibi temperare discat. idem dicto audiens sit suo duci, eiusque animaduersionem patienter admittat: in hostem ferox, in comilitonem lenis & tractabilis. victus parsimonia, neque

crapula neque ebrietatis suspitioni locum relinquat. postremo suo stipendio sit contentus, atque ab omni prada, præterquam concessa, se absteineat. Huiusmodi disciplina informari militem oportere dico, qui contra tantum hostem possit consistere. neque tamen eum statim in aciem produci, aut de summa rerum, tyronem, cum veterano, velim decernere. sed in stativis præsidii sive eum collocari, & excursionibus, leuioribusque præliis, paulatim in belli consuetudinem venire. Quæ ratione vulnus pati, hostis conspectum ferre, & timorem quem omnis nouitas afferre solet, sensim deponere consuescat. hoc ita instituto & confirmato, non contemnendum gradum ad spem melioris fortune factum affirmare audebo. Quare in eo vel potissima laboris & cura pars ponenda, vt homines armorum & rei militaris peritissimi conquirantur; à quibus ij, quos dico, tyrones, veris & germanis disciplina militaris præceptis formentur. Hos summa virtute, continentia, & sobrietate præditos, nullis auaritiæ sordibus contaminatos requiro; vt non modò hanc subolem, in communis salutis spem succrescentem, arte militari imbuant; verùm etiam vite & integritatis exemplo, ad omnem virtutem erudiant: vtq; eorum fidei, hic noster exercitus, cum eum in hostem tempus euocabit, rectè committi possit. quibus sanè ducibus periculum non erit, ne falsum militum numerum referentibus, publicum fraudetur ærarium. ex quo communium præfectorum scelere, hodie fieri videmus, vt quantumuis amplæ Regum opes, alendo paullo diutius exercitui non sufficiant: & sæpenumerò vbi acie confligendum sit, magnum adeatur periculum, dum imperatores ea ducum relatione decepti, se copias numerosiores habere quàm res sit credunt. Sed antequam longius progrediar, hic locus postulare videtur,

vt quorundam bonorum virorum sententia respondeam; quorum cum omnis intelligentia eius seculi atque regionis, in qua nati sunt, finibus circumscribatur, ueque longius sit euagata; hæc dici, vehementer admirantur, eaq; vt noua & inusitata, quæq; in effectū perducinequeant reiciunt. Nostri, inquit maiores, eo milite, eaque qua nos utimur, rei militaris ratione contenti, præclare multageggerunt. fateor, sed gesserunt aduersus eos, qui in eadem prauitate, iisdemq. vitiis versabantur. fuit ex hac parte exercitus inexercitatus, collecticius, externus, imbecillus, disciplina expers. fuit & ex altera. itaq. inter pares neq. vitia valde eminebāt, & paruo sæpè cum discrimine cedebatur. vt si duo muti, duo cæci, duo claudi concurrant, haud magnoperè in altero membrorum integritatem requiras. at si cum manco integrum, cum cæco videntem, cum claudio rectum committas, mox conditionis inæqualitas apparebit. Nobis inter nos, cum vicinis & penè popularibus nostris, errare licuit, vt libuit; paria enim, vt dixi, vitia non magnū inter vtrosque discrimen constituebant. Sed nunc alia res est. etenim negotium est nobis cum Turca; hoste vigilanti, industrio, sobrio, exercitato, labori assueto, rei militaris scientissimo, disciplina obseruantissimo. Queris quid ista valeant? à finibus Persiæ ad Vienna vsque mœnia omnia deuicit. Quid nostra arma cum hoc collata possint, vtinam ignorare nobis liceat, neque quotidiana clades tanto nobis documento sint. & dubitamus adhuc, vtrum vitia nostra emendemus potius, quàm defendamus? At sunt noua, sunt inusitata, quæ proponimus. Nimirum quia nouus & peregrinus hostis; cuius vis & vsus armorum, nihil vulgare, nihil commune, nihil remissum patitur. Fuerunt quondam sudor Anglicus, & lues Gallica, morbi peregrini &

incogniti: quos cum medici longè lateque vagantes, vſitatis & communibus medicamentis reprimere conati eſſent, neque quicquam proficerent; tandem multorum pernicie edocti, nouis remediis, aduerſus nouas agritudines, ſibi pugnandum intellexerunt. quod quidem adeò feliciter cadebat, vt vterque morbus, qui antea inuictum ſe præſtiterat, mox cederet, & in ordinem redigeretur. Quod medicorum inſtitutū proponere nobis ad imitandum debemus: & cum ad reprimendum Turcarum impetum, fruſtra, his temporibus vſitata, adhibuerimus arma; ad aliam armorum rationem tranſire, & nouis malis noua remedia applicare. Quanquam minime ſunt iſta noua, ſed antiquiſſima potius; quibus populus Romanus tanta cum laude, totum terrarum orbem ditionis ſue fecerit: tantūque abeſt, vt hac noſtra etate inuſitata ſint; vt hoſtis, de quo nunc maximè eſt ſermo, nulla alia ratione, cum noſtram ſalutem in dubium quotidie vocet, tum ditionis ſue terminos cum imperio Romano penè iam nunc adequarit. Quibus de rebus paullo copioſius dicam infra, vbi iſtis iſdem ad eam, quam ſibi animis fingunt, difficultatē reſpondero. Etenim ita ſerè huius molliſſimi ſeculi moribus receptū eſt, vt res quæcunq. quantūuis præclara, quantūuis vtilis, modò in exequendo aliquid difficultatis præſerat, pro eo habeatur, ac ſi perſici nullo modo poſſit. qua animi imbecillitate illi quos dico adducti cū inuſitatis armis nihil eſſe præſidiū ſatis ſint experti; ab ea verò, quam probamus, belli gerendi ratione, difficultate abſterreantur: eò ſubinde relabuntur, vt imminentem capitiſus noſtris peſtem, non aliter depelli poſſe credant. quam pace aut induciis quacunq. ratione cum hoſte pactis. à qua ſententia, tanquam à Iouis ara, aut ſtatua Imperatoris, auelli ſe nullo pacto patiuntur. itaque

facienda

facienda putant omnia, quo in aliqua parte pacis cum Turcis seu prece seu pretio, seu quacunque indignitate bareamus. neque animaduertunt in rebus difficilibus, banc vnam esse vel difficillimam, quaq; omnium minimè sperari possit. Quid enim? tam capitalis hostis tantum terrarum emensus, tot exhaustis laboribus vt ad nos persuaderet, vbi se iam voti compotem factum videat, in tanta materia laudis, tanta praeda opportunitate, tanta imperij, tanta religionis propaganda occasione, subito relictus attonitus consistat, neq. longius progredi curet? Quod si qua pacis spes relinquatur; quis adeo demens sit vt bello cum hoste tam potenti cõtendere malit? aut adeo cecus, vt certe paci dubios incerti Martis euentus postponēdos non videat? Sed non ea res agitur. neq. enim alterutrum nobis liberum relinquitur. Ad bellum omni spe pacis sublata cogimur. nulla hic consilij, nulla arbitrij nostri partes. vis necessitatis omnia occupavit. Ad bellum violenter rapimur: bellum nobis vel inuitissimis subeundũ, gerendum, exantlandum. Quid frustra obnitimur? quid circumspectamus? quid vanis pacificationibus somniandis nos decipimus? in media nimirum flamma, otium nobis falsa cogitatione fingimus; malũque, cuius (si aduigilaremus) remedia aliqua esse poterant, differentio nutrimus; & parum prouidendo, reddimus insanabile. At praclarũ est belli mala distulisse. praclarũ, nisi id eò valeat, vt paullo post grauius erumpant; nõsq. certius pereamus. vt si medicus dum blanditur agroto, necessaria remedia differat, atq. ex eo morbus ita ingrauescat, vt breui more cõsequatur. nã nostras quidẽ res haud exiguis momentis, quotidie deteriores fieri videmus. hostis verò e cõtra indies magis inualefcit; & praterquã quòd de nostro semper aliud quid decerpit, quod adiungat suo, nõ desinit interea viam

ad nos munire & complanare, omniaque comparare, quæ ad exitium nostrum maturandum pertineant; ut cum amotis omnibus, quæ moram aut impedimentum adferebant, visum ei fuerit, alienissimo nostro tempore, classicum canere: nos alta quiete sepultos, ac proinde à rebus omnibus imparatos, ipse paratissimus, intoleranda belli mole derepente obruat. huc eius omnia spectant consilia, hoc vnum assidue molitur & agit. quo demum tempore, & tamen serò, nos in eum locum deductos intelligemus, ut nulla spe auxilij reliqua inenitabili exitio; nobis pereundum sit. & hic erit morarum nostrarum & intempestiua cessationis fructus. Quare etiam atque etiam dum tempus est, & res patitur, prouidendum moneo; ne falsa spei præstigijs obcecati, nos inertia & desidia tradamus, qua ex re quantas iam clades subierimus cum meminisse possumus, tum vltimam reipub. ruinam appropinquantem prospicere. Ergo & iudicio vtendum est nobis acri, ne in re tanta alucinantes, falsa pro veris remedia, periculosisimis malis admoueamus: & cum rationibus omnibus subductis, quæ spei summa residua sit, deprehenderimus; hanc vnam omisis reliquis complecti, ad eamque omni studio incumbere debemus. In quo non labor, non difficultas, non nouitas, nec quicquam eorum, quæ segnes & infirmos animos morari solent, nos merito retardauerit: ingentibus animis, pro rei magnitudine, est opus. nihil humile, nihil abiectum res tanta requirit: supra seculi nostri captum hinc nos efferamus necesse est; & eorum heroum virtutem paulisper referamus, qui fortitudinis & constantiæ magnitudine, quosuis labores superarunt, qui nihil turpius, nihil se indignius duxerant, quam vllius difficultatis aut impedimenti magnitudine deterreri, quo minus id quod cum Reipub. dignitate &

commo-

commodo coniunctum esse statuissent, ad exitum perducerent. quorum è numero vnum silentio præterire Lycurgum Lacedæmoniorum legislatorem non possum; qui cùm inter reliqua instituta (quibus optimè constitutam & fundatam Spartanorum rempub. relinquere in animo habebat) bonorum equalitatem in eam ciuitatem introducere; eaque de caussa rem possessionesque omnium ex æquo partiri vellet; vt quantum diuitibus detraheretur, tantum accederet tenuioribus; nullumque, nisi quod virtus faceret, inter ciues discrimen esset: in eo multos habuit aduersarios, præsertim illos, qui facultatibus, pecunia & diuitiis præstabant. etenim indignè ferebāt rem à maioribus traditam, aut suo labore quasitam, sibi eripi, & ad alienos possessores transferri. cùmque ea res & iniusta & absurda haberetur; fiebat vt eius legis perferenda magna difficultas Lycurgo obüceretur. sed illo nihilominus in sententia perseuerante, & quod rectum & reipub. esse salutare in animum induxisset, perficere contendente, varia quotidie rixæ periculosaq; concertationes miscbantur; in quibus denique Lycurgo alter oculus effoditur. poterat ea res bonum virum satis admonere, quantam rem quamq; arduã suscepisset, ac proinde deterrere, ne persisteret in incepto; sed potius rei infeliciter tentata, tanto accepto malo, consilium deponeret. Quod sanè longè secus accidit. tantum enim afuit vt ille heros ob eam calamitatem desisteret, vt ei potius animum addidisse videretur; multoq; ardentius in causam incumberet. Itaque non conqueuit antè, quam legem, quam rogarat, de bonorum equalitate, omnium consensu perferret. Quo veluti fundamento reliquorum præclarissimorum eius institutorum, talem rempub. constituit, vt Græcia nullam habuerit parem; noménq; eius etiamnum

hodie, summa cum admiratione virtutis celebretur. fecit
 hoc ille, nullo imminente Turca, nullo vastitatem interi-
 tūque rerum omnium intentante. & nos, hoc rerum
 statu, grauius aliquid aut difficilius, quàm vt subire ve-
 lumus videri nobis patimur, in quo salutis nostræ summa
 posita sit? Pellēda est nobis ex animo ista segnitie, pror-
 sus nobis, nomine nostro prorsus indigna; & reliquis cogi-
 tationibus, vanis & fallacibus, omisissis, sub vnus secun-
 dū Deum, rei militaris praesidium confugiendum. Ro-
 mani cum grauior casus inciderat, vnde mali aliquid ti-
 meretur, ibant ad saga, seruabant iustitiam, consulibus
 denunciabat Senatus viderent, ne quid Resp. detrimenti
 caperet. Nobis multo magis idem faciendum, quibus non
 tantū à communi Reipub. detrimento, verū ab vni-
 uersa eius ruina periculum impendet. eundū est, inquam,
 nobis ad saga; arma capienda, tractanda, meditanda.
 Disciplina militaris deprauatissima corrigenda; reuocan-
 da vetus & integrāda. hoc vnum iustitio veluti indicto,
 hoc est, clausis panē tabernis & reliquis rebus posthabi-
 tis, ardentissimo studio nobis agendū perficiendūque: si
 modò rempub. si nos, si liberos, si coniuges, si denique aras
 atque focos saluos & incolumes velimus. Quid enim; si
 Turcarum arma prauauerint; nobis reliqui futurum est?
 certē non pudor, non honestas, non dignitas, non libertas,
 non religio. nulla vnquam gens non vilis periclitata est.
 extremum, crede mihi, malorum est, vinci à Turca.
 nihil erit quod illo victore (quod vrinam ne tam sit in
 propinquo) rapi, agi, ferri, dissipari, incendi, conculcari,
 & profanari non videamus. Quod vt ne videamus ac
 ferre cogamur, ad saga potius, & ad arma eamus, & (vt
 Probus inquit) militemus. qui cum esset renunciatus Im-
 perator, multaque damna, que is temporibus Ro. Resp.

accepe-

acceperat, rei disciplinaq₃ militaris corruptela referret
 accepta, cui emendanda in primis studendum duceret:
 in huius rei argumentum hanc primam tesseram mili-
 tibus suis dedit. Nec verò minus ille re præstitit, quàm ver-
 bo ostenderat. siquidem exiguo tempore adeò profecit,
 remq₃ militarem penè totam prolapsam ita restituit, vt
 nomen Ro. quod plerisque gentibus contemptui esse cœ-
 perat, amplitudini & maiestati suæ denuò redderetur.
 Cuius exæplo, militemus & nos, armæque, qua vetusta-
 te & vitio temporum, obtusa & æruginè corrupta habem-
 us, multo studio, ad pristinum nitorem, bonitatemque
 reuocemus. à quo (vt dixi) cùm labor & difficultas nos
 auertere non debent; tum verò minimè omniū sumptus
 rei que familiaris diminutio. vbi enim sumptum ponemus
 rectius quàm vbi vitam ipsam impendere, graue nobis vi-
 deri non debet? aut qua in re honorum nostrorū partem
 melius consumemus, quàm vt caput & summa collocen-
 tur in tuto? Boni certè patres familias nulli sumptui, ne-
 que impense parcunt; nullū claudendi, sepiendi, munien-
 diue finem faciunt, dum res & possessiones suas in tuto
 constituant: quas se instabiles & caducas habere arbi-
 tratur, quandiu eas fortuitis casibus, incursionibus latro-
 num, aut furum insidiis expositas habent. nauæ quoque
 saeuente tempestate potius quàm nauem frangant, & de
 vita in dubium veniant, quamuis pretiosarum mercium
 iacturam facere malunt. Sed nec medici aliquot humani
 corporis partium iactura, reliquorum membrorum &
 totius corporis incolumitatem redimere dubitant. Enim-
 uerò quid est quod quisquam, tali hoste vicino, vllam
 cuiusquam rei possessionem stabilem, aut diuturnam
 promittere sibi possit? cùm singulis momentis exspe-
 ctanda sit dies, qua vicini improbitas cuncta eripiat,
 contraq₃

contraque omnium edicta pratorum ad se transferat.
 Quid seris? quid metis? quid colligis ac recondis? cum
 non minus tua omnia, hostis sua numeret, quam que
 Asiaticis, que Græcis, que Thracibus, que Bulgaris, que
 Illyricis, que Hungaris (vt alios populos taceam) iam diu
 erepta possidet? Neque enim opes, facultatesque nostræ,
 sine iusto militum (quos dico) præsidio, illius auaritiæ mi-
 nus patent, quam pateat furibus, nullo custode, nullis
 clauibus, in publico proiecta vis auri, aut pretiosa supel-
 lex. Quod si inopiam dementiæ prætexere & paupertate-
 tem ementiri iuuat: videamus ne nostro interitu, nostris-
 que spoliis diues factus hostis, magna cum nostra infam-
 ia, mendacijs nos redarguat. sed tamen eos sumptus
 non requiro, quos magnoperè pertimescamus. quos qui-
 dem extra bellitempus, minimos esse velim: belli verò
 tempore mediocres: certè longè tolerabiliores, quam qui-
 bus vulgaris & tumultuarius miles conducitur. Qua ex
 re duo etiam consequantur commoda: vnum, ne pecu-
 nia extra ditionis nostræ fines eliminetur; alterum, ne
 tribunorum & præfectorum nefario quæstui locus sit.
 quibus hodie per fœdissimum peculatum, cum summo
 Reipub. damno, locupletari, præclarum stratagema
 habetur. Sed hæc alterius sunt loci; neque enim in præ-
 sens, particulatim de singulis, sed summatim tantum,
 quid hac de re vniuersa sentirem, significandum mihi
 esse statui. Ergo imitemur in Reipub. communique sa-
 lute munienda pop. Ro. prudentiam; qui semper præsi-
 dio militum ex suis hominibus delectorum, imperium suum,
 Remquepub. & priuatam tutatus est. neque enim ille
 aut irrumpentium Gallorum ferocitati par, aut bella
 subinde renouantium Italicorum pertinacia superior esse
 potuisset, aut tam fortiter aduersus vim Annibalis inte-

grum

grum imperium conseruasset, aut de Philippo, deque Antiocho triumphasset, nisi suum & proprium militem habuisset; eamque quam dico, in eo instituendo rationem secutus fuisset. Qua de re tota tēpus est, vt copiosus exponam: quo magis perspicuum sit, nihil me noui introducere; vtq; nobis exemplum propositum sit, quod sequamur. In quo quidem omnes, qui de rebus Romanis scripserunt, consentiunt, passimq; apud eos videre est, quantum cura Romani posuerint in tyrone diligendo, instituendo, & exercendo. Sed ego ne sim prolixus multis auctoritatibus colligendis, vt ar compendio; vniūsq; antiqui moris & disciplinae militaris grauisissimi auctoris Vegetij testimonio ero contentus; qui ea quae sequuntur diuersis in locis, in libris De mil. Rom. institutis ad Cas. Valentinianum scripta reliquit. IN OMNI PROE-
 LIO NON TAM MULTITVDO, ET VIR-
 TVS INDOCTA, QVAM ARS ET EXER-
 CITIVM SOLENT PRÆSTARE VICTO-
 RIAM. Nulla enim alia re videmus pop. Ro. sibi or-
 bem subiecisse terrarum, nisi armorum exercitio, disci-
 plina castrorum, vsūque militiae. quid enim aduersus Gal-
 lorum multitudinem, paucitas Ro. valuisset? quid aduer-
 sus Germanorum proceritatem, breuitas potuisset aude-
 re? Hispanos quidem non tantum numero, sed etiam vi-
 ribus corporum, nostris praestitisse, manifestum est. Afro-
 rum dolis atq; diuitiis, semper impares fuimus. Graecorum
 artibus prudentiaque nos vinci, nemo vnquam dubita-
 uit. Sed aduersus omnia profuit tyronem solemtem elige-
 re: Ius (vt ita dixerim) armorum docere disciplinam,
 quotidiano exercitio roborare: quaecunque euenire in
 acie atque in proeliis solent, omnia in campestri medita-
 tione pernoscere; seuerè in desides vindicare. SCIEN-

TIA

TIA ENIM REI BELLICÆ DIMICAN-
 DI NVTRIT AVDACIAM. NEMO FACE-
 RE METVIT QVOD SE BENE DIDI-
 CISSE CONFIDIT. ETENIM IN CER-
 TAMINE BELLORVM, EXERCITA-
 TA PAVCITAS AD VICTORIAM
 PROMPTIOR EST: RVDIS ET IN-
 DOCTA MVLTVDO, EXPOSITA SEM-
 PER AD CÆDEM. Si quis igitur pugna publi-
 ca superare Barbaros cupit; vt diuinitatis nutu, disposi-
 tione Imperatoris inuicti, reparentur ex tyronibus legio-
 nes, votis omnibus petat. Intra breue autem temporis
 spatium, iuniores diligenter electi, & exercitati, quoti-
 die non solum manè, sed etiam post meridiem omni ar-
 morum disciplina, vel arte bellandi, veteres illos milites,
 qui orbem terrarum integrum subegerunt, facile coequa-
 bunt. Nec moueatur Casar tua Maiestas quòd olim con-
 suetudo est mutata, qua viguit. Sed huius prouisionis ac
 felicitatis est perennitas tua; vt pro salute Reipub. &
 noua excogitet, & antiqua restituat. Omne opus diffici-
 le videtur antequam tentes. Ceterum si exercitati &
 prudentes viri dilectui præponantur, celeriter manus bel-
 lis apta poterit aggregari, & diligenter institui. quiduis
 enim efficit sollertia. neque longitudo atatis aut armo-
 rum numerus artem bellicam tradit; sed continua exer-
 citationis meditatio. POST QVANTA VO-
 LVERIS STIPENDIA INEXERCITA-
 TVS MILES SEMPER EST TYRO, &c.
 Nunquã credo potuisse dubitari, aptiorẽ armis rusticam
 plebem, qua sub dio & calore nutritur, solis patiens, vm-
 bræ negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, sim-
 plicis animi, paruo contenta, duratis ad omnem laborum
 toleran-

tolerantiam membris: cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de iure est. ET NESCIO ETIAM QVOMODO MINVS TIMET MORTEM, QVI MINVS DELICIA- RVM NOVIT IN VITA.

Nunc qua atate milites legi conueniat, exploremus. Equidem si antiqua consuetudo seruanda est, incipientem pubertatem ad dilectum cogendam, nullus ignorat. NON ENIM TANTVM CELERIVS SED ETIAM PERFCTIVS IMBIBV- TVR QVÆ DISCVNTVR A PVERIS. Deinde militaris alacritatis saltus & cursus, antè ten- randus est, quàm corpus atate pigrescat. Velocitas enim est qua percepto exercitio, strenuum efficit bellatorem. Adolescentes legendi sunt; sicut ait Sallustius. Nam pri- mùm iuuentus simul ac belli patiens erat, in castris per laboris vsum militiam discebat. melius enim est vt exer- citatus iuuenis caussetur atatem non tum aduenisse pu- gnandi quàm doleat præteruisse. Habeat etiam spatium vniuersa discendi. NEQVE ENIM PARVA AVT LEVIS ARS VIDETVR AR- MORVM, siue equitem, siue peditem, sagittarium ve- lis imbuerè, siue scutatum, armatura numeros omnēsq; gestus docere, ne locum deserat, ne ordines turbet, vt missile, & destinato ictu, & magnis viribus iaciat; vt fossam ducere, sudas scienter figere n. rit, tractare scu- tum & obliquis ictibus venientia tela deflectere, plagam prudenter vitare, audacter inferre. Hunc taliter instituto tyroni, pugnare aduersum quoslibet hostes in acie formi- do non erit sed voluptas. Sed qui dilectum acturus est; vehementer intendat, vt ex vultu, ex oculis, ex omni con- formatione membrorum eos eligat, qui implere valeant officium

officium bellatoris. Namque non tantum in hominibus,
 sed etiam in equis & canibus virtus multis declaratur
 iudiciis, &c. Sit ergo adolescens Martio operi deputan-
 dus, vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, hu-
 meris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachiis,
 ventre modicus, exilior cruribus, suris & pedibus non su-
 perflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis.
 Cum hac signa in tyrone deprehenderis; proceritatem
 non magnoperè desideres. Vtilius est enim fortes milites
 esse quam grandes. Sequitur, vt cuius artus tyrones vel
 eligendi vel penitus respuendi sint indagemus. Piscatores,
 aucupes, dulciarios, linteanes, omnesque qui aliquid tra-
 ctasse videntur ad gynacea pertinens, longè arbitror pel-
 lendos à castris. fabros ferrarios, carpentarios, macella-
 rios, & ceruorum aprorumque venatores conueniunt,
 societate militia; & hoc est in quo totius reipublicæ salus
 vertitur, vt tyrones non tantum corporibus, sed etiam
 animis præstantissimi diligantur. Vires regni & Romani
 nominis fundamentum in prima dilectorum examina-
 tione consistunt. Nec leue putetur hoc officium, aut pas-
 sim quibuscumque mandandum, quod apud veteres in-
 ter tam varia genera virtutum in Sertorio præcipuè con-
 stat esse laudatum. Iuuentus enim, cui defensio prouin-
 ciarum, cui committenda bellorum fortuna, & genere,
 si copia suppetat, & moribus debet excellere. Honestas
 enim idoneum militem reddit. Verecundia dum prohibet
 fugere, facit esse victorem. Quid enim prodest si exercea-
 tur ignauus? si pluribus stipediis moretur in castris? Nun-
 quam exercitus profecit tempore belli, cuius in proban-
 dis tyronibus claudicavit elector. Et quantum vsu experi-
 mentiisque cognouimus, hinc tot vbique ab hostibus illatæ
 sunt clades, dum longa pax militem negligentius incu-
 riosius-

riofiusque legit; dum honestiores quique ciuilia sectantur
 officia; dum possessoribus addicti tyrones, per gratiam
 aut dissimulationem probantur, talesque sociantur ar-
 mis, quales domini habere fastidiunt. A magnis ergo vi-
 ris magna diligentia idoneos eligi conuenit iuniores. Sed
 huius rei vsus, dissimulatio longa securitatis aboleuit.
 Quem inuenias qui docere possit quod ipse non didicit?
 Primi Lacedaemonij, experimenta pugnarum de euentibus
 colligentes, rem militarem qua virtute sola vel certe
 felicitate creditur contineri, ad disciplina peritiæq; studia
 reuocarunt, ac magistros armorum iuuentutem suam,
 vsus varietatēque pugnandi praeceperunt edocere. O
 viros summa admiratione laudandos! qui eam praecipue
 artē ediscere voluerūt, sine qua aliae artes esse non possunt.
 horum sequentes instituta Romani, Martij operis praec-
 cepta & vsu retinuerunt & litteris prodiderunt, &c.

Q V A N T V M in praeliis Lacedaemoniorum disci-
 plina profuerit (vt omittam ceteros) Xantippi declara-
 tur exemplo: qui Attilium Regulum Romanumq; exer-
 citū sepe victorem cum Carthaginensibus, non virtute,
 sed artis ferè solo auxilio prostratis exercitibus cepit, ac
 domuit: vnòque congressu triumphans bellum omne con-
 fecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam, Lacedaemo-
 nium doctorem quaesuit armorum; cuius monitis tot con-
 sules, tantasque legiones, inferior numero ac viribus in-
 teremit. ERGO QVI DESIDERAT PACEM,
 PRÆPARET BELLVM: QVI VICTORIAM
 CVPIT, MILITEM IMBVAT DILIGEN-
 TER: QVI SECVNDOS OPTAT EVEN-
 TVS, DIMICET ARTE, NON CASV. NE-
 MO PROVOCARE NEMO AVDET OF-
 FENDERE, QVEM INTELLIGIT SVPE-
 G R I O R E M

,, RIOREM FORE SI PVGNET, &c.
 ,, Tempore hiemis de tegulis & scādulis, quæ si deessent,
 ,, certè de cannis, vluæ, & culmo, & porticus tegebantur
 ,, ad equites; & quadam veluti basilicæ ad pedites: in qui-
 ,, bus tempestate, vel ventis aère turbato, sub tecto armis
 ,, erudiebatur exercitus. Ceteris autem hibernis diebus, si
 ,, niues pluuiæq; cessarent, exerceri cogebantur in campo,
 ,, ne intermissa consuetudine, animi militum debilitaren-
 ,, tur & corpora. Siluam cadere, portare onera, transilire
 ,, fossas, natæ in mari siue flumine, gradu pleno ambulare
 ,, vel currere, etiam armatos cum sarcinis suis frequentissi-
 ,, mè conuenit; vt quotidiani laboris vsus in pace, difficilis
 ,, non videatur in bello. Siue ergo legio fuerit siue auxilia;
 ,, exerceantur assiduè. NAM QVEM ADMODVM
 ,, BENE EXERCITATVS MILES PROE-
 ,, LIVM CVPIT, ITA FORMIDAT IN-
 ,, DOCTVS. POSTREMO SCIENDVM EST
 ,, IN PVGNA VSVM AMPLIVS PRODES-
 ,, SE, QVAM VIRES. NAM SI DOCTRINA
 ,, CESSET ARMORVM, NIHIL PAGA-
 ,, NVS DISTAT A MILITE.

Omitto hîc breuitatis causa multa, quæ variis in lo-
 cis ad eandem rem pertinentia, ab eodem Vegetio præcla-
 rè dicuntur: & quemadmodum tyrones ad gradum mili-
 tare, & cursum, & ad palum, & vsum natandi exer-
 cerci velit. præterea vt potius punctim quàm casim ferire,
 vt misilia destinato ictu, lapidem item iacere, arcu scien-
 ter vii, pondus graue portare, decurrere, seruare in acie
 ordinem, castra sollerter munire discant. quæ qui velit,
 apud eum videat: mihi hoc vnum quod sequitur caput,
 epilogi cuiusdam instar adiecisse sat erit.

,, IN dilectû atque exercitatione tyronum si quis di-
 ligens

ligens velit existere, ad antiquā virtutis imitationē, facile corroborare poterit exercitiū. neq. enim degeneravit in hominibus Martius calor: nec effeta sunt terra, quæ Lacedæmonios, quæ Atheniēses, quæ Marfos, &c. progenuerit. Sed longē securitas pacis, homines partim ad delectationē otij, partim ad ciuilia traduxit officia. ita cura exercitiij militaris, primò negligentius agi, postea disimulari, ad postremū olim in obliuionē perducta cognoscitur. nec aliquis hoc superiore etate accidisse miretur, cū post primū Punicum bellū, viginti quatuor circulis & quod excurrit annorū, pax ita Romanos illos, vbiq. victores, otio & armorū dissuetudine eneruauerit, vt secūdo bello Punico Hannibali pares esse nō possent. Tot itaq. consilibus, tot ducibus, tot exercitibus amissis, tunc demum ad victoriam peruenerunt, cū vsū exercitiūmque militare condiscere potuerint. SEMPER ERGO LEGENDI ET EXERCENDI SVNT IUVNIORRES. VILIVS ENIM CONSTAT ERVDIRE ARMIS SVOS, QVAM ALIENOS MERCEDE CONDVCRE.

Ex his vnus Vegetij scriptis, quibus omnium historicorum consensus accedit, satis constare arbitror, quæ fuerit olim apud Romanos rei militaris disciplina, atque institutio. Neque ea solū Romanis fuit, sed & Persarum antè fuerat, & nonnulla etiam ex parte Macedonum & omnium deniq. populorū: qui clarā nominis sui memoriam, ad posteros transmiserunt. Quæ de re videat qui velit Xenophontē, hominem rei bellicæ peritissimum; quæ scribat de Cyri maioris, in militibus legendis, exercendisq. ratione, ab ea quam modò dixi Romanorum consuetudine, haud longē diuersa. Quo quidem ille ita parato exercitu breui tempore, panē totius Orientis im-

peritū sibi adiunxit. Arrianus etiā, haud ignobilis scriptor,
 concionantem in Macedones Alexandrum eōsque vt be-
 neficiorum immemores accusantem, his verbis inducit.

» Philippus pater vos errantes ac vagos, rerum omnium
 » inopes, plerosque etiam pellibus amictos pastores, pro qui-
 » bus cum Illyricis, Triballis, Thracibusque finitimis, conti-
 » nuè pugnabatis, in tutelam ac fidem suam recepit; ex
 » montibus asperis in plana & culta deduxit; pro pellibus
 » chlamydes ornatas ferre dedit; armis instruxit; rem mi-
 » litarem docuit; vt non magis locorum munimentis, ac
 » situ, contra finitimos, quàm armis & virtute vestra tuti
 » essetis, &c. Quibus ex verbis satis apparet, quibus pri-
 » mordis iacta sunt illius celebris rei militaris Macedonica
 » fundamenta; nimirum ex hominibus agrestibus, monta-
 » nis & pastoribus. Sunt etiam iis, quæ supradicta sunt,
 » consentanea, quæ memoria prodidit Diodorus Siculus.
 » Philippus, inquit, conuersus ad emendandum militarem
 » disciplinam, curauit vt decentibus armis milites sui in-
 » structi essent, vt meditationibus bellicis exercerentur. Ex-
 » cogitauit præterea ordinē illum Phalangis, quæ Macedo-
 » nū peculiaris fuit; sumpto exēplo herou qui clypeos clypeis
 » coniungebant in bello Troiano. De his iam factis vetera-
 » nis deq. eorum fortitudine vbi Alexandrū urbē Halicarn-
 » assum oppugnantē describit idē Diodorus ita meminit.

» VETERANI Macedones, qui per totum ætatis
 » spatium, semper in rebus arduis, & periculosis versati
 » erant, & sub Philippo merentes frequenter victoriam
 » consecuti, ad summam fortitudinē ita prouecti fuerant,
 » prudētia & rei militaris cognitione, longè omnibus præ-
 » stantes, tyronibus pugnam detrectantibus, amarissimis
 » verbis ignauia exprobrata; ipsi in vnum coacti consertis
 » simul clypeis, hostes, qui iam se vicisse arbitrabantur,
 » exceperunt;

exceperunt; Ephialtéque & multis aliis interfectis reli-
quos in urbem fugere compulerunt, &c.

HORVM militum virtuti deuicti Orientis &
tanti imperij gloriam, Alexander acceptam retulit. Sed
iam eosdem (quos supra dixi) obclamantes audire mi-
hi videor, aliam fuisse illorum, aliam nostri temporis
esse rationem: illa iamdiu obsoleuisse: puerile ac nu-
gatorium esse, vetustate sepulta, in lucem & vsum
velle reuocare: debere nos nostri seculi sapientia conten-
tos esse. Ego verò, etsi possum ostendere, quod illis tempo-
ribus vtile & fructuosum fuerit, non minus vrile &
accommodatum fore rebus nostris; tamen non agam
multis rationibus cum iis, qui rationi non facile vi-
dentur velle dare locum: sed ratiocinatione omissa du-
cam eos in rem presentem, & veluti digito fontem
commonstrabo. Rogabo itaque ex istis, qui cum ipsi nihil,
quod opus sit factò, in medium adferant, tamen ne nihil
sapere videantur, alienis consiliis impensè detrectant;
Num militem Turcicum in militibus numerari patian-
tur? Ac credo equidem, qua sunt peruicacia, non facile
assensuros. sed tamen si dubitent, ego pro eis respondere
non dubitabo; Eum qui tantum terroris toti terrarum or-
bi intulerit, quacunque ingressus sit, tantam stragem fe-
cerit, tantum trophaorum erexerit, iure militem censerì.
rogabo deinceps, hic miles, quomodo in militiam legatur,
quomodo instituat. Quod si se scire negabunt; dicã qua
ipse presens vidi, qua meo periculo didici. Militem Turci-
cum, nihil aliud esse, quàm hominem ita natum, ita le-
ctum, ita informatum, & exercitatum, vt pauldò antè de
Romanis dixi, & à nobis cõtendo fieri oportere nisi quòd
hic, aliquanto deteriore conditione est. nam quod ad mi-
litem attinet, qui ituro in expeditionem Turcarum prin-
cipi,

cipi, vltro se offert ac nomen dat, quem Alcaniam vo-
 cant, ei apud Turcas exiguus honor est. Is miles habetur
 in pretio, qui perpetuo eius principis stipendio meret; quia
 certo iudicio ac ratione in eius principis legiones prae-
 rianas relatus est. Cuius diligēdi hac ferē ratio est. Mittit
 quotannis Turcarum princeps certos homines in diuer-
 sas prouincias qui de pueris ē Christianis hominibus na-
 tis, tertium aut quartum quemq. poscant. Horum pue-
 rorum gregibus Constantinopolim perductis, qui libera-
 liore sunt aspectu, aut ingenij maiorem indolem pra se
 ferunt, ipsius Principis, aut Bassarum, aut aliorum Sa-
 traparum domesticis vsibus applicantur. Reliqui perdu-
 cuntur in locum, in quem magna omnis generis homi-
 num multitudo, praesertim rusticorum, confluit. Hi
 de istis pueris, ab eo qui ei negotio praest, quos visum est,
 deposcunt. Ille, accepto nummo aureo, puerum petenti
 tradit; prius nomine eius, patria, & conditione pueri, item
 annis, signisq. quibus per omnem aetatem dignosci possit,
 in publicas tabulas relatis. Sic illi liberum est, seu rusticus
 sit siue urbanus, puerum trans mare in Asiam seu quo-
 cunq. terrarum velit, vbi domicilium habeat, abducere:
 vbi assidue, labore atque opere eum vt mancipium exer-
 ceat. Puerō cibaria praebentur, panis, & aqua; & inter-
 dum, loco obsonij, pultis aliquid, aut fructuum, aut her-
 barum, vestitus suppeditatur, quo se aduersus calis iniu-
 riam tueri vt cunq. possit. Ad haec disciplina & religione
 Mahumetana instituitur. Ita deliciarum nescius, procul
 à propinquorum blanditiis in virum robustum & cuius
 labori ferendo parem adolescit. Hic, cum est opus, ab illo
 fiduciario hero reposcitur, & ad rem militarem traducitur.
 atque ex hoc veluti seminario, diminutis Gianzarorum
 legionibus, supplementum subrogatur. Ad Gianzaros re-
 scriptus,

scriptus, primo meret menſtruo ſtipendio, paullo plus minus, vnus ducati cum dimidio. Id enim militi nouitio, & rudi ſatis eſſe cenſent. Sed tamē ne quid victus neceſſitati deſit, cum ea decuria, in cuius contubernium adſcitus eſt, gratis cibum capit; ea conditione, vt in culina reliquoque miniſterio, toti ei decuria ſeruiat. Sed eum ruruſus, qui eſt eius decuria armorum peritiſſimus, præceptis militaribus erudit, quotidianaque exercitatione, arma ſcienter tractare docet. ita robur, laboris patientiam, & vſum armorum adeptus tyro, necdum tamen ſuis contubernalibus, honore neque ſtipendio par, vnā in ſola virtute, ſe illis æquandi, ſpem habet: vtpote, ſi militia que prima ſe obtulerit, tale ſpecimen ſui dederit, vt dignus iudicetur, qui tyrocinio exemptus, honoris gradu & ſtipendij magnitudine, reliquis Gianizaris par habeatur. Qua quidem ſpe plerique tyrones impulſi, multa præclare audent, & fortitudine cum veteranis certant: itaque ampliore honeſtantur ſtipendio, quod octo ducatorum in Gianizaro ſummum eſt. Quem tamen ſi virtus, ac merita, ad altiorem locū vocent, aut ordinibus inter ſuos ducendis præſcitur, aut equitibus prætorianis, quos Spahias vocant, adſcribitur. Qui ſuperſunt ex iis pueris, quos ſupra dixi, Conſtantinopoli variis operibus exercentur. Itaque ſepè videas cc. aut ccc. purgare aream, amoliri rudera, ferre lapides aut tigna, aut alia onera. otium nulli permiſſum, nec cui victus gratis cōſtat. Hi ſimiliter poſtquam adoleuerunt, aut in terreſtres aut in maritimas copias transferuntur. Et qui in principis aulam ſeruitiūmq. lecti ſunt, ſerè euadunt in viros primarios, maximisque muneribus, vt cuiuſque aut ſors aut mores tulerūt, præponuntur. ex his ſupremi Gianizarorū duces, claſſi præfecti, Bellerbeghi atq. ipſi deniq. Baſſæ & ſirij, dili-

guntur. his etiam in matrimonium ipsius Principis filia collocantur. Quibus me satis planum fecisse arbitror, qui sit ortus, delectus, disciplina, atque educatio, istius toto terrarum orbe tantoperè formidati militis Turcici. Neq. tamen negauro, patère item alios ad ordinem militarem aditus: sed hæc ratio atque via, inter illos vsitatissima est. nam quandoque etiam militem legunt ex iis pueris, aut adolescentibus, quos excursionibus, aut bello nobis indicto captos, intra claustra domosque, quas ferraglia vocant, multos annos inclusos habuerunt. In quibus posteaquam omnem memoriam, sensumque patriæ & rerum nostrarum, ac præsertim religionis deposuisse, atq. in ludis, cum Arabicarum literarum, tum armorum Turcicorum, sub præceptoribus Eunuchis, satis magnos progressus fecisse videntur, eos demum septis illis emissos, calo restitunt, & ad ea rei militaris munera traducunt ad quæ maximè videntur idonei. Bassarum quoque atque aliorum purpuratorum serui, bello vel alia ratione quæsi, in numerum militum sæpè reponuntur. Nec tamen ex his, quos dixi, quisquam sine certo discrimine, iudicioq. recipitur. sed explorata prius vniuscuiusque corporis, atque animi firmitate, vt tueri eum locū possit cui sit ascriptus. In quo sanè sæpenumerò sum admiratus vim disciplina atque institutionis Turcicæ, cum viderem, homines apud nos contemptos, & abiectos paucis annis tantum profecisse; apud istos, non modò vt gregarij militis nomen egregiè sustinerent, verumetiam, omnium Turcarum iudicio, digni haberentur, quorū disciplina alij, militia rudimentis imbuerentur. Fiebat enim nonnunquam, vt cum animi causa, de fenestra in publicum prospicerem, assidentes Turcæ, quosdam mihi commonstrarent, quos propter egregium armorum vsus, tyronibus instituendis præse-

ctos

Etos dicerent. Rogabam qua gente aut qua natione essent
 oriundi. nam qui inter eos armorum opinione tantoperè
 excellerent, nescio quos Parthos, Bactrianos aut Massa-
 getas cogitatione mihi fingebam. Sed audiebam, hunc esse
 Hungarum, illum Croatam, tertium Germanum. mirabar
 equidem. verum tamen hanc tantam præstantiam, ex usu
 armorum, quæ apud nos tractassent, quòd nobili loco nati,
 quòd liberaliter instituti, quòd militassent, proficisci suspi-
 cabar. Pergebam quærere, num scirent, quem illi apud nos
 locum tenuissent, quòdve genus vitæ secuti fuissent. illi cum
 aliquantisper cogitassent, in memoriam venire sibi aiebant:
 hunc solitum dicere se nescio cuius coqui fuisse puerum; al-
 terum se vitæ monasticæ initiatum: illum verò cauponi pro-
 mendo vino locasse operas. eosque belli, vel induciarum tem-
 pore, interceptos, atque in reliqua præda, Constantinopolim
 perductos, in istius vel illius Bassæ familiam peruenisse. Hæc
 ego etiam magis admirans, & quinam, inquam, fieri po-
 tuit, ut isti euaderent in tantos bellatores? com memorabant
 dominos quibus illi obtigissent, domi habuisse viros insignes,
 magistrorum armorum, magno iudicio scientiæque rei bellicæ
 præditos; quibus (cum eos tum ex corporis tum ex animi si-
 gnis, dignos iudicassent quibus operam impenderent) in
 disciplinam traditi essent. Sub quibus breui tempore tan-
 tum profecissent, ut omnes æquales longè superarent, &
 non obscuram futuræ virtutis spem de se darent. secuta
 deinde fuisse bella, in quibus nauata strenuè opera eximia
 fortitudinis ab omnibus laudem, ac testimoniū reportassent.
 hinc ad tantam auctoritatem peruenisse. Quum hæc audi-
 rem; afficiebar non mediocri dolore, nostros mores ab hac
 Turcarum consuetudine tantū differre; hanc illis rationem
 inuidebam. habent enim hoc omnino Turcæ, ut hominem
 nacti egregium, tanquam adepti rem præciosam, vehemen-

ter gaudeant, neque in eo excolendo quicquam laboris aut studij prætermittant: præsertim si ad rem militarem idoneum esse cognouerint. Nostra longè diuersa est ratio. nam nos quidem si quem bonum canem, accipitrem, aut equum sumus nacti, valde lætamur, neque vlli rei parcimus, dum illum ad summam in suo genere perfectione perducamus. In homine verò si quem præclara indole nancisci contigerit, non perinde elaboramus; neque eius institutionem, ad nos magnoperè pertinere existimamus. Ac nos quidem ex equo, cane, atque accipitre bellè assuefactis, varias oblectationes, multiplicemq. vsum capimus: sed Turcæ ex homine bonis moribus informato tanto maiorem, quanto reliquis animantibus, natura hominis præstantior est atque excellentior. Iam verò ex iis, quæ hæctenus dicta sunt, satis constare arbitror, non nouum neque inauditum esse, quod de milite certo cum iudicio diligendo instituendoque contendendo; sed cum ab ipsis Romanis, tum à cæteris gentibus, quæ imperia tenuerunt, aut armorum laude floruerunt, vsurpatum; neque rursus adeo obsoletum, aut à nostræ ætatis moribus tam remotum, vt ad vsum nostrum reuocari non possit: quandoquidem experiamur quotidie, quid ex culta tali disciplina Turcorum arma valeant, modo ne nos pigeat, rei ad eò necessaria ab illis partem mutuari; quando illos tam multa, quæ ex vsu suo essent, de nobis sumere non puduerit. Quod si fecerimus; faxim profectò, vt breui cognoscamus non minus ad salutem, nobis bonam disciplinam valere, quam hæctenus ad nostram perniciem valuisse senserimus. Quæ quidem vna restat, in hac periculossima tempestate veluti anchora sacra, quæ afflictæ Reipub. nostræ panem naufragam nauem retinere, iugum à ceruicibus, eadem à capiribus nostris depellere queamus. Vnaquæque res quæ ratione paratur, eadem stabilitur & conseruatur: vt regna
atque

atq. imperia virtute militari, benèq. instituti exercitus viribus quaruntur, eadem etiã ratione conseruantur. si tollas arma, remoueas militem, disciplinam negligas: mox aut per se regnum concidet, aut in pradam cedit finitimis. Ad regni maiestatem conseruandam, non tam diadema, aut sceptrum prodest, quam ferrum. frustra illo caput ornes, hoc dexteram, nisi gladio accinctum sit latus: nisi ferro muniatur, debile ac mancum fuerit omne imperium. neque vlla vnquam diuturna potestas erit, quam arma non tumentur. Sed arma dico, non falso nitore, specièque fallentia, sed vera, sed solida, sed omni vitio expurgata. Quicquid corruptum est, atque à sua perfectione degenerauit; aut minimum adfert vtilitatis, aut non modò nihil prodest, verùm etiam nocet. quamdiu arma Romana, militari disciplina viquerunt; extremae tum quaque orbis terrarum ora, eorum legionibus patuerunt: sed postquam disciplina corrumpi, virtusque militum, neglectis veteribus institutis, remolliri coepit; non modò maxima imperij pars amissa, sed ne ipsius quidem vrbs Romæ mœnia suo praesidio Quirites à cade direptionèque incolumes praestiterunt. Itaque tunc illa gentium omnium caput ac princeps ciuitas, cunctis nationibus prada aut ludibrio fuit, non secus sua spolia atque exuuias repetentibus, quàm ab illo graculo Aesopico ceteræ aues suas plumas. Nobis verò eò minus tergiuersandi occasio datur, quò mortiferum vulnus nobis propinquius imminet; quò magis viscera nostra, hostium telis nuda patent: nec vlla nobis praeter hanc vnã, ad spem salutis, via proponitur; quàm superatis & perruptis quibuscunque impedimentis, si quicquam nobis rerum nostrarum carum est, sine dubitatione persequi debemus. Est vbi Respub. moderatori, propter rei nouitatem, propter praesentis seculi mores, propter ciuium captum & ingenium, aliàsque item

mani-

manifestas difficultates, ab eo quod erat rectissimum, non-
 nihil interdum deslectere liceat. at in huiusmodi angustiis
 deprehensis, vbi certum communis salutis excidium ante
 oculos positum sit, constanti animo, per eam semitam qua
 sola ad arcem & praesidium patet enitendum. iis populis,
 quibus adhuc longæ sunt spes, quod ab hoc hoste procul dis-
 iuncti sunt, licet quibusuis, vel linteis, si velint, armis, cor-
 pus tegere, aduersus tela qua nondum ad eos pertinere
 possunt. Nobis, qui intra hostilis teli iactum versamur, vel
 qui cum hoste potius iam ad manus & gladios venimus,
 non nisi probatissimis & firmissimis armis, salutis nostræ
 tutela committenda. Sed non deerunt, quibus hic nostræ
 virium apparatus, tenuior neque satis idoneus videbi-
 tur, qui tantis Turcarum opibus atque potentia oppona-
 tur. quibus respondeo à me id agi, vt solida perennis exerci-
 tus fundamenta iaciantur: iisque semel constitutis, in re-
 liquo edificio construendo, non multum fore negotij, polli-
 ceri. his enim iniuriis positis, quicquid accesserit auxiliorum,
 mox iusti exercitus corpus efficiet. Accessura autem im-
 pensius auxilia, vbi iam nos nobis de non contemnendo præ-
 sidio prospexisse, paratisque in hostem copiis, excubare, lon-
 gè latèque fama dissipauerit; clarius est, quàm vt multis
 demonstrare sit opus. etenim natura penè ipsa, nos iis con-
 ciliat quos armis atque animis ad quemcunque fortuna
 motum conatumque paratos videmus. contra verò ab eo-
 rum beneuolentia nos reuocat, quos inermes imbellisque
 cuiicumque obnoxios iniurie animaduertimus. Itaque præ-
 clarè Xenophon, vt reliqua omnia, eos qui semper in prom-
 ptu & expedita habeant arma, hoc consequi dixit, vt ami-
 cos habeant multos, inimicos nullos. Siquidem ad eorum
 amicitiam, qui possint prodesse omnes libenter accedere,
 tanquam ad arcem, vbi rebus suis, dubiis temporibus, per-
 fugium

fugium paratum sit: quemadmodum ex altera parte, inimicum habere nemo velit, quem ita semper instructum & paratum norit, vt cum velit nocere, possit. Qua ratione fit, vt dum cessamus ipsi, neque quicquam conamur, dum hastas abiicere, ac de nostra salute desperare videmur, atque ex aliena tantum ope pendemus; omnes propemodum non modo vicinitatis, sed etiam sanguinis necessitudine nobiscum iuncti, nos contemnant & deserant: ad armatum verò & sibi praesidentem hostem, etiam illi sese aggregent, quos si nihil aliud, certè diuersissima religionis ratio, retraxisse debebat. Tanta vis est expeditorum armorum. Quod itaq. felix & faustum sit in DEI omnipotentis nomine, eamus ad saga, capeamus arma; eo quidem animo, quo decet, contra tantum hostem. ipsi primi armipotenti Mineruae sacris initiemur; eiusque studiis nos totos deuoueamus. primi manum adhibeamus stiuæ, & nostro pro viribus fungamur officio. Deus mox conantibus aderit, neque deerunt cum vicinorum tum necessariorum auxilia, vbi nos nobis non deesse cognorint. Non conquiescamus donec, vt minimum (quod exempli causa dictum velim) praeter ordinaria praesidia ad XII. milia peditum (nam de equitatu dicemus aliàs) ex nostris popularibus delecta, probè armata, exercitataque, habeamus. hic animus & hoc institutum nostrum non modò vicinorum & necessariorum nostrorum, verum etiam alienorum insperata auxilia, cum res poscet, conciliabit & adiunget. Quod si quandoque nos omnia destituant, his tamen copiis, & astatis tempore munitioibus inclusi, hostium impetum reprimere, & hieme ita in eorum fines incurrere poterimus, vt lacesuisse illos peniteat; atque inducias, quas vix nunc à se redimi patiuntur, cum petant vltro, tum multò, quàm fert eorum consuetudo, seruent diligentius. Nunc quicquid increpauerit trepidare cogimur,

& si

& si praesidia nostra laborent, aut nec-opinata aliqua vi
 subitam opem requirat, nihil habemus, quo vel nostris sub-
 sidio ire, vel hostium impressionē morari saltem, & retar-
 dare queamus. Sed haec (dicendum est enim tanta de re
 sapius) studium quoddā eximium & singulare desiderant;
 neque verò alibi non modo cogitationum, sed nec delecta-
 tionum nostrarum maiorem partem rectius collocaueri-
 mus, neque vlla ex re laudem iustius quasiuerimus, quàm si
 nostras copias, indies virtute & disciplina magis magisque
 proficere & coalescere videamus. Placeant sibi alijs auri-
 tis tectis, alijs exquisitis hortorum amoenitatibus delecten-
 tur: ornamenta domus alijs signa, tabulas & plurimū lautæ
 supellectilis ostentent: Nobis hæc pacis decora, hæc belli præ-
 sidia faciant animos; his nos amicis, qui ad nos deuerterint,
 venditemus; his gloriemur. quid enim praclari hospitiis oculis
 possit esse gratius, quàm videre tantum selecta iuuentu-
 ris numerum, armis fulgentem, robore & velocitate præ-
 stantem, sclopeto, hasta, gladio, & quocunq; teli genere,
 pulcherrimè decertantem, ad omnes praefectorum nutus,
 quacunque se circumagentem, versantēque: denique
 summa vultus atque animi alacritate hostem, & prælium
 deposcentem? Huiusmodi iuuentutem, imperij spem ac
 fundamentum, videlicet Gianizaros, non immeritò Tur-
 carum Princeps, filios suos vocat. Memorant Philosophame-
 nem, quem Graecorum Imperatorum vltimum dixerunt,
 cū videret antiquam Graecorum rei bellica laudem per
 ignauiam, & disciplina militaris neglectum senescentem,
 breui intermorituram, atque ei rei, vt patriæ amans cuius
 inprimis subuentum cuperet; haud paruum nobiliss. iuuen-
 tutis comitatum sibi ascuisse, quam belli artibus institue-
 ret: Quinimò, aliquando cum hoc iuuenum globo, militari
 vestitu decenter ornato, in quoddam Græcia theatrum,

mul-

multitudine hominum refertum, introisset; magnum illi ab
 vniuerso illo populo plausum datum, summisque exceptum
 laudibus. Cuius quidem plausus is sensus fuit, quod ille po-
 pulus intelligebat, quid ei ciui deberetur, qui patrie gloriam
 quantum in se esset, ab interitu reuocaret, & iuuentutem
 ad militare decus, virtutemque capeffendam, excitaret. Nos
 quoque quis dubitet quin Diis hominibusque approbanti-
 bus, summo totius populi Christiani applausu, communis
 salutis causam sumus suscepturi, labentemque rei militaris
 laudem, in pristinam dignitatem vindicaturi. Sed non ero
 longior, & finem faciam, si prius eò paucis me retulero vn-
 de hac defluxit oratio: Si monuero & inelamauero, si ob-
 testatus fuero, vt in tanto periculo, quanto post orbem ter-
 rarum conditum, nulla vnquam gens versata est, ab eo, cui
 indormiuisse videmur veterno, aliquando excitemur, Reip^{ub.}
 ad exitium ruenti succurramus: has sedes, hoc no-
 men, hac decora, tanta cum laude à maioribus nostris par-
 ta & nobis tradita, conseruata velimus. Conseruandi au-
 tem vnicam esse rationem, si aduersus vim, ad vim & arma
 conuertamus; arma verò, non fortuita neque tumultuaria,
 nec procul quasita, sed nostra, sed expedita, sed magno iudi-
 cio magnaue ratione dilecta, exculpta & instituta. Nihil
 postremo nobis debere videri tanti sciamus, quod vt huc
 perueniatur, non cupidè subeamus; exemplo eorum qui loco
 parum munito formidolosa premuntur obsidione, qui cum
 iam iamq³ in hostis potestate vètueros se videant, omniaq³
 extrema crudelitate exempla ab insolenti victore timeant,
 ad eum repellèdum, nihil non perpetiuntur & faciunt: ne-
 que quicquam graue sibi ducunt, neque vlli rei parcunt,
 modò summa rerum & publicæ saluti consulant. Quòd si
 secus statuerimus, nobisque & reipub. per ignauiam aut
 mentis errorem, defuerimus; relictum iri aliud nihil, quàm
 aut

aut migremus in alias terras, quod multa sæpè fecerūt gentes, vicinorum iniuria coacta, auitisque possessionibus hosti pro victoria cumulo relictis, eius immanitatem fuga declinemus, aut certè ad vnū pereamus omnes. Sed migremus citius (si aded in nobis omnis obsoleuit virtus) bonaque nostra, agros, tecta, lares hostis antè possideat, quàm corpora; quàm sanguinem nostrum hauriat; quàm liberorum, & coniugum pudori fadissimè illudat, & (vt vno verbo dicam) potius quàm eam rerum omnium indignitatem videamus, quam tot Asia, Africa, atque Europa populi, ab Orientis regionibus ad nostros vsque fines, maiore terrarum, quàm temporum interuallo, subierunt. Nam cum iisdem nos quibus illi vestigiis, ad exitium præcipitemus, sitq; idem prorsus rerum nostrarum, qui fuit illorum, antequam perirent, status, idem in causa pari nos exitus manet. Sed cur migremus? militemus potius, & quæ nobis salutis subsidia largissima manu Deus benignè suppeditat, alacres & grati suscipiamus. Nos ad arma in quibus post Deum spes vna salutis superest, ingentibus animis atque ita conuertamus, vt virtute nostra & magnitudine periculi, & exitio quod nobis impendet, dignum est.

FINIS.

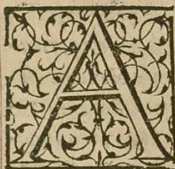
EIVSDEM
BVSBEQVII
secunda
IN
THRACIAM
profectio.

AVGERII BVSBEQVII

secunda in Thraciam profectio.

CCEPI literas tuas quibus scribis te
 auduisse de mea in Thraciam secunda
 profectioe, ceterum mirari qui me huc
 impelli passus sim, ut veluti bis ad eun-
 dem locos illos barbarie & feritate infa-
 mes reuiserem: Scire verò cupere quis
 fuerit istius itineris processus, quem hic rerum statum of-
 fenderim, quomodo acceptus sim, denique ut valeam, quam
 viam ex sententia; ecqua sit spes propinqui reditus. De his
 ut tibi scribam pro iure veteris amicitie nostrae postulas.
 Ad quae ego tibi respondeo: Primum non fuisse vanum
 quod de meo in hanc oram reditu audieras, neque fuisse
 quod mireris, tenebar promisso, neque abnuere mihi inte-
 grum erat quod semel recepissem. fueram à Domino meo
 clementissimo rege Romanorum Ferdinando destinatus ali-
 quot annorum ad Suleimannum ordinarius orator. Id ta-
 metsi sic accipiendum videbatur si pax conuenisset. Cum
 tamen pacis spes nondum esset penitus deplorata, nihil erat
 quod me labori vel periculo subtraherem, donec hoc nego-
 tium certo loco constitisset: ut vel non dubia pax esset, vel
 certum & indictum bellum. Ea propter etsi me non fal-
 lebat animus quantum adirem discriminis, maluissem-
 que hanc prouinciam alij tradere; tamen cum non repe-
 rirem vicarium, necessitati, hoc est, principis huma-
 nissimi voluntati parendum fuit. Qui quidem statim
 ut se Viennam ex Imperij Comitibus recepit, eaque de me
 coram intellexit quae erant cum Suleimanno acta, para-
 tum accinctumque ad iter in sit esse, ut ad eum à quo ve-

H a

NEGRATIS

nrām sua mandata vicissim referrem. Hiemabat annus;
 pluuiaq; & frigus, & venti, caelum contristabant, cum iter
 Constantinopolim repetere iubeor, nullum habiturus euan-
 gelium pro nuncio quem referebam. Hic tu mihi bis ad
 eundē. pro quo ego tibi bis quae pulchra. Et ita est profectō,
 quo consiliis honestus plus est adiunctum laboris & pericu-
 li, eo maius decus & pretium est. Ergo mense Nouemb. di-
 gredior Vienna, longum iter ad inhospitalem Pontum re-
 mēnsurus. Non faciam vt abutar patientia tua, teque de-
 nuō, audiendis istius itineris tricis, fatigem: nam tibi qui-
 dem à prioris narratione puto etiamnum dolere aures, pra-
 fertim cum iisdem ferē vestigiis quibus illud iter fecera-
 mus, eodem regressi simus. Constantinopolim veni, in iuuio
 Ianuarij, itineris incommodis, vnius de comitibus meis ia-
 ctura defunctus quē febris ardetis impetris consumpserat,
 collegas meos offendi incolumes, ceterum magnas in rebus
 Turcicis factas mutationes; graui liberatum periculo Baia-
 zetem Suleimanni minorem filium & patri recōciliatum;
 Achomati Bassæ primo Visirio fractā laqueo gulam; Rasta-
 num in pristinum dignitatis locum restitutum. De quibus
 paulō post: nunc dicam quā aduersa principis & Bassa-
 rum & reliquorum Turcarum voluntate exceptus sim.
 Nam cum Bassæ (vt est eorum mos priusquam ad Regem
 suum introducant) audire ex me vellent quid referrem: vbi
 viderunt Casarem nolle de suo inre decedere, sed censere
 æquum seruari pacta, quae neque vi neque dolo cum Iohan-
 nis Veiuode, sine praefecti Transilvaniae vidua eiusque filio
 fecisset, grauius & indignè ferebāt. Tantos longinqui tem-
 poris felicitas huic genti spiritus fecit, vt nihil iniquum pu-
 tet quod velit, nihil æquum quod nolit: igitur nobis graui-
 ter minari, & magnum denunciare periculum coeperunt, se
 cum huiusmodi mandatis in conspectum Regis sui vsmisse-

mus. Ad quem cum nihilominus admitti postularem, illi negabant velle se periculum nostrum secum communicari. quot enim sibi esse capita (sic ipsi loquuntur) ut nos cum tali responso coram principe suo sistere auderent? neque enim obscure haberi eum à nobis ludibrio: quod ipse non esset laturus humaniter. Adesse eum cum victore exercitu, rebus contra Persas prosperè gestis praeferoce & superbū, filio imperij amulo (ex quo cognosci posset quanta esset iracundia) è viuis sublato: quid ei posset esse optatius, quàm ducere in Hungariam, exercitumque multis laboribus affectum spoliis & copiis Hungarorum reficere, & ad suum imperium adiungere quod reliquum esset eius provinciae, quod sanè esset non multum: Proinde quiesceremus, si sciremus, neque quietum excitarem, neque mala nostra accelerarem satis illa ventura tempori. Huiusmodi Bassarum sermonibus reliquorum Turcarum sermones congruebant. nam quod ferè lenissimum nobis denunciabant, erat, ut duo in tetrum carcerem compingerentur. Tertius naso atque auribus truncatis, quae mea pars fuisset, ad dominum remitteretur: ad haec praeter hospitium nostrum commentium vultus truces, infesti oculi, nihil nisi saevum & atrox portendentes notabantur. Ab eoque tempore nos multò asperius tractare coeperunt, arctius inclusos tenere, neminem ad nos pati introire, nulli de nostris prodeundi potestatem facere, ac reliquis rebus omnibus penè ut captivos, non ut oratores habere. Quae quidem iam sextum mensem perpetimur, ignari quid ultra futurū sit: sed erit quod volet Deus; certè quicquid futurū est, quicquid ferendum erit, in causa decore & honestate magnum nobis erit repositum solatium. Nunc accipe quae expectas de Baiazete: de quo ut plinius exponam, paullo altius de Suleimanni liberis repetendum est. Suleimanno quinque

fuerunt filij, vnus ex concubina Rosphorana natu maximus
 Mustapha, de cuius infelici exitu aliàs scripsi. Ex Roxolana
 verò quã in iusta coniugis locũ habet, quatuor, Mahometes,
 Selimus, Baiazetes & Giangir. Mahometes vxore ducta
 (nam & concubinas vxores Turca vocant) adolescens fato
 functus est. Super sunt Selimus & Baiazetes; Giangir na-
 tu minimus hunc vitæ sortitus est exitum. cum esset alla-
 tum Constantinopolim Mustapham extinctum, adoles-
 cens nec animo nec corpore satis validus (nam gibbo defor-
 mabatur) vehementer pertimuit, cum intelligeret sibi quoq.
 huiusmodi casum ex propinquo impendere, neque enim
 sibi longiorem incolumitatem dari, quàm dum pater viue-
 ret: quo composito, ei quicumque in imperium successisset
 idem futurum regni initium, quem sibi vitæ finem; nulli
 parsurum ex fratribus, sed omnes ex æquo vt regni æmu-
 los, sublaturum è medio, de quibus se vnum fore: qua co-
 gitatione, non secus, quàm præsentem iam exitio, ita exhor-
 ruit, vt in morbum incideret, ex quo mors consequuta est.
 Super sunt (vt dixi) duo; quorum alter, vt pote Selimus natu
 maior voluntate patris ad imperium destinatur. Baiazete-
 tem studium & pietas matris subleuat, siue ea commiseratio
 est inuitabilis exitij, siue obsequio, seu qua alia ratione
 matris animum ita sibi deuinxit. dubium certè nulli, quin
 si illius stetur arbitrio, ipsa Selimo Baiazetem prælatura,
 atque in imperio collocatura sit. Sed dandus est locus pa-
 terne voluntati, in eo fixa & confirmata, ne post mortem
 suam, si fata sinant, regnet alius quàm Selimus. Cuius rei
 non ignarus Baiazetes omnia circumspicit, si qua crudelis
 fati vim declinare, & certam cum imperio perniciem com-
 mutare possit; neque verò matris Rustanique fauor rebus
 suis penitus eum diffidere patitur, & existimat præclarior
 de imperio contendente, fortunamq. periclitantem cadere,

quàm

quàm fraterni carnificis manu, tanquam victimam, in-
 glorium obruncari. Cùm esset ea mente Baiazetes, & iam
 à Selimo non obscura simultate disideret, visa est non in-
 commoda offerri occasio, ex inuidia cadis Mustapha, fa-
 ciundi initium eorum motuum quos iamdiu voluebat in
 animo. Tantum sui desiderium Mustapha reliquerat,
 vt multos post eius mortem viuere taderet; aded omnem
 fortunarum suarum spem in eo collocauerant, quibus illud
 erat optatissimum, vt vel eius iniuriam vlciscerentur, vel
 eodem sortis euentu defungerentur; quosdam timor ex
 conscientia quòd ei studuerant, ita sollicitos habebat, vt
 nullam non conditionem presenti statu potiore ducerent.
 Itaque rerum nouarum causas querebant, omniàque tur-
 bare cupiebant. Dux modò desiderabatur: Mustapha qui-
 dem ad vitam reuocari non poterat; viuus fingi poterat. id
 consilium Baiazeti, quem nihil horum fugiebat, ad ea quæ
 cogitabat, visum est aptissimum. ergo per suos clientes ho-
 minem quendam obscurum, sed promptæ audaciæ excitat,
 qui se Mustapham profiteri, atque eius personam sustinere
 non dubitet. cuius neque statura, neque facies, neque reli-
 qui corporis habitus, à Mustapha multum abhorrebat. hic
 primùm tanquam fuga elapsus, in ea parte Thracia se
 ostendere cœpit quæ supra Constantinopolim est, vergitq;
 ad Danubium, nec procul abest à Moldauia & Valachia
 prouinciis, & cum eo nomine ad res nouas, magnas oppor-
 tunitates habebat, tum quòd multis equitibus abundabat,
 qui Mustapham præcipuè coluerant. huc tanquam ex iti-
 nere se applicat, paucis comitatus, & veluti fallere cupiens.
 Rogati, vt sit, eius comites quis esset, timidè innuunt magis
 quàm declarant, Mustapham esse: nec ipse diffitetur; ed
 magis accenduntur homines cupiditate cognoscendi. quo
 factò initio gratulatur sibi de felici ad eos aduētū, & pro in-

columitate sua Deo gratias agit. narrat cum à patre ar-
 cesseretur, non fuisse ausum venire in eius conspectum, nec
 se irato committere, sed de sententia amicorum quendam
 sibi similem multis promissis oneratum, pro se misisse: cuius
 periculo de patris animo fieret certior. hunc priusquam ad
 patrem admitteretur, indicta caussa miserandum in mo-
 dum fuisse strangulatum, proiectumque ante eius taberna-
 culum, quo tempore fuisse multos quibus fraus suboleret,
 sed maiorem eorum fuisse numerum qui in errorem indu-
 cerentur, vt confusis mortis acerbitate miserillius facies
 lineamentis falsi opinarentur se interfectum. Quibus rebus
 cognitis, non fuisse sibi cunctandum quin fugam capesseret
 & saluti confuleret. profugisse verò cum paucis, quo obscu-
 rior fuga esset, ac proinde tutior. factò supra Pontum per
 populos Bosphoranos itinere ed peruenisse, vbi plurimum
 sibi praesidij in amicorum fide positum esse crederet: rogare
 ne sibi deessent, néue minoris facerent per nouerca scelus
 afflictum, quàm rebus integris facere soliti essent. sibi esse in
 animo, vltum ire iniurias, & suam incolumitatem armis
 tutari. nam quid aliud sibi reliquum? se quidem alia re
 nulli superstitem quàm aliena cadis beneficio: satis periculi
 factum quo animo esset in se pater. per eius errorem non
 pietatem viuere, quarum rerum caussa suis veneficiis no-
 uerca sit qua miserum senem mente prope alienata & amore
 eius insanientem qua velit circumducatur, & ministro
 Rustano ad quoduis facinus impellat. Sed gratia superis,
 non deesse sibi amicos quorum auxilio ex his malis emer-
 gat, & ab inimicis pœnas repetat, animos quidem sibi etiam
 superesse: à se stare Gianizaros, & maiorem paterna fa-
 milia partem, magnas ad nominis sui famam confluxuras
 copias, quicunque nunc mortuum lugeant, qui multi sint,
 ad opem viuo ferendam concursuros. hospitem modò benignè
 suscipe-

susciperent, dumq; auxilia conuenirent, inopem suo praesidio tegerent. postremò hæc iam nõ amplius in occulto, sed pro palam ad quoscunque deuerterat veluti concionabundus agebat. concinebant eadem commemorantes quos fuga sue comites credi volebat: eadem affirmabant haud parua auctoritatis quidam à Baiazete ad eam rem opportunè præparati. Sic hominum Baiazeti ignotorum maxima pars in fraudem pellicebatur. Nam ea res tanto gerebatur artificio, vt nonnulli etiam, qui viuum Mustapham nouerant, & iacentem ante patris tentorium recognouerant, tamen quod scirent, impense nolent credere, & hunc esse verum Mustapham persuaderi sibi paterentur. At Mustapha familiares & clientes, in quorum animis facies & memoria Mustapha penitus infederat, nihil fallebat. tamen partim metu, partim dolore & iracundia caci quiduis subire, quam sine Mustapha diutius viuere praoptantes, inprimis aderant vt nomen falso Mustapha darent. Atque etiam ceteros dubitare prohibebant quin hic esset Mustapha, quem necatum falso proditum erat. ipse verò impostor alios pollicendo, alios liberaliter appellando, multos donis & pecunia, quam ex reliquijs veteris fortuna seruatam memorabat (nam prouiderat Baiazetes ne quid in hac parte desideraretur) aut retinebat, aut sibi adiungebat. ita paucis diebus magna vis hominum conuenerat, augebatúrque quotidie, iamq; penè ad iusti exercitus modum excreuerat; cum subito vicinorum Singiaccorum trepidis litteris & nuncijs fit certior Suleimannus; quantumq; discriminis ex concursu tanta multitudinis ab hoc Pseudomustapha imminet, docetur. Is (quod erat) suspicatus non sine conscientia alterius ex filiis, hæc moueri, nequaquam neglectu digna iudicauit; ac per literas Singiaccos increpat, quòd eò rem deuenire passi essent, neque initio statim, vt fieri debuerat,

H. s. obuians

obuiamissent: grauitérque interminatur, ni sibi impostorem illum primo quoque tempore in vinculis mittant, vnà cum ceteris tanti sceleris autoribus. id quò fiat facilius, se eis vnum de Bassis Visiriis subsidio mittere (is Pertau vocabatur, cū quo nupta erat Mahometis, de quo supra dixi, vidua.) cum eo venire magnum pretorianorum militum numerum. Sed si sibi purgati esse vellent, ipsi per se negotium conficerent, antequam eò venirent auxilia. Ducebat Pertau copias non tam numero quàm fide conspicuas; Suleimannus enim fidißimum quemque tribunorum centurionumque & decurionum, seligendum curauerat: neque enim metus non erat ne vel studio partium, vel largitionibus & pecunia corrupti, ad eum signa transferrent contra quem venerant. Vulgus quidem Gianzarorum nominis Mustapha & rerum nouarum expectatione suspensum, fauebat ei turba, omniàque misceri studebat; neque res erat extra periculum. Singiaci postquam qua imperabat Suleimannus acceperunt, haud segniter agendum rati, atque alius alium cohortati, moliri, festinare, & ex omni parte Pseudomustapha cœptis occurrere, seq̃q; opponere cœperunt. Itaque aduenientes manus distinere, eas qua iam conueniant dissipare contendunt, terrore & denunciatione periculi omnia complent. Interea procedebat agmen Pertau Basse; neque iam procul ab iis locis aberat, cum, vt in tali re solet, nondum satis confirmatis & celeritate præuentis, postquam vndique contra se veniri vident, Pseudomustapha milites timor incesit, ac primò pauci dilabuntur: postremò verò omnes posito pudore & promissorum immemores deserto duce (quò cui commodum fuit) diffugère. conantem idem facere Mustapham, cum præcipuis eius ministris & consiliariis, Singiaci occupant, viuumq; excipiunt: ij omnes Pertau Basse traduntur. à quo cum lecto

præsidio

praesidio mittuntur Constantinopolim. ibi Suleimannus diligenti quaestione per tormenta habita qua vult exquirat. crimen Baiazetis, & tecta eius consilia cognoscit; cui fuerit in animo, postquam copia, quantas destinauerat, conuenissent, ad eas se cum bona manu adiungere, & vel Constantinopolim recta, vel ad fratrem opprimendum (vt se dedisset opportunitas) ducere. Sed dum agit cunctantius, immatura consilia, celeritate oppressa, de quibus rebus postquam Suleimanno satis constitit, illos omnes intempesta nocte alto mergi imperat, minimè ex vsu suo iudicans, horum quicquam efferri in vulgus, aut domestica sua vulnera finitimis principibus nudari, grauiter inde iratus Baiazeti qui tantum facinus ausus esset, quemadmodum de eo supplicium sumeret, animo agitabat. Quod uxorem eius, vt est sagax, minimè latuit. ea igitur paucorum dierum interuallo, dum ira vis efferuesceret, interposito, iniecta huius rei mentione apud Suleimannum, adolescentia imprudentiam, facti necessitatem, maiorum exempla colligit, ita natura comparatum, ne quis sibi nec suis desit, mortem omnes ex aequo fugere, iuuenum animos, minimo negotio, à vero rectoque consiliis improborum abduci. Primo delicto ignosci aequum esse: si resipiscat, magnum pretium patri seruasse filium: sin eodem relabatur, pro culpa viriusque merito non defuturum supplicij tempus. quod si nollet illi, sibi daret hanc veniam, pro eo quem peperisset deprecanti: ne seuiret in communem sanguinem. Nam quem sibi animum fore, si è duobus filiis quos Deus sibi reliquisset, patris seueritas alterum sibi eripuisset? moderaretur iracundia, lenitatè que seuitia quamuis iusta preferret. Nec Deum prepotentem illum & iustissimum summam seueritatem semper amplecti, magnam partem duci misericordia, alioqui non suffecturum in penas genus humanum.

An verd quem locum clementia magis conuenire quàm in
 liberos? futurum deinceps in officio Baiazetem, & metum
 in quo nunc sit ab tanta indulgentia conuersurum in cu-
 mulũ obsequij & pietatis, generosos animos nulla re magis
 retineri quam gratia & beneficio. venia memoriam impedi-
 mento fore ne peccaret iterum; pro eo spondere, atque in se
 recipere eum posthac omnibus officij & pietatis numeris
 patri satisfacturum. Quibus verbis, ad hoc lachrymis &
 blanditiis remollitus Suleimannus, alioqui plus iusto vxori
 deditus, flexit animũ, et Baiazeti parcere cõstituit, veniret
 modò & sua iussa præsens acciperet. Non deest negotio ma-
 ter, monet occulte per literas Baiazetem ne vereatur ar-
 cessitus venire; nihil illi fore periculi; patrem sua opera re-
 ductum in gratiam, amotãque ex animo eius omnem
 offensionem. Quo nuncio in spem bonam erectus, statuit se
 patri credere, timidè tamen, & ad fratrem Mustapham
 subinde respectans, cuius exemplum satis eum admonebat,
 quantum adiret periculi. Venit ergo ad locum colloquio de-
 stinatum, id erat de uersorium publicum paucis à Constan-
 tinopoli milliariibus (Carestranum vocant.) Ita fert his
 temporibus Turcarum principum consuetudo, ne viuo pa-
 tre, quisquam filiorum adulatorum intra Constantinopolis
 mœnia pedem inferat. hoc enim ad sollicitandos militum
 pratorianorum animos, & imperij mutationem pertinere,
 vsu compertum est. De quo descendenti, præstò sunt patris
 famuli, qui gladium & pugionem ponere iubeant. id ta-
 met si non est inusitatum in reliquis, qui ad Imperatores
 istum admittuntur, tamen in filio, sibi malè conscio, timo-
 rem augere poterat. Sed mater qua eum timoris plenum
 accessurum animo prouiderat, propinquo, in aditu eius do-
 mus, & qua Baiazeti prætereundum erat, cubiculo, con-
 stiterat, ex quo per fenestellam linteo obductam transeun-

tem.

tem, his verbis compellat, Corcoma oglan corcoma, quod valet, ne time, fili, ne time: qua voce matris non mediocriter confirmatur animus BaiaZeti. Ut ingressus est, & pater cum aſſidere iuſſit, tum vero eius temeritatem grauiter accusare cœpit, quod arma ſumere auſus eſſet, qua contra ſe ſumpta videri poterant: & vt maximè contra fratrem ſumpta eſſent, nihilominus peſſimum id facinus videri. neq. enim ſtetiſſe per eum, quominus religioſiſ ſtatus conuelleretur, Ottomannorum imperio (cui ſoli hodie inniteretur) per domeſticas diſcordias in ruina diſcrimen adducto: quod quidem ſi de religione piè ſentiat, ab eo longiſſimè abeſſe debuerit, vt taceat ſe viuo attentam regni poſſeſſionem, cum magna ſua iniuria & contempſione, quibus rebus ſcelus inexpiabile, & quo nullum ſatis dignum ſupplicium reperiri poſſit contractum. Sed tamen ſtatuiſſe ei parcere, & magis benigni patris quàm iuſti iudicis partes agere cum eo, vt deinde curam rerum futurarum relinqueret Deo: Nihil iſtorum noſtro geri arbitrio, Dei nutu regna transferri. Si ita fatum eſſet, vt poſt ſuam mortem ipſe regni poteretur, id ratum fore, vtròque venturum ei regnum, neque futurum in manu cuiuſquam remorari quod diuinitus ſtatutum eſſet: ſin aliter Deo viſum, inſanum eſſe fruſtrà laborare, obſiti diuina voluntati, & veluti cum Deo pugnare: proinde tumultuari deſineret, neu fratrem quietũ laceſſeret, neu ſenectutis ſua otium turbaret. quod ſi eodem reuolueretur, & nouam tempeſtatem excitaret, eam in eius ipſius caput caſuram, nec fore ſecundo delicto veniam, nec ſe illum mitem patrem, ſed acerbiffimum vindicem experturum. qua cum dixiſſet, & ad ea Baiazetes pauca pro tempore reſpondiſſet, vt magis culpam deprecaretur, quàm purgaret, & ſe in poteſtate patris futuram polliceretur, potum de more gentis, Suleimannus aſſerri iuſſit,

iussit, filioque porrigi; ea erat ex saccharo & certis succis
 aqua, ex qua Baiazetes (haud quaquam recusare ausus
 tametsi maluisset) quod visum est bibit, anxius animi, ne id
 sibi supremum poculum foret: sed eum pater, ducto mox eo-
 dem ex poculo haustu, cura liberauit. Sic Baiazetes me-
 liore quam Mustapha euentu cum patre congressus, ad
 suam praefecturam reuersus est. De morte Achomatis Bas-
 sa pauca habeo qua dicam: sunt qui putent, ei datum cri-
 mini occultum erga verum Mustapham studium, aut certe
 in Pseudomustapha & Baiazetis pane serò deprehenden-
 dis consiliis negligentiam. Alij in hunc casum diu reserua-
 tum, grassatorem & latrocinio infamem, dum priuatus &
 sine honore militaret, cui tamen ob fortitudinis admiratio-
 nem & rei militaris scientiam, poena dilata fuisset magis
 quam remissa, quam nunc repetere visum esset. Alij hoc
 vnum morte Achomatis actum putant, vt vacuus pristinae
 dignitatis Rustano pateret locus. Nam promississe Acho-
 mati Suleimannum, se dum viueret, signum suum ab eo non
 ablaturum. cum verò res postularet, vt id Rustano resti-
 tueretur, ne quid fieret contra promissi fidem, morte eius,
 mendacio occurrendum fuisse, ideoque iussum mori. Ad-
 dunt dixisse Suleimannum satius esse vt semel moreretur,
 quam vt millies, quod futurum esset, si viuus continenter
 cruciaretur erepta dignitatis, atque in alium translata, do-
 lore. Vt cunq. sit, cum mane in Dinanū (is concilij, vt alias
 dixi, locus est) imprudens omnium venisset, mox affuit qui
 ei Regis nomine mortē indiceret, qui nuncius Achomatem
 haud multò magis commouit, vt erat incredibili magnitu-
 dine animi, quam si nihil ad ipsum pertineret: Carnificem
 tantum munus suum exequi parantem, à se repulit, haud
 conuenire existimans, tanto honore modò vsus, pollutis
 illius manibus atrectari. cumque oculos ad eos qui adsta-
 bant

bant

bant circumtulisset, hominem honestum sibi amicum orauit, ut hoc sibi daret, ut eius manibus necaretur; futurum id sibi magni & postremi muneris loco: quod ille etiam atque etiam rogatus non recusauit. Verum Achomates eum monuit, ne statim atque vna vice astricto neruo se suffocaret, sed eo remisso, semel respirare pateretur; quo facto neruum adduceret donec exanimaretur: in quo mos ei gestus est. Sic mihi penè videtur Achomates mortem antequam moreretur gustare, orcumque viuus salutare, nec semel mori voluisse. Ab eius morte restituta Rustano pristini muneris insignia, primusque inter Visirios locus. De reditu quod scire vis, notum illud; Facilis descensus auerni. Qui mihi venienti dux fuit, reducem faciet cum ei visum erit. Interea solitudinem & reliquas molestias, consuetudine librorum, veterum amicorum, solabor; qui quidem haecenus nullo loco mihi defuerunt, fidemque & assiduitatem quam debent, diu noctuque praestant. Vale, Constantinopoli pridie Idus Jul. CIO. IO. LV.

FINIS.

